

Översättning av metaforiska uttryck från svenska till kroatiska

Guja, Doris

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:526193>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



UNIVERSITETET I ZAGREB
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Doris Guja

**Översättning av metaforiska uttryck från
svenska till kroatiska**

Magisterarbete

Handledare: fil. dr. Goranka Antunović

mars, 2022

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1. Utvalda texter.....	5
2. Översättning av metaforiska uttryck.....	6
2.1. Definition och typer av metaforer.....	6
2.2. Att översätta metaforiska uttryck.....	8
2.3. Analys av egna översättningslösningar.....	10
2.3.1. Översättning ”sensu stricto”.....	10
2.3.2. Bildersättning.....	13
2.3.3. Bildförlust.....	16
2.3.4. Kompensationsmetoder.....	16
3. Slutsats.....	17
4. Litteratur.....	19
4.1. Källtexter.....	19
4.2. Internetkällor.....	20
5. Översättningar från svenska till kroatiska.....	21
5.1. Svenska källtexter.....	21
5.1.1. Förändra samhället – inte människa.....	21
5.1.2. Tal av utrikesminister Ann Linde.....	29
5.1.3. Utflykt.....	34
5.1.4. Konsten att göra en höna av en fjäder.....	38
5.2. Översättningar till kroatiska.....	40
5.2.1. Mijenjajte društvo – a ne čovjeka.....	40
5.2.2. Govor švedske ministrice vanjskih poslova Ann Linde.....	48
5.2.3. Izlet.....	53
5.2.4. Umijeće kako od muhe napraviti slona.....	58
6. Översättningar från kroatiska till svenska.....	60
6.1. Kroatiska källtexter.....	60

6.1.1. Kolkata – City of Joy.....	60
6.1.2. Intervju sa Željkom Špoljarom.....	66
6.1.3. Bosiljak.....	73
6.2. Översättningar till svenska.....	76
6.2.1. Kolkata – Glädjens stad.....	76
6.2.2. Intervju med Željko Špoljar.....	81
6.2.3. Basilika.....	88

1. Inledning

Traditionellt har metaforen setts som dekoration, en stilfigur, ett bildspråk som avviker från ”ordens ‘ egentliga’ användning” (Stålhammar 1997: 8). Den metaforiska användningen av ord har länge betraktats som en fråga av litterärt skapande, där metaforens syfte antagits vara att väcka intresse, uttrycka känslor och färga det allmänna språkbruket. Med andra ord har metaforen setts som ett vanligt stilmedel som främst har en emotiv (estetisk) funktion (se Newmark 1988: 104, Ingo 2011: 118). Förutom denna funktion är det också avgörande att metaforer beskriver ett begrepp eller en företeelse med hjälp av någon annan till synes annorlunda företeelse. Sammankopplingen av ”den sak man talar om” och ”den sak man jämför med” (Ingo 2011: 118) baseras på någon sorts likhet, dvs. på ”de gemensamma egenskaperna“ (ibid.: 119). Metaforens kognitiva funktion (se Newmark 1988: 104) är alltså att, genom den semantiska överlappningen mellan ”objektet” och ”bilden” (ibid.: 105), beskriva och förklara omvärlden och göra den mer lättförståelig. Som Stålhammar formulerade det: ”Metaforerna utvidgar vår kunskap om det okända genom att använda det redan kända” (Stålhammar 1997: 10). Inom de moderna metaforteorierna är det känt att metaforiska uttryck är mer omfattande fenomen än bara en språklig prydnad. Dessutom präglas olika texttyper av metaforer och det gäller även tal- och fackspråk (se ibid.: 7). Det är dock viktigt att notera att de skönlitterära metaforerna i de flesta fall är nyskapade och originella, medan de vetenskapliga och allmänspråkliga¹ är mer etablerade och ofta lexikaliserade (se Ingo 2011: 119).

Enligt kognitiv lingvistik fungerar metaforen ”som ett filter, den organiserar vårt tänkande” (ibid.: 29) och därmed vår uppfattning om världen. Men bildligt sagt, är det olika filter som anses acceptabla i olika kulturer. Metaforer är kulturellt bundna, de uppstår inom vissa kulturella sammanhang. ”(A)tt olika kulturer skapar språkliga bilder på skilda sätt” (Lindqvist 2005: 117) innebär alltså att ett metaforiskt uttryck kanske inte är möjligt eller låter helt orimligt på något annat språk. Översättning av metaforer är därför ett av de största översättningsproblemen. Teoretiker inom översättningsvetenskapen har föreslagit och beskrivit flera olika lösningar på det problemet. Några av dessa lösningar introduceras i den följande (teoretiska) delen av mitt magisterarbete, men först beskriver jag i korthet begreppet metafor inklusive de tre huvudtyperna av metaforer. Därefter nämner jag kriterier för att identifiera och

¹ Dessa metaforer, som Newmark kallar kognitiva eller informationsrelaterade (se Newmark 1988: 104), kan man jämföra medingos ”semantiska metaforer” (se Ingo 2011: 119).

tolka metaforiska uttryck i någon text. Den grundläggande problematiken som behandlas i arbetet är hur man ska översätta metaforer och hitta ett motsvarande uttryck i målspråket, med tanke på särskilda kultur- och språkdrag, textens art och målet med översättningen i målkulturen. Detta diskuteras i detalj genom att visa och analysera exempel på de metoder och lösningar som jag själv använt i mina översättningar.

1.1. Utvalda texter

Den andra (praktiska) delen av mitt arbete består av mina egna översättningar. Jag har översatt sju texter, fyra från svenska till kroatiska och tre från kroatiska till svenska. Eftersom syftet med detta arbete är att undersöka och kommentera möjliga sätt att översätta olika slags metaforiska uttryck, har jag valt att översätta olika typer av texter, men mestadels journalistiska där både expressiv och informativ funktion är framträdande². Mitt antagande var att de utvalda texterna skulle innefatta lika många nyskapade som konventionella metaforer, men så har inte varit fallet. Det har visat sig att det konventionella bildspråket är mer frekvent i alla utvalda texter.

I riktning från svenska till kroatiska har jag först valt att översätta en tidningsartikel av den kända svenska kvinnliga författaren Lena Andersson. Anderssons artikel *Förändra samhället – inte människan* är en samhällskritisk text som tillhör kulturjournalistik. Jag har hämtat den från *Kvartal*, en svensk nättidskrift med fokus på sociala och kulturella frågor. I texten har jag hittat några intressanta metaforer att översätta, men inte så många nyskapade som jag förväntade mig. Den andra texten jag valt är ett tal av Sveriges utrikesminister Ann Linde. Jag har bestämt mig för att översätta detta tal eftersom jag har velat titta på hur metaforiska uttryck används i Sveriges politiska diskurs och hur man kan översätta dem till kroatiska. Därefter har jag översatt en litterär text, nämligen Kristina Sandbergs novell *Utflykt*. Fastän jag har stött på flera problem när det gäller översättning av metaforer, är Sandbergs språk dock inte särskilt bildligt. Jag har faktiskt haft större problem med att översätta novellens syntaktiska strukturer (t.ex. avbrutna meningar), än att översätta bildliga uttryck. Den sista text jag översatt till kroatiska är en populärvetenskaplig krönika från tidningen *Allt om vetenskap*. Krönikans

² Enligt Newmark (1988: 40) kännetecknas texter med expressiv funktion av ovanliga kollokationer, originella metaforer och neologismer, medan i texter med informativ funktion är det mer sannolikt att hitta bara vanliga kollokationer, idiom och ”standardmetaforer”.

rubrik *Konsten att göra en höna av en fjäder* som själv innehåller ett metaforiskt uttryck, närmare bestämt ett idiom³, har fångat mitt intresse.

Från kroatiska till svenska har jag översatt en reseskildring, en intervju och en artikel inom området alternativmedicin. Reseskildringen *Kolkata – City of Joy* har jag hämtat från den kroatiska livsstilportalen *Wish*. Det finns några intressanta konventionella fraser (bland annat metaforer) i denna text, så jag har valt den för att testa mina kunskaper i översättning av sådana fraser till svenska. Den andra texten jag översatt är en intervju med den kroatiska författaren Željko Špoljar som nyligen har gett ut en ny roman. Det främsta samtalsämnet är förstås romanintrigen, men också Špoljars liv under coronapandemin. Eftersom Špoljar som författare uttrycker sig mycket bildligt, har det varit en verklig utmaning att översätta hans meningar till svenska. Den sista utvalda texten är en artikel om basilikans läkande verkan, som jag hittat på den kroatiska hälsowebbplatsen ADIVA. Trots bristen på metaforer, är texten intressant på grund av andra egenskaper, t.ex. särskilda termer som används i medicin och vid matlagning.

2. Översättning av metaforiska uttryck

2.1. Definition och typer av metaforer

Ordet metafor kommer från det grekiska ”meta pherein” som betyder *att överföra* (se Stålhammar 1997: 13). Det som överförs är nämligen betydelse – metaforen inbegriper ”att ett ting och företeelse betecknas med ett ord som egentligen betecknar något annat” (Lindqvist 2005: 119). Denna process grundar sig på likhet och analogi mellan komponenterna, till skillnad mot metonymi som bygger på någon sorts närhet (rumsliga, tidsmässiga eller logiska). Tillsammans med metonymier och liknelser utgör metaforer en fundamental beståndsdel av bildspråket (se *ibid*: 119). Enligt Newmark (1988: 104) omfattar begreppet metafor alla figurativa uttryck (fraser, idiom, personifikationer, allegorier osv.), dvs. alla användningar av ett eller flera ord i en icke-bokstavlig mening.

Metaforen består av två delar (i kognitiv lingvistik används termen domäner) – det objekt som betecknas tillhör källdomänen och kallas sakled inom den svenska metafordiskussionen. Det metaforiska uttryck som betecknar kallas bildled och tillhör måldomänen⁴ (se Lindqvist 2005:

³ “Traditionellt har många idiomforskare utgått ifrån att idiom en gång varit metaforiska men att de förlorat sitt metaforiska innehåll med tiden” (Sköldberg 2004: 192).

⁴ Richards termer *tenor* (för sakled) och *vehicle* (för bildled) är mer internationellt utbredda (se Stålhammar 1997: 17).

119). I ett exempel på metafor från en av de utvalda texterna, *ett oskrivet blad*, är sakledet människan som anses sakna medfödda egenskaper, medan bildledet är en blank sida.

Newmark (1988: 106) skiljer mellan sex typer av metaforer: döda metaforer, klichémetaforer, standardmetaforer, anpassade metaforer, nya metaforer och originella (nyskapade) metaforer⁵. Inom ramen för detta arbete räcker det med att beskriva de tre viktigaste metafortyperna som en översättare ska urskilja.

Den första typen är döda metaforer. De är så vanliga i språket att de blivit fossiliserade eller stelnade och betraktas inte längre som metaforer. Som Stålhammar påpekade: ”Många lexikaliseras, får en egen, självständig betydelse, uppfattas som ett icke-metaforiskt uttryck och upptages i lexikon som enda betydelse, t.ex. stolsben och lampfot” (Stålhammar 1997: 14). Kriteriet för att kunna definiera ett metaforiskt uttryck som dött är ”att betydelsen står upptagen under ett ingångsord i ordboken under egen siffra” (Lindqvist 2005: 120). Eftersom de ofta refererar till universella termer, såsom tid och kroppsdelar, är de ”normalt inte svåra att översätta”⁶ (Newmark 1988: 106). Flera exempel på döda metaforer utifrån min svensk-kroatiska textkorpus: *nyckelperson, lagarnas rötter, samhällsklyftorna, stolsryggen, prästkragar, drugi val epidemije, satelitski grad...*

Konventionella metaforer kan jämföras med Newmarks standardmetaforer (ibid.: 108). Enligt Newmark är standardmetaforerna väletablerade språkformer som används för att förklara fysiska och mentala situationer på ett effektivt sätt (se ibid.). Ett mer konkret kriterium för att bestämma om det är fråga om en konventionell metafor erbjuds av Lindqvist. Hon påstår att dessa uttryck måste ”återfinnas i ordbok med benämningen ‘även bildligt’ alternativt ‘överförd betydelse’” (Lindqvist 2005: 120), men inte under egen ingångssiffra. Här ingår också idiom och ordspråk och andra metaforiskt motiverade fasta uttryck. Konventionella metaforer är ibland knepiga att översätta eftersom ”en konventionell bild i källspråket inte nödvändigtvis är (...) konventionell i målspråket” (ibid.: 129). Därför rekommenderar Newmark sju möjliga metoder man kan tillämpa vid översättning av standardmetaforer (metoderna listas i nästa kapitel). Några exempel på konventionella metaforer ur de utvalda texterna: *att kasta loss, att sätta verklig lit till, att väga det ena mot det andra, att tippa vågen, att ställa sig bakom detta, att*

⁵ På engelska kallar Newmark dessa metafortyper för ”dead, cliché, stock, adapted, recent and original“ (Newmark 1988: 106).

⁶ ”Normally dead metaphors are not difficult to translate, but they often defy literal translation, and therefore offer choices” (Newmark 1988: 106).

göra en höna av en fjäder, att koka soppa på en spik, att betrakta något i ljuset, att hålla fanan högt, att ta det här steget, det tar en evighet, utrka s vremenom, bljeskovi sječanja, udarna fascinacija, zapasti u zamku, rigati vatru, sipati salve psovki...

Den tredje typen är nyskapade eller originella metaforer. De är skapade och påhittade av källtextens författare och därmed är de ofta expressiva och stilistiskt markerade. Enligt Newmark ”innehåller de kärnan av en författares budskap” och på grund av detta ”bör de översättas ordagrant”⁷ (Newmark 1988: 112). Lindqvists analys visar också att de högprestigeöversättarnas tendens är att ordagrant översätta nyskapade metaforiska bilder (se Lindqvist 2005: 130). Exempel på nyskapade metaforiska uttryck från mina källtexter: *stadkonsten blir en buffé; ett stelnat och förtorkat samhälle; livet ska vara ett nöjesfält flödande av glass, godis och ballonger; med paleontologiska glasögon vilandes på nästippen; mörka granklädda bergen; stumma nacken; izguliti travu na toj temi; popločavanje puta prema Svircu; osloboditi se tereta stila pod kojim su prikliješteni takozvani analni pisci...*

Skillnaden mellan metafortyperna är emellertid inte alls självklar. Detta beror på att döda metaforer kan återupplivas vid översättningen (se Stålhammar 1997: 14), dessutom behandlas överförd betydelse på olika sätt i ordböcker så att det inte alltid är klart om en metafor räknas som konventionell eller som nyskapade.

2.2. Att översätta metaforiska uttryck

För att översätta metaforer behöver man först kunna identifiera och tolka dem. Lindqvist föreslår två kriterier för att identifiera metaforer: lögn- och avvikelsekriteriet. Med andra ord: om ett uttrycks bokstavliga betydelse ”ger en falsk innebörd åt satsen” (Lindqvist 2005: 118) eller om det ”är ologiskt” och ”avviker från normalt språkbruk” (ibid.), handlar det uppenbarligen om en metafor.

Därefter är det viktigt att en översättare förstår metaforen och känner igen associationer (konnotationer) den väcker i källkulturen. Översättarens uppgift är nämligen att uppnå ekvivalens⁸, dvs. ”samma värde” i källtextsegment och målttextsegment. Detta betyder att

⁷ ”We must now consider original metaphors (...) these should be translated literally (...) since original metaphors (in the widest sense): (a) contain the core of an important writer’s message...” (Newmark 1988: 112).

⁸ Ekvivalens är ett av de grundläggande begreppen i översättningsteorin, men det är också mycket problematiskt eftersom olika teoretiker och teoriskolor har olika syn på denna fråga. När det gäller översättning av metaforer kunde det vara till nytta att kort beskriva skillnaden mellan formell korrespondent och översättningsekvivalent (se Ivir 1984: 85). Formell korrespondent åstadkoms genom att ersätta en språkenhet i källspråket med ”sin exakta motsvarighet i målspråket” (Lindqvist 2005: 32). Ibland är det omöjligt och ofta resulterar det i en oacceptabel

kontrollera om ”det uttryck man tänker använda väcker semantiskt riktiga associationer – och endast sådana” (Ingo 2011: 120). Som påpekats tidigare är metaforer kulturellt betingade, följaktligen måste översättaren vara medveten om dessa kulturella skillnader och ”överväga om den sak man jämför med (...) över huvud taget skall kunna förstås” (ibid.) i målkulturen. Hur man ska översätta metaforiska uttryck beror också på översättningsstrategier – medan en källtextorienterad (adekvansinriktad) strategi innebär att översättaren bevarar främmande element, strävar en måltextorienterad (acceptansinriktad) strategi efter att översättningen så mycket som möjligt anpassas till målkulturens läsare. Dessa strategier påminner om Newmarks koncept av semantisk och kommunikativ översättning (se Newmark 1981: 47).

I följande del av kapitlet ska jag presentera sju metoder för att översätta standardmetaforer som Newmark föreslår och beskriver (se Newmark 1981: 88–91). Parallellt ska jag jämföra dem med Lindqvists sex översättningssätt ”som står till översättarens förfogande vid översättning av bildspråk” (Lindqvist 2005: 121). Till skillnad från Newmark som lägger mest fokus på konventionella metaforer, omfattar Lindqvists uppdelning alla bildliga uttryck. Eftersom dessa två beskrivningar av översättningsmetoder till stor del överlappar varandra och på andra ställen kompletterar varandra, kombinerar jag Newmarks metoder med Lindqvists teoretiska modell vid analys av mina egna översättningar.

Newmarks sju metoder kan sammanfattas på följande sätt⁹:

- 1) Att använda samma bild i målspråket. Metoden är tillämplig när bilden i båda språk har samma frekvens och spridning, mestadels vid översättning av enkla metaforer bestående av ett ord. Lindqvist benämner denna metod som översättning ”sensu stricto”, detta betyder att metaforen från källspråket ”ordagrant skrivs om så att både bildled och sakled bevaras” (ibid.). Enligt Lindqvist används denna metod oftast när nyskapade metaforer i skönlitteratur översätts.
- 2) Att ersätta bilden från källspråket med en etablerad och passande bild i målspråket. Metoden ska tillämpas vid översättning av flerordiga och kulturellt betingade metaforer, såsom idiom och ordspråk. Den motsvarar Lindqvists ”bildersättning”,

översättning. Översättningsekvivalent kan därför vara någon annan översättningslösning man använder för att uppnå samma kommunikativa värde i målspråket (se Ivir 1984: 85).

⁹ Jag har översatt Newmarks sju metoder till svenska med hjälp av Susanne Bohmans examensarbete ”Metaforens dubbla budskap” som jag hittat på nätet.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjTi82Oj6b3AhUS_6QKH eh6DDMQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fgupea.ub.gu.se%2Fbitstream%2F2077%2F34706%2F1%2Fgupa_2077_34706_1.pdf&usg=AOvVaw0c82KLpD69bkrGd7nwN4Nn

översättningsmetoden där ”källspråksbildledet byts ut mot ett annat målspråksbildled” (ibid.: 122), medan källspråkssakledet förändrats inte.

- 3) Att översätta metaforen till en liknelse, dvs. till en jämförelse där orden ”som” eller ”liksom” ingår. På så sätt behåller man bilden, men förlorar metaforens emotiva effekt.
- 4) Att översätta metaforen till en liknelse plus förklaring. Metoden används om en direkt överföring av metaforen inte skulle förstås av majoriteten av målspråkets läsare. Denna metod förenar den semantiska och den kommunikativa översättningen (se Newmark 1981: 90).
- 5) Att ersätta metaforen med ett ometaforisk uttryck (t.ex. med en förklaring eller beskrivning). Det är en vanlig metod när metaforen i målspråket skulle vara alltför bred beträffande betydelse eller register (se ibid.). Den här metoden kallar Lindqvist ”bildförlust” (se Lindqvist 2005: 123), eftersom här överförs inte det bildliga uttrycket, utan bara sakledsbetydelsen.
- 6) Att utelämna metaforen. Lindqvists benämning på denna metod är ”bildstrykning” (ibid.: 131). Det är möjligt att stryka delar av metaforen eller att helt utelämna den.
- 7) Att behålla metaforen men förklara dess mening.

Lindqvist beskriver ytterligare två kompensationsmetoder vid översättning av metaforer: bildvinst och bildtillägg. Om man vill ”återskapa författarens stil i måltexten” (ibid.: 140), är det nämligen nödvändigt att kompensera bildförlust och bildstrykning någon annanstans i texten. Bildvinst innebär att ett ometaforiskt uttryck översätts med en metafor, medan bildtillägg är motsatsen till bildstrykning – man lägger till en metafor på ett ställe där ingenting finns i källspråket.

2.3. Analys av egna översättningslösningar

I den här delen av mitt magisterarbete koncentrerar jag mig på att analysera mina egna översättningslösningar när det gäller metaforiska uttryck, med ett särskilt fokus på riktningen från svenska till kroatiska. När det tycks vara betydelsefullt, förklarar jag också vissa exempel på den omvända översättningsriktningen, dvs. i riktning från kroatiska till svenska. Min ”initiala norm” (Toury 2012: 79) har varit att balansera mellan adekvans- och acceptansinriktad strategi. Först har jag alltså försökt att översätta ett metaforiskt uttryck på så sätt att bevara både dess bild- och sakled i målspråket, men om det visade sig klumpigt eller helt omöjligt på grund av språkliga och kulturella skillnader mellan svenska och kroatiska, har jag bestämt mig för att

anpassa detta uttryck till målspråkets läsare. För att få bättre förståelse för metaforenas betydelsenyanser har jag använt olika ordböcker och webbsidor. De tre huvudsakliga hjälpmedlen jag använt är *Svenska Akademiens ordböcker* (SAOB, SO, SAOL), ordboken *Synonymer.se* (SS) och *Hrvatski jezični portal* (HJP).

Analysen är indelad enligt de fyra metoderna jag använt mest vid översättning av metaforer.

2.3.1. Översättning ”sensu stricto”

Trots att denna metod anses vara mest lämplig för att översätta metaforer som består av ett ord (se Newmark 1981: 88) eller för nyskapade (originella) metaforer (se Lindqvist 2005: 129), visar några av mina exempel att man också kan översätta många konventionella metaforer och idiomatiska uttryck mellan svenska och kroatiska på detta sätt. Anledningen till detta kan vara att svenskan och kroatiskan i hög grad delar samma eller liknande föreställningar om omvärlden. Titta på följande exempel på etablerade metaforiska uttryck.

- 1) ...det enda vi anser oss behöva eller kunna **sätta verklig lit till**.
Smatramo da **pravu nadu** trebamo ili možemo **polagati** jedino u...
- 2) Den comteska indelningen (...) **har satt djupa avtryck...**
Komtovska podjela (...) **ostavila je dubok trag...**
- 3) ...**att inte finnas till hands** mer.
...**ne biti više pri ruci**.
- 4) EU och FN:s säkerhetsråd **har ställt sig bakom detta**.
Iza toga su stali EU i UN-ovo Vijeće sigurnosti.
- 5) Kanske inte om **man betraktar den i ljuset** av Okamuras övriga fynd.
Možda i nije, ako **se promotri u svjetlu** Okamurinih ostalih nalaza.

På det här sättet har jag ofta översatt enkla metaforer och entydiga bildliga uttryck, såsom följande:

- 1) Avtagsvägen i grus och packad sand **slingrar sig** uppåt.
Puteljak od šljunka i zbijenog pijeska **vijuga** prema gore.
- 2) Jag muar, **mullrande**, men fel av mig för Cecilia tittar på mig...
Mučem, **gromoglasno**, no tu sam pogriješio jer me Cecilia pogleda...

- 3) De mörka **granklädda** bergen och ängarna som sluttar ned mot älven.
Mračne **smrekom presvučene** planine i livade što se spuštaju prema rijeci.
- 4) Den där **stumma** nacken...
Taj **nijemi** zatiljak...
- 5) Samtliga av **mikroskopisk** storlek.
Svi su bili **mikroskopske** veličine.
- 6) EU är vår främsta utrikes- och säkerhetspolitiska **arena**.
Europska unija naša je glavna **arena** vanjske i sigurnosne politike.
- 7) ...så upptäckte alltså Okamura en hel **lilliputvärld** i sina kalkstenar.
...Okamura je dakle u svom vapnencu otkrio cijeli jedan **svijet Liliputanaca**.
- 8) ...inte leder till ett **stelnat** och **förtorkat** samhälle...
...ne vodi k **ukočenom** i **usahnulom** društvu...
- 9) ...den märkliga paradoxen är att vi människor som är **sjukdomen** också kan bli **vaccinet**.
...čudan je paradoks da mi ljudi, koji jesmo **bolest**, možemo također biti **cjepivo**.

Samma bild i målspråket har jag också använt vid översättning av vissa mer komplexa metaforer, särskilt i de texter där författarens auktoritet är stark. Två exempel på detta:

- 1) ...drömmer barnet gärna om att livet ska vara **ett nöjesfält flödande av glass, godis och ballonger**...
...dijete rado sanja o tome da život treba biti **lunapark preplavljen sladoledom, slatkišima i balonima**...
- 2) Ett samhälle kan till **sin grundkonstruktion inte byggas runt målet att släcka en brand**.
Društvo ne može **svoje temelje graditi oko cilja da se ugasi požar**.

Här följer två intressanta exempel på originella metaforer som jag tyckte var lämpligaste att översätta ”sensu stricto” till svenska.

- 1) ...napokon sam se uspio **osloboditi tereta stila pod kojim su prikliješteni takozvani analni pisci**...

...jag har äntligen lyckats **befria mig från den bördan av stil, under vilken de författare som jag kallar anala (...) var fastklämda...**

- 2) **Beroševa zvijezda** danas je tamnija od **pomrčine Merilin Monroe** u trenutku kad se bolesna nagutala tableta.

Beroš stjärna är mörkare idag än **Marilyn Monroes förmörkelse** när hon sjuk hade svält en handfull piller.

I vissa exempel har jag bevarat samma bildled, men tillagt ett ord bara för att göra uttrycket mer acceptabelt på kroatiska (i följande två exempel är de tillagda orden understruken). Jag har inte förklarat metaforens mening, därför handlar det inte om Newmarks sjunde metod. Jag har inte ens ersatt bilden med någon annan mer etablerade bild, så jag nämner dessa exempel här, under "sensu stricto" och inte i nästa kapitel där exempel på bildersättning analyseras.

- 1) ...att **det tar en evighet** att skölja ur schampot...
...da **je potrebna čitava vječnost** da bi se isprao šampon...
(...att **det tar en hel evighet** att...)
- 2) Den första tidens skratt, kåthet i blicken, sedan de där pliktskyldiga leendena, för att sluta i det bistert sammanbitna, **en stum ryggtafva**.
Prvi smijeh, napaljenost u pogledu, onda oni osmijesi iz osjećaja dužnosti, da bi se završilo osmijehom okrutno suzdržanim, **nijemo okrenutim ledima**.
(...i det bistert sammanbitna, **en stumt vänd ryggtafva**.)

2.3.2. Bildersättning

Att ersätta källbildled med något annat målbildled som har samma eller liknande överförda betydelse är en vanlig metod i mina översättningar. Som Newmark (1981: 89) framhåller, är metoden vanligast vid översättning av kulturellt specifika metaforer, dvs. konventionella metaforer inklusive idiom. Detta kan man se i följande exempel.

- 1) ...förmåga **att väga det ena mot det andra**.
...sposobnost **da se odvagne za i protiv**.
- 2) Kan inte **slå undan tanken** att...
Ne mogu si **izbiti iz glave misao** da...

3) ...för att snabbt kunna **ge styrsignaler** när det behövs.
...kako bismo, po potrebi, mogli brzo **davati znakove upozorenja**.

4) Konsten att **göra en höna av en fjäder**...
Umijeće kako **od muhe napraviti slona**...

5) Hon tar den, torkar av öppningen med handen, **det hugger till**, så äcklig är jag alltså.

Uzme je, rukom obriše otvor boce, time **mi zabode nož u srce**, znači toliko sam odvratat.

Jag ska förklara mina översättningslösningar i de två sista exemplen. Det svenska idiomatiska uttrycket ”att göra en höna av en fjäder” innebär att ”behandla eller beskriva något obetydligt som viktigt, särsk. betr. skvaller” (SO under uppslagsordet ”höna”). I brist på en bättre lösning har jag översatt det till det kroatiska idiomat ”od muhe napraviti slona“, vilket enkelt betyder ”att överdriva” (HJP under uppslagsordet ”muha”). Med detta val har jag dock tappat författarens ordlek – källbildledet används här i både bokstavlig och överförd bemärkelse. Texten handlar nämligen om en paleontolog som hävdade att han hade upptäckt en fågelfossil, men egentligen var hans fågel bara en liten sten. I det sista ovannämnda exemplet översätts det opersonliga svenska uttrycket ”det hugger till” med den etablerade kroatiska bilden ”zabosti nož u srce” (ordagrant ”att sticka en kniv i hjärtat”). Uttrycket ”det hugger till” tolkas som ”(häftigt) värka l. sticka till o. d.; plötsligt kännas som ett sting” (SAOB under uppslagsordet ”hugga”). ”Zabosti nož u srce” relaterar också till en plötslig smärtförmimmelse orsakad av ett knivstick och därmed passar i sammanhanget.

Sådana idiomatiska uttryck som grundar sig på metafor finns också i de kroatiska källtexterna och jag har valt att ersätta dem med etablerade svenska idiom:

Nismo se mogli oteti dojmu kako **bi** bilo koji prosječan Hrvat u tom trenutku **rigao vatru** i **sipao salve psovki**...

Vi kunde inte komma ifrån intrycket att en medelvästerlänning **skulle ha blivit arg som ett bi** och **svurit som en borstbindare** i denna situation...

I den här delen av kapitlet ska jag lista flera andra anmärkningsvärda översättningslösningar och helt kort kommentera dem.

- 1) Hon är **ett oskrivet blad**, och om omvärlden då bara skriver in andra saker på **individens vita ark**...

On je **prazna ploča**, stoga ako okolina samo upiše stvari na **neispisan list pojedinca**...

Här använder jag först uttrycket ”prazna ploča” (dvs. *tabula rasa* eller ”tom tavla”) i stället för den ordagranna översättningen ”neispisan list”, men i den andra delen av meningen står just det uttrycket, nämligen ”neispisan list” (”ett oskrivet blad”) för det svenska ”vita ark”. Min avsikt var att undvika den oklara och i kroatiskan oetablerade formuleringen ”bijeli arak” (ordagrant ”vita ark”).

- 2) Stadskonsten blir **en buffé av rätter att sätta samman efter behag**.

Politika je postala **švedski stol s jelima koja svatko slaže po vlastitoj volji**.

Stående inför denna **buffé av möjligheter**...

Stojeći pred tim **stolom punim mogućnosti**...

Ordet ”bife” (”buffé”) känns som främmande i kroatiskan, dessutom är det flertydigt (HJP under uppslagsordet ”bife”), så jag har bestämt mig för att använda begreppet ”švedski stol” (”smörgåsbord”) eller enkelt ”stol” (”bord”).

- 3) **nattsvart** pessimist – **crni** pesimist

I detta exempel har jag inte helt ersatt bildledet, men jag har tyvärr förlorat en bit av bilden. I stället för ”crn kao noć” (”svart som natt”) har jag av praktiska skäl valt att använda bara ordet ”crni” (”svart”).

- 4) En annan anmärkningsvärd sak med *A. japonica* är att fågeln mäter **blyga** tio millimeter...

Još jedna zanimljiva stvar kod ptice *A. Japonica* jest to da je dugačka **skromnih** deset milimetara...

Här har jag använt adjektivet ”skroman” (”blygsam”) hellre än ”sramežljiv” (”blyg”). Ordet ”skroman” (”blygsam”) passar här bättre eftersom det också används som nedsättande uttryck för ”knappast tillräckligt” (HJP under uppslagsordet ”skroman”).

- 5) Även **med mina paleontologiska glasögon vilandes på nästippen**...

Čak ni sa svojim paleontološkim naočalama naslonjenima na vrh nosa...

Jag har bevarat nästan hela metaforen från källtexten, det enda jag förändrat är uttrycket ”vilandes”. Om jag hade sparat källbildledet, hade det varit ”što se odmaraju“ på kroatiska (det är inte möjligt att uttrycka det med bara ett ord i kroatiskan). Även om jag har minskat besjälningen på så sätt, tror jag dock att adjektivet ”naslonjenima” (”lutandes“) är en enklare lösning som också passar bra i bilden.

Nu ska jag presentera och beskriva tre översättningsval som jag gjort vid översättning till svenska.

- 1) Čekao sam da oni **izgule travu na toj temi** kao što smo mi, kao klinici, gulili travu po parkovima igrajući nogomet, šturlek, pikulajući se, **da izgule dakle pisanjem tu temu**, a da ja onda dođem na kraju s kantom benzina, polijem to sve benzinom i zapalim.

Jag väntade på att **de skulle nöta ner gräset på detta tema**, på samma sätt som vi, när vi var barn, nötte ner gräset i parker genom att spela fotboll, leka med tråkappar, spela kula. Jag väntade alltså på att de med sitt skrivande **skulle nöta ner detta tema**, så att jag till slut kan komma med en hink bensin, hälla den över allt detta och sätta eld på det.

Jag har funderat mycket över detta exempel. Frasen ”izguliti travu” (”att skala gräset”) är icke-idiomatisk på kroatiska, det är en påhittad metafor vars bildled innebär ”att ta bort det övre lagret av något” (HJP under uppslagsordet ”izguliti”), i det här fallet av gräset/temat. Den utvalda svenska ekvivalenten ”att nöta ner” betyder ”att göra materialet tunnare och svagare genom friktion” (SO under uppslagsordet ”nöta”), därför tror jag att detta uttryck ligger mycket nära originalet.

- 2) ...da u mojim prijašnjim romanima (...) vidi **popločavanje puta prema Sviracu**...
...att han såg hur mina tidigare romaner (...) **banade väg för Svirac**.

Bildledet i källtexten ”popločavati put prema“ (”att belägga väg för”) ersätts med ett mer förståeligt bildled ”att bana väg för” med samma överförd betydelse – ”att göra något annat möjligt” (SO under uppslagsordet ”att bana”).

- 3) Život ovdje teče s jednakom intenzivnošću neovisno o danu i satu, a mi smo već s prvim koracima još jednom **uronili u njega**.

Livet här flyter med samma intensitet oavsett vilken dag och vilken timme det är, och med de första stegen **blev vi** en gång till **försjunkna i det**.

Det kroatiska verbet "uroniti" ("att dyka i vatten") ersätts med "att bli försjunken", eftersom på svenska låter det konstigt att använda samma bildled som står i källtexten, dvs. att säga att man "dyker" eller "går ner" i livets intensitet.

2.3.3. Bildförlust

Att använda en ometaforisk ekvivalent verkar ibland vara den bästa lösningen på översättningsproblemet med att översätta metaforiska uttryck. I sådana situationer försvinner den bildliga komponenten av metaforen, medan dess överförda betydelse bevaras. Jag tillämpade denna metod när jag inte kunde hitta ett förståeligt metaforiskt uttryck på målspråket. Nedan ges flera exempel på bildförlust (de metaforiska uttrycken är skrivna i fetstil, medan deras ometaforiska motsvarigheter är understruken).

- 1) ...låt oss **kasta loss** och göra något bättre av samhället.
...napustimo to i učinimo nešto bolje od društva.
(...låt oss lämna det och...)
- 2) Vi fortsätter **att hålla fanan högt** i FN och andra sammanhang.
Nastavit ćemo se svesrdno zalagati za ženska prava u UN-u, ali i u drugim kontekstima.
(Vi fortsätter att helhjärtat förespråka kvinnors rättigheter i FN...)
- 3) ...säger att det är synd att syrenerna **skräpar** så när de blommat över.
...rekla da je šteta što jorgovani tako brzo propadnu nakon cvatnje.
(...säger att det är synd att syrenerna fördärvas så snabbt...)
- 4) Konsten **att (...) koka soppa på en spik**...
Umijeće (...) kako stvoriti nešto ni iz čega...
(Konsten att (...) skapa någonting ur ingenting...)
- 5) O najpoznatijoj misionarki 20. stoljeća (...) **kojoj se poklonio svijet**...
(ordagrant: Om 1900-talets mest kända missionär (...) **som världen bugar sig för**...)
Om 1900-talets mest kända missionär (...) som var vördad över hela världen...

2.3.4. Kompensationsmetoder

Om en översättare vill förmedla både författarens budskap och stil, behöver hen kompensera bildförluster. Mina kompensationer förekommer mestadels på meningsnivån.

Dessutom har jag märkt att jag tenderar att kompensera förluster med fasta och väletablerade metaforiska uttryck. Denna tendens är tydlig i de exempel som lyfts fram (de metaforiska uttrycken är skrivna i fetstil, medan de ometaforiska är understrukena).

- 1) ...att experter och forskare är de som kan leda oss rätt.
...da su stručnjaci i znanstvenici ti koji **nam mogu osvijetliti put**.
(...att experter och forskare är de som kan **lysa upp vår väg**.)
- 2) Även här ser vi hur främmande makter förvärrar konflikten, där både regeringssida och rebellgrupper **närs av stöd** från utomstående.
Čak i ovdje vidimo kako strane sile **zaoštravaju** sukob. Naime, i vladu i pobunjeničke skupine potpomaže netko izvana.
(Även här ser vi hur främmande makter **skärper** konflikten, där både regeringssida och rebellgrupper bistås från utomstående.)
- 3) ...så verkar åtminstone Okamura ha visat **ett brinnande intresse** för och var förmodligen djupt stimulerad av sina studier.
...čini se kako je Okamura **u najmanju ruku** pokazivao **živo zanimanje** za svoja istraživanja i kako su ga ona vjerojatno **duboko gicala**.
(...så verkar ”**i minsta hand**” att Okamura ha visat **ett levande intresse** av sina studier och att de förmodligen **djupt kittlade** honom.¹⁰)
- 4) Kolkata je **grad koji prožima**, a **život** na njezinim ulicama iscrpi i one psihički najjače.
(Kolkata är **en stad som genomsyrar**, men livet på dess gator kan trötta ut även de mentalt starkaste.)
Kolkata är **en fängslande stad**, men livet och rörelsen på dess gator kan trötta ut även de mentalt starkaste.)

I det andra exemplet använder jag det kroatiska verbet ”zaoštriti“ (”att skärpa”) i överförd bemärkelse som ersättning för ometaforiska ”pogoršati” (”att förvärra”) för att kompensera det metaforiska uttrycket ”närs av stöd” som jag förlorat i andra delen av meningen. Formuleringen ”ett brinnande intresse” i det tredje exemplet har jag översatt till ”živo zanimanje“ (”ett levande

¹⁰ Det vet jag att denna mening inte är acceptabel i svenskan, men jag ville erbjuda läsarna den ordagranna översättningen av meningen ovanför.

intresse”) och på så sätt tappat kopplingen till verbet ”att brinna”. Därför har jag använt det fasta uttrycket ”u najmanju ruku”, liksom det dubbelbottnade verbet ”golicati” (”att kittla”). Även på kroatiska låter det lite konstigt att säga ”grad koji prožima“, så jag har undvikit att översätta denna metafor troget till svenska (som ”en stad som genomsyrar”). I stället har jag använt adjektivet ”fängslande” som innebär ”intresseväckande” eller ”som lockar, drar till sig” (SAOB under uppslagsordet ”fängsla”). Med det konventionella uttrycket ”livet och rörelsen” har jag försökt kompensera förlusten, men det inte är den bästa lösningen eftersom uttrycket saknar metafor.

3. Slutsats

Översättning av metaforer är ett komplext översättningsproblem som kräver vissa speciella kunskaper. En översättare måste därför kunna känna igen metaforen och förstå dess bokstavliga och bildliga betydelse, men också ta hänsyn till bibetydelser som metaforen har i käll- och målkulturen. Översättarens avgörande uppgift är att bestämma hur metaforiska uttryck ska behandlas, om man ska utesluta eller behålla dem och vilken översättningsmetod överhuvudtaget bör användas i det konkreta fallet.

I det här arbetet diskuteras möjligheter översättaren har vid översättning av metaforer. Valet av lämpliga metoder beror på flera faktorer, bland annat på språkliga och kulturella egenskaper, textens art och roll den har i ett visst kulturellt sammanhang. Dessutom har det visat sig att det i princip finns två skilda sätt att hantera metaforiska uttryck – man kan översätta dem så nära källtexten som möjligt (även om det skulle låta onaturligt på målspråket) eller man kan anpassa dem till den tilltänkte läsarens förväntningar oavsett potentiella förluster av källtextens bildspråk. Även om jag har strävat efter att få en balanserad avvägning mellan dessa två strategier i mina översättningar, kan det konstateras att jag föredrar att översätta ”sensu stricto” de originella metaforer som återspeglar författarens personlighet (t.ex. metaforerna i Anderssons artikel, Ann Lindes tal eller i intervjun med Željko Špoljar), medan de konventionella metaforiska uttrycken har jag mestadels ersatt med några mer etablerade bilder i målspråket. Att konventionella metaforer brukar behandlas annorlunda antyder nämligen att konventionella metaforer är mer kulturellt bundna.

Det är ett intressant faktum att i alla de texter jag översatt finns fler konventionella metaforer än de nyskapade. Det vittnar om att metaforer inte utgör någon avvikelse från normalt språkbruk, tvärtom är ”vårt konceptuella system till stor del metaforiskt” (Lakoff–Johnson: 3).

4. Litteratur

Ingo, Rune (2011) *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Malmö: Studentlitteratur.

Ivir, Vladimir (1984) *Teorija i tehnika prevodenja. Udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Novi Sad: Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu

Lakoff, George – Johnson, Mark (2015) *Metafore koje život znače*. Zagreb: Disput.

Lindqvist, Yvonne (2005) *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.

Newmark, Peter (1981) *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamone Institute of English.

Newmark, Peter (1988) *A Textbook of Translation*. Singapore: Prentice Hall International (UK) Ltd.

Sköldberg, Emma (2004) *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologis forskning. Göteborgs universitet.

Stålhammar, Mall (1997) *Metaforernas mönster i fackspråk och allmänspråk*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Toury, Gideon (2012) *Descriptive Translation Studies – and beyond. Revised edition*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

4.1. Källtexter

Andersson, Lena (2020) *Förändra samhället – inte människan*. Hämtat från Kvartal (den 5 maj 2021) <https://kvartal.se/artiklar/du-usla-nya-varld/>

Bosiljak – začin s kojim svaki obrok postaje kraljevski. Hämtat från ADIVA. Savjetom do zdravlja (den 5 maj 2021) <https://www.adiva.hr/nutricionizam/zdrava-prehrana/bosiljak-zacin-s-kojim-svaki-obrok-postaje-kraljevski/>

Emanuel Željko Špoljar: „Nisam gonio fabulu nego život“. Hämtat från Arteist. Prvo slovo kulture (den 5 maj 2021) <https://arteist.hr/emanuel-zeljko-spoljar-nisam-gonio-fabulu-nego-zivot/>

Eriksson, Mats E. (2014) ”Konsten att göra en höna av en fjäder”, i: *Allt om vetenskap*. Nr. 9. S. 97.

Kolkata City of Joy. Hämtat från Wish (den 5 maj 2021) <https://www.wish.hr/kolkata/>

Sandberg, Kristina (2005) ”Utflykt”, i: *Färd lektyr*. Stockholm: Svenska Lokaltrafikförening. S. 30–39.

Tal av utrikesminister Ann Linde vid Utrikespolitiska institutet, 20 februari 2020. Hämtat från Regeringskansliet (den 5 maj 2021) <https://www.regeringskansliet.se/tal/2020/02/tal-av-utrikesminister-ann-linde-vid-utrikespolitiska-institutet-20-februari-2020/>

4.2. Internetkällor

Hrvatski jezični potral (HJP) <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (den 20 maj 2021)

Svenska Akademiens ordböcker (SAOB, SO, SAOL) <https://svenska.se/> (den 20 maj 2021)

Synonymer.se (SS) <https://www.synonymer.se/> (den 20 maj 2021)

Susanne Bohman (2013) *Metaforens dubbla budskap. Om ekvivalens och stil vid översättning av metaforer utifrån en cocktailhandbok på engelska och svenska.* Examensarbete för magisternivå vid Göteborgs universitet. Inst för språk och litteraturer. Översättarprogrammet.Handledare: Mats Mobärg.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjTi82Oj6b3AhUS_6QKH6DDMQFn0ECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fgupea.ub.gu.se%2Fbitst

ream%2F2077%2F34706%2F1%2Fgupea_2077_34706_1.pdf&usg=AOvVaw0c82KLpD69bkr
Gd7nwN4Nn (april, 2022)

5. Översättningar från svenska till kroatiska

5.1. Svenska källtexter

5.1.1. Förändra samhället – inte människan

KULTUR | DEMOKRATI

Förändra samhället - inte människan



Människan ses som anpassningsbar, skriver Lena Andersson. Hon menar dock att människan inte kan ändra sig tillräckligt mycket och processen att ändra beteende i så stor omfattning att naturen och kulturrevolutionärerna blir nöjda kräver totalitär ekodiktatur eller dito jämlikhetsdiktatur. Foto: Björn Abelin/TT

I vår positivistiska tid uppstår en trolleritro ur data i kombination med övertygelsen om människans formbarhet, skriver författaren Lena Andersson. Statskonsten blir en buffé av rätter att sätta samman efter behag. Men, menar

hon, människan kan aldrig ändra sig tillräckligt mycket. Det kommer aldrig att vara nog.

AV LENA ANDERSSON | 11 JUNI 2020

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

LYSSNA PÅ TEXTEN I KORTHET STÖD KVARTAL NYHETSREVEJ LÄSTID 14 MIN

Varje dag läser jag skribenter publicerade på Sveriges etablerade tidningars kultursidor som förmedlar att vi lever i den sämsta av världar. Det är då inte mer än logiskt att vilja förändra den och inrätta en ny. Om inte förr har viruspandemin uppdragat för oss att ett annat samhälle är nödvändigt, ity detta är uselt.

Så lite var det forna fria livet värt att *DN Kulturs* skämttecknare Kent Wisti när karantänlivet pågått i halvannan månad uttolkade dess meningslöshet i följande koncentrat: ”Fan vad skönt när det här är över så att man kan börja slicka på ledstänger igen.” (3/5-20)

Apokalyptisk mentalitet

Wisti är en lika trogen kritiker av det liberala marknadssamhället som övriga kultursidan och kultursidor, så det han bär fram om söndagarna brukar vara rådande anda hos civilisationskritiken. Pandemin har frammanat en apokalyptisk mentalitet med följande lydelse: Allt vi hade var onödigt och futilt, låt oss kasta loss och göra något bättre av samhället.

”Många verkar längta efter expertvälde.“

Tanken har under våren förfäktats och understötts av påfallande många skribenter. Man kan dock inte önska sig bort från en situation eller ett statsskick utan att önska sig till något annat. Så vad vill de ha?

Många verkar längta efter expertvälde. Folkhälsomyndighetens presskonferenser klockan två varje dag med pandemikurvor och regleringar baserat på dem har fungerat som väckelse och nytänd dröm för hur det skulle kunna se ut. Vetenskapen, den uppmätta sanningen själv, skulle kunna stå på ett podium presenterandes den senaste mätningen av koldioxiden i atmosfären, med därpå följande direktiv om hur vi ska leva våra liv de kommande månaderna.

Expertstyre är teknokrati, det är en annan -krati än demokrati men begreppsförvirringen är som sig bör stor efter de senaste decenniernas kategoriupplösning, varför det i debatten låter som att expertvälde vore den verkliga demokratin. Tankefiguren ser ut så här: Demokrati är gott,

vetenskap är sant, folk förtjänar sanningen, alltså är demokrati att vetenskapens resultat styr samhället.

På bekostnad av visdom

Den franske filosofen Auguste Comte (1798-1857) ansåg att mänsklighetens sökande efter kunskap hade tre faser, från lägre till högre: den teologiska, den metafysiska, den positivistiska. Vid hans yttersta tid hade man nått den positivistiska fasen. I den erkänns endast säker kunskap, datainsamling, som verklig kunskap. (Positivism kommer av det franska ordet för säker och står inte för ett gladlynt sinnelag och en positiv inställning till livet). Positivismen hänger samman med skepticism, alltså skepsis mot filosofisk spekulation och orsakssamband oavsett hur logiskt välgrundade. Den är därför helt inriktad på mätbarhet och därmed på avgränsade frågor, eftersom endast det avgränsade går att mäta med vetenskaplig metod. Inte sällan sker detta avgränsade mätande och datainsamlade på tänkandets bekostnad, det omsorgsfulla tänkandet i filosofisk mening, det som Platon kallar dialektik och som vi kan kalla helhetssyn, insikt eller visdom.

”Säkra data i avgränsade frågor är det enda vi anser oss behöva eller kunna sätta verklig lit till.“

Den comteska indelningen grundad i framstegstro har satt djupa avtryck i den svenska tankevärlden. Säkra data i avgränsade frågor är det enda vi anser oss behöva eller kunna sätta verklig lit till. Därav förhoppningarna om att experter och forskare är de som kan leda oss rätt. På det moraliska fältet är det dock svårt att mäta. Där bör, enligt Comte och hans efterföljare, positivismen förenas med altruism, en programmatiskt uppoffrande omsorg om andra. Det är för andra man ska leva.

Så hör man till exempel aldrig någon virusexpert i sina uttalanden utgå från att folk oroar sig för sin egen hälsa; utgångspunkten är inte att man vill undvika att bli sjuk, utan att man vill undvika att smitta andra. Jag tror det är feltänkt och falskt. Omtänksamhet är tveklöst en dygd, men i den ingår att vara rädd om sig själv och ta hand om sig själv. Omtänksamhet är inte detsamma som altruism, som är rådande ideal idag – i retoriken. Exempelvis säger sällan eller aldrig de som varit nära döden och vänt att de tyckte det var synd att deras eget liv skulle ta slut. Det enda tråkiga med att dö vore att inte finnas till hands mer. Det får bara vara för barnens och andra människors skull man vill leva vidare, inte för att man vill bevara sitt eget liv.

Vetenskapens tidevarv

Som aldrig förr lever vi i vetenskapens tidevarv. Vi hänvisas till forskningsrapporter och empiriska data i frågor som snarare kräver tänkande, sensibilitet, iakttagelseförmåga, självinsikt och förmåga att väga det ena mot det andra.

Ska man följa Auguste Comte i hans syn på kunskapsutvecklingen borde just teknokrati i förening med altruism vara det styre som historien har rört sig mot. På statskonstens fält motsvaras ”den metafysiska fasen” av den konstitutionella frihetliga demokratin med starkt

skydd för individens frihet. Det finns inget vetenskapligt över det statsskicket, det är ett filosofiskt grundat statsskick, metafysiskt om man så vill.

”... en stark längtan efter positivistisk teknokrati, sanningsstyre; sanning i betydelsen viruspartiklar, koldioxidpartiklar, uppmätta halter, räknade kronor och ören...”

Mycket riktigt är kritiken stark från samtidens kulturrevolutionärer mot den typen av styre eftersom den skyddar privategendomen och därmed ger ojämlikhet i utfall. Då övertygelsen om kunskapens framåtskridande samtidigt hålls högt anser man, felaktigt och aningslöst, att den styrelseformen är förlegad, tillhörig ett passerat stadium som ska ersättas av något modernare. Det ger en stark längtan efter positivistisk teknokrati, sanningsstyre; sanning i betydelsen viruspartiklar, koldioxidpartiklar, uppmätta halter, räknade kronor och ören som människor borde ha lika många av på bankkontot. Utifrån det blir ändamålsenlig planering och social ingenjörskonst sedan en given metod.

Lagbundenhet och mänskliga mönster

Frågan är då vad man ska ha för lagar i ett vetenskaps- och forskarstyrt samhälle. Under antiken och upplysningstiden var det bland annat sådant tänkarna ägnade sig åt, och det var aldrig lösgjort från uppfattningar om människans natur. Det går inte att tänka om samhället utan att tänka om människans vara, hurdan hon är och borde vara, enskilt och i grupp.

Platon och Aristoteles diskuterar i sina skrifter utförligt själva grunden för samhällsordningen, varför man ska ha vissa lagar och inte andra, vad de befrämjar, vad de bör befrämja. De jämför styrelseformer som helheter och lagbundenheter, inte som något människan sätter samman styckevis och delat och efter egen design. Väljer man populistisk demokrati uppstår detta, väljer man tyranni ser den ut så här, ur oligarkin uppstår det där. Platon framhåller att ”det måste finnas lika många typer av människor som det finns typer av stater”. ”Eller tror du att statsformerna uppstår ur ’ek och sten,’ inte ur medborgarnas karaktärer, som så att säga tippa vägen och drar med sig resten?” (översättning: Jan Stolpe)

”Nyckeln till det är att människan inte är något i sig utan ska förändras.”

Vår positivistiska tid ratar den typen av lagbundenhet och mänskliga mönster. Då uppstår i stället en sorts trolleritro ur alla lösryckta data i kombination med övertygelsen om människans ändlösa formbarhet. Med den rätta viljan kan det bästa ur alla samhällsordningar sättas samman till en ny och skinande. Nyckeln till det är att människan inte är något i sig utan ska förändras. Hon finns inte som sådan och har ingen natur, utan skapas av stimuli och påverkan. Hon är ett oskrivet blad, och om omvärlden då bara skriver in andra saker på individens vita ark (bättre attityder, mer altruism, oavhängighet från normer) kommer hon att bete sig annorlunda och ge ett annat samhälle.

Statskonsten blir en buffé

Oförenliga ting kan därmed förenas ifall viljan finns, i synnerhet som ingen vetenskaplig undersökning har visat att det inte går. Statskonsten blir så en buffé av goda smårätter att sätta samman efter behag. Om något tycks stå i lagbunden motsättning beror det på att människan är bunden av fördomar. Dessa kan hon arbeta på genom systematisk kritik av beteenden, ordval och utsagor.

”Tron på statskonstens trolleri och längtan till undantagstillståndet tycks särskilt stark hos kulturellt verksamma.“

Stående inför denna buffé av möjligheter tror positivist-altruisten att det går att få bort konkurrens i samhället samtidigt som var och en fortsatt får välja yrke och råda över sig själv i frihet; att vi kan behålla andlig frihet och individuell kreativitet i en planerad ekonomi för jämlikt ekonomiskt utfall; tror att en ekonomi reglerad med syftet att kväsa ”onödig konsumtion” och ”astronomisk ojämlikhet” inte leder till ett stelnat och förtorkat samhälle med politiska kommissarier och sanktioner mot allt som inte är i linje med målsättningen.

Tron på statskonstens trolleri och längtan till undantagstillståndet tycks särskilt stark hos kulturellt verksamma. Kanhända beror det på att de har till yrke att hitta på nya världar. I dessa fantasivärldar är det de själva som styr, komponenter som annars repellerar varandra kan där leva i skön förening. I detta liknar en viss typ av konstnärer barnet som på ett utforskande sätt provar att överskrida gränserna för tingen och fenomenen. Utlämnat åt de vuxnas regler, vars upphov och djupare orsaker de ännu inte kan överblicka, drömmer barnet gärna om att livet ska vara ett nöjesfält flödande av glass, godis och ballonger, alltså ett evigt undantagstillstånd.

Kulturen kräver späkning

Ett mödosamt uppbyggt och komplext samhälle som vårt samtida tar en risk när det låter det barnsliga sinnet i så hög grad råda över visionerna och samhällsanalysen. Kulturens längtan till undantagstillståndet manifesteras inte i drömmar om godis och glass, tvärtom är det vad som det lössläppta kapitalistiska samhället erbjuder i överflöd. Den gemensamma reningen handlar snarare om att späka sig.

”Ty i det här undantagstillståndet ska vi inte ha roligt längre, nu ska vi i stället glädjas åt det goda som askesen medför.“

Men precis som barnet drömmer kulturrevolutionären om det bästa den vet utan logiska hämningar: absolut rättvisa och jämlikhet. För att uppnå det måste nöjesfältet stänga och ballongerna flyga sin kos. Ty i det här undantagstillståndet ska vi inte ha roligt längre, nu ska vi i stället glädjas åt det goda som askesen medför.

En av de mer oförblommerade företrädarna för denna hållning är Carsten Jensen: ”Vi behöver ett vaccin. Det gör också naturen, och den märkliga paradoxen är att vi människor som är sjukdomen också kan bli vaccinet. Vi kan ändra vårt sätt att leva.” (DN 12/5-20)

Vi människor är sjukdomen

Vi människor är sjukdomen. Tydligare kan det inte sägas. Vi hör det dagligen, men mest som ett oartikulerat mummel: människan är problemet, människan är vidrig. Slutklämmen att vi också är så fantastiska och anpassningsbara att vi kan ändra vårt sätt att leva kastas in mest för att en modern framstegsmänniska ogärna framstår som nattsvart pessimist.

Sanningen är den att människan inte kan ändra sig tillräckligt mycket. Det kommer aldrig att vara nog. Än värre är att processen att ändra beteende i så stor omfattning att naturen och kulturrevolutionärerna blir nöjda med oss kräver en totalitär ekodiktatur eller dito jämlikhetsdiktatur, det vill säga stenhård lagstiftning.

Om vi i stället, som ett orealistiskt tankeexperiment, ser framför oss att vi på frivilliga vägar genom beteendeförändring lär oss att leva så att naturen inte far illa och koldioxidutsläppen går ner tillräckligt, skulle vi alla bli djupt olyckliga av den allomfattande ekogemenskapen eller dito jämlikhetsgemenskapen. Skälet är att människan har en natur, hon är på ett visst sätt i sig själv och inte ett oskrivet blad. Somligt är därför rimligare och görligare än annat. Går hon emot sig själv under lång tid gör hon våld på sig själv.

”Är det något som håller på att förgöra samhället så är det inte kapitalismen och frihet under lagarna, utan detta självbedrägeri.”

Att människan är fullkomligt formbar är det moderna projektets stora tanke. Den har bidragit till mycket som är välmenande och gott, men också till 1900-talets katastrofer på statskonstens område. De utfördes samtliga i övertygelse om att människan saknar fasthet och skapar sig själv. Är det något som håller på att förgöra samhället så är det inte kapitalismen och frihet under lagarna, utan detta självbedrägeri.

Människan är på ett visst sätt och fungerar på vissa grundläggande vis och det kommer inte att ändra sig. Det finns därför något som liknar en naturlig lag, en som är i linje med människans och mänsklighetens naturliga, eviga och universella ideal.

Björn Wiman i DN

Om vi ska sänka medeltemperaturen på jorden behöver vi en coronakris om året i tio år, skrev Björn Wiman i en krönika i *Dagens Nyheter* (2/5-20). Han avsåg då de temperaturmässiga effekterna av en sådan som vi själva måste försöka åstadkomma, inte att vi behöver ett virus varje år. Likväl låter det som en fasansfull utsikt med tanke på hur coronapandemin har slagit sönder samhällen, frihet, frihandel, arbetstillfällen, privatekonomier, glädje och välbefinnande.

Stämmer utsagan har man att bestämma sig för antingen att det inte är önskvärt, eftersom vi då går under av andra skäl och möjligen på grymmare sätt än av översvämningar, torka och hetta; eller så måste man besluta att världens styrelseform ska vara klimattyran. Det vill säga teknokrati rationellt avpassad utifrån temperaturmålen och inget annat. Vi kan inte samtidigt tillåta frihet. Frihet står i principiell konflikt med målet. Allt går inte att förena. Om ett samhälle har ett uppsatt mål som det strävar mot måste annat underordnas detta mål.

”Brottslighet finns i varje samhälle som inte är en polisstat. Brottslighet är inte därmed det fria samhällets mål.“

Friheten i den klassiskt liberala meningen är inget mål som samhället strävar mot, utan grunden det står på, ett postulat. Lagarna är avsedda att bevaka friheten, inte att nå den. Ett sådant samhälle kan inte också ha ett mål – annat än som en dröm och förhoppning. Tillväxt är inte det liberala kapitalistiska samhällets mål, vad kulturrevolutionärerna än hävdar. Att något uppstår ur individernas frihet betyder inte att det är samhällets mål. Ojämliga inkomster följer av friheten att sköta sitt eget liv. Ojämliga inkomster är för den skull inte samhällets mål. Brottslighet finns i varje samhälle som inte är en polisstat. Brottslighet är inte därmed det fria samhällets mål.

Klimataktivism och frihet

Det som klimataktivismen i vissa delar försöker göra för att få budskapet mer förenligt med friheten är att omdana temperatursänkningen från ett mål till ett fundament, ett postulat. Temperaturen blir då inte ett mål som vi måste underordna oss så mycket som själva förutsättningen för allt annat, såsom friheten är i en liberal rättsstat.

„Att leva för att få ner utsläppen och temperaturen kan aldrig vara vad ett gott samhälle byggs kring. Det kan vara ett undantagstillstånd men aldrig ett normaltillstånd.“

Temperatursänkningen görs då om från att vara ett mål med individuell underordning som följd, till att se ut som en naturlig lag. Det är ett trick med speglar.

Att leva för att få ner utsläppen och temperaturen kan aldrig vara vad ett gott samhälle byggs kring. Det kan vara ett undantagstillstånd men aldrig ett normaltillstånd. Att leva för att kommande ofödda generationer ska få samma naturliga betingelser som vi, eller leva i total jämlikhet eller något annat mål vi sätter upp, är inte heller något man kan inrätta sitt liv efter utan att i samma stund vara klavbunden. Att leva för att hålla nere dödstalen under en viruspandemi är samma slags problem, det kan bara vara undantag.

Ett samhälle kan till sin grundkonstruktion inte byggas runt målet att släcka en brand. Bränder släcks för att vi ska kunna leva ett gott liv, men släckningsarbetet kan inte utgöra idealet för det goda livet, då önskar vi oss en ständig eldsvåda och ständig panik. Detta har statskonstens tänkare alltid vetat, men i den positivistiska fasen tycks den insikten ha gått förlorad.

Sådan är människans natur

Människan behöver alltid mer att leva för än att bara klara sig. Undantagstillståndet kan således aldrig genomsyra samhället under en längre tid utan att ta repressionen till hjälp, med armod som följd materiellt och andligt. Dessa saker är logiskt ofrånkomliga utifrån människans natur och regelbundna sätt att fungera och reagera på omvärlden.

Men tron att människan kan göras om i grunden är obegripligt stark i samtida offentlighet. Där finns inget logiskt ofrånkomligt, ingen människans natur och inget tankefundament. Därför kan ingen heller påstå att undantagstillståndet inte skulle kunna vara normaltillstånd, för enligt den konstruktivistiska synen på människan som dominerar moderniteten är allt bara en fråga om tillvänjning, påverkan och vanor.

”Ett samhälle som är reglerat med tanke på ett mål snarare än för att medge ett gott liv är lätt att tänka ut och att skapa. Men för att upprätthållas kräver det alltid tyranni.“

Platons *Lagarna* inleds med en diskussion om lagarnas rötter, alltså vad Lagen är för något och varför man har den. I Sparta och på Kreta är lagarna avpassade för krig, konstaterar de tre interlokutörerna, medan en av dem, Athenaren, föreslår att lagarna ska utformas för ett fredligt samhälle och vara ägnade att alstra fred.

Hur sker då det? Genom lagar som främjar naturliga spelregler utifrån vissa oomtvistliga dygder, utan detaljreglering som syftar till ett mätbart mål. Ett samhälle som är reglerat med tanke på ett mål snarare än för att medge ett gott liv är lätt att tänka ut och att skapa. Men för att upprätthållas kräver det alltid tyranni.

Lena Andersson är författare.

5.1.2. Tal av utrikesminister Ann Linde

Tal från [Utrikesdepartementet](#)

Tal av utrikesminister Ann Linde vid Utrikespolitiska institutet, 20 februari 2020

Publicerad 20 februari 2020

Det talade ordet gäller

Stort tack för möjligheten att komma hit och tala om regeringens utrikespolitiska prioriteringar.

För två veckor sedan läste jag upp regeringens utrikespolitiska deklARATION i riksdagen. Jag är säker på att många av er har hunnit titta närmre på innehållet.

En utrikesdeklARATION blir ju en ganska bred översikt av politiken, och jag vill utnyttja det här tillfället för att på ett lite djupare plan berätta om vissa av de prioriteringar jag lyfte då.

Men innan jag gör det vill jag ta upp två mer dagsaktuella frågor på den utrikespolitiska dagordningen: Syrien och Libyen.

I båda länderna ser vi uttryck för den yttersta konsekvensen av världssamfundets misslyckande. Diplomaterns mest grundläggande uppgift är att förhindra situationer som dessa.

Igår diskuterades Syrien i FN:s säkerhetsråd. Mötet inleddes med att FN-sändebudet Pedersen beskrev sin bild av läget. Hans första punkt lät så här:

”Efter min information till er för två veckor sedan, kan jag inte rapportera om några framsteg i att få slut på våldet i nordväst, eller i att återuppta den politiska processen”

Ibland gör FN-språket att vi inte riktigt reagerar på ordens innebörd. Att vi inte riktigt ser de fasansfulla bilderna framför oss – i det här fallet från Idlib, där den syriska regimen, med stöd från Ryssland och Iran nu har trappat upp våldet. Det handlar om attacker också mot civila mål. Bombningar av sjukhus.

900 000 människor flyr, en halv miljon barn.

I måndags träffade jag EU:s utrikesministrar och tog då upp behovet av att kräva ett eldupphör, kräva att parterna efterlever folkrätten, och att fortsätta att sätta press på Damaskus.

Det viktigaste på kort sikt är att få humanitärt tillträde – att hjälpa de människor som just nu befinner sig i svår nöd. I nuläget kommer hjälporganisationer inte åt de flyende, eftersom de beskjuts.

Vi ger nu 5 miljoner kronor till en snabbinsats i nordvästra Syrien, i tillägg till de 374 miljoner vi ger i humanitärt bistånd för Syrienkrisen i år.

Men det går inte att säga något annat än att läget är mycket svårt.

Den andra akuta situationen är Libyen. Den sista tiden har det skett en upptrappning av våldet och det humanitära läget är mycket svårt.

Även här ser vi hur främmande makter förvärrar konflikten, där både regeringssida och rebellgrupper närs av stöd från utomstående. Som ofta är det en konflikt som drivs av spänningar och intressen som alls inte har att göra med vad som är bäst för det libyska folket eller Libyen som land.

Det pågår försök att få till en lösning, främst genom det som kallas Berlinprocessen, med sikte på att få till ett fungerande vapenstillestånd. EU och FN:s säkerhetsråd har ställt sig bakom detta. Det är ett reellt framsteg, även om det är långt kvar tills vi kan prata om ett stabilt läge.

EU finns ju på plats genom Operation Sophia, som bland annat haft som uppgift att övervaka vapenembargot mot Libyen, samt att stödja den libyska kustbevakningen.

På EU:s utrikesministermöte i måndags kom man fram till att det behövs ett nytt paket för att stödja Libyen. En del är att den nuvarande Operation Sophia läggs ner. En ny operation planeras istället, med fokus på att upprätthålla embargon för vapen och olja. Det är en bra inriktning, och jag hoppas att vi kan ta beslut nästa tillfälle frågan kommer upp.

Även här vill jag upprepa vikten av att man följer internationell rätt och att det inte kan finnas en militär lösning på konflikten.

Vänner,

Låt mig lämna det dagsaktuella, och gå in på de bredare prioriteringarna i vår utrikespolitik.

Jag har vid några tillfällen den senaste tiden sagt att med mig som utrikesminister kommer vår utrikespolitik att ha ett starkt fokus på Europa och på vårt närområde. Det sker med fortsatt förankring i den prioritet för FN som jag angav i utrikesdeklarationen.

Det är naturligt av flera skäl. EU är vår främsta utrikes- och säkerhetspolitiska arena. Ingen annan aktör är i så stor utsträckning en garant för vår ekonomi, vår säkerhet, vår fred.

Och närområdet – ja, vi har ju bara ett närområde, och det som sker nära oss har en direkt påverkan på vår trygghet och säkerhet.

Detta fokus kommer att accentueras ytterligare, eftersom vi under nästa år blir ordförande i Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa, OSSE. Redan i år ingår vi i den trojka som leder organisationen. Det är en bra möjlighet att påverka de viktigaste säkerhetsfrågorna i vår region.

Genom OSSE:s grundprinciper bärs ju den europeiska säkerhetsordningen upp. Det är ett vitalt säkerhetspolitiskt intresse för vårt land. Därför blir ordförandeskapet extra svårt och extra viktigt, med tanke på att den europeiska säkerhetsordningen i dagsläget både ifrågasätts och bryts.

Arbetet med att ta fram ett ordförandeskapsprogram pågår just nu. Ingen kommer att bli förvånad när jag säger att viktiga komponenter av vårt ordförandeskap kommer att bli att stå upp för europeiska säkerhetsordningen, men också för OSSE:s uppdrag att främja demokrati och rättsstatlighet.

För att säga något mer närområdet så är min grundinställning att vi bygger säkerhet genom en stark och aktiv diplomati, men också genom att stärka vårt nationella försvar, och genom att fördjupa våra samarbeten.

Man talar ju mycket om de försvarspolitiska samarbetena, men även inom utrikespolitiken stärker vi banden till viktiga länder. I höstas lanserade jag och Tysklands utrikesminister ett fördjupat samarbete, och när vi träffas igen i Berlin i nästa vecka kommer vi att prata mer om hur det kan konkretiseras. Jag har en mycket nära kontakt med mina nordiska kollegor, vi ses i princip varje vecka, och även med andra länder som de baltiska, Polen och Frankrike.

Men diplomati handlar också om att föra dialog med länder vars värderingar vi inte alltid delar. Det är också en del i vår säkerhetspolitik.

Här om veckan var jag i Moskva och hade långa överläggningar med utrikesminister Lavrov. I november besökte jag Belarus och träffade både president Lukasjenko och utrikesminister Makej.

Man ska vara försiktig med att tala om Ryssland och Belarus i samma andetag. Men när det gäller vår politik gentemot de här länderna finns två gemensamma drag.

Det första är att vi principfast står upp för våra värderingar, och att vi markerar tydligt och hårt mot beteenden vi inte accepterar. Vi står upp för EU:s sanktioner mot Ryssland, och vi fördömer belarusiska övergrepp inom exempelvis MR-området.

Det andra är att båda länderna ligger nära oss. Vi behöver ha dialog och samarbete i vissa frågor. Klimatet och miljön i Östersjön, till exempel. Jämställdhet. Handel. Men även en dialog om säkerhetspolitik.

Jag vill vara väldigt tydlig här: en sådan dialog är inte en belöning. Den är i grunden ett sätt att minska risken för missförstånd och feltolkningar och att förstå de andras tankesätt. Det bidrar till vår säkerhet.

Den andra frågan jag vill ta upp är den feministiska utrikespolitiken, som fortsatt är en stark prioritering för regeringen. Här är vi i ett gott, och växande, sällskap. Vi brukar ju tala om Frankrike och Kanada, men den sista tiden har även Mexiko, Luxemburg, och här om dagen Malaysia deklarerat att man ska driva en feministisk utrikespolitik!

Det finns ett slags momentum för jämställdhetsfrågorna. Tänk att Etiopiens president Abiy leder en regering med hälften kvinnor. Se på intresset i Indonesien, världens största muslimska land.

Och se på statistiken. Fler flickor får tillgång till utbildning. Färre kvinnor dör i barnafödande.

Men på samma gång rör det sig i fel riktning. Det gäller främst frågor om sexuell och reproduktiv hälsa, om kvinnors och flickors rätt till sin kropp.

Här ser vi ett antal länder som målmedvetet riktar in sig på att begränsa de rättigheterna. Och det är inte bara Iran och Saudiarabien... Rörelsen leds av USA och Brasilien – två länder som vi tidigare såg som allierade i kampen för jämställdheten.

Det är just kvinnors och flickors rätt att bestämma över sin egen kropp som är det område vi nu behöver fokusera mest på.

Jag kan ta upp tre viktiga saker i det arbetet. Det första är att fortsätta att kompensera för bakslagen när USA och andra drar tillbaka pengar till organisationer som arbetar med abort, sexualundervisning och andra SRHR-frågor. Det är inte minst en viktig biståndsfråga.

Det andra är att inom internationella organisationer, särskilt FN, driva frågor om stöd till SRHR, och att se till att det nämns i olika resolutioner och deklARATIONER. Inte minst i konfliktsituationer, det man kallar agendan för kvinnor, fred och säkerhet. Det var en viktig prioritering för Sverige i FN:s säkerhetsråd.

Det tredje är att fortsätta arbeta för att fler länder ska följa oss. I nästa vecka kommer jag träffa Indonesiens utrikesminister, och då tänkte jag tipsa om att deras granne Malaysia nu tagit det här steget. Vi fortsätter att, i alla forum, fråga var är kvinnorna? Vi fortsätter att hålla fanan högt i FN och andra sammanhang.

För att gå vidare, tänkte jag säga något om vår satsning på organiserad brottslighet, som ju lanserades i samband med utrikesdeklarationen.

Det är en fråga som binder ihop utrikespolitiken med inrikesfrågorna. Om utrikespolitiken kan bidra till en av våra stora samhällsutmaningar i Sverige just nu, så ska vi också göra det.

Konkret är den uppgift jag har gett till utrikesförvaltningen att se hur vi på bästa sätt kan stödja brottsbekämpande myndigheter i kampen mot den organiserade brottsligheten.

Därför har alla våra ambassader fått i uppdrag att, i ett första skede, stärka bevakningen av dessa frågor. En mindre krets av ambassader kommer också att få ett särskilt uppdrag att jobba med organiserad brottslighet, det vill säga att mer aktivt bistå andra svenska myndigheter i arbetet. Steg ett är att i dialog med justitiedepartementet och deras myndigheter ta fram en gemensam plan för arbetet.

Vi kommer också att tillsätta en ambassadör på UD som ska samordna satsningen. Det blir förstås en nyckelperson, både i relation till ambassaderna och till andra myndigheter. Jag ser framför mig att jag kommer att ha en nära kontakt med ambassadören, för att snabbt kunna ge styrsignaler när det behövs.

Det sista prioriterade området jag vill ta upp är vår demokratisatsning, och vårt stärkta fokus på fackliga rättigheter och jämlikhet.

För mig hör demokrati och jämlikhet ihop. Dels, för att sociala och ekonomiska villkor påverkar människors möjlighet att ta del av demokratins rättigheter och skyldigheter. Och dels för att det inte går att bortse från att demokratins tillbakagång, nationalismens och populismens utbredning, sker parallellt med en ökning av samhällsklyftorna.

För det är ju knappast slumpen som gör att människor med en otrygg plats på arbetsmarknaden eller osäker ekonomi ser det som är främmande som hotfullt.

Och det är kanske inte heller någon slump att låginkomsttagare i västvärlden, som i exempelvis USA inte fått högre reallöner på fyra decennier, tappar tron på att maktskiftet mellan de etablerade partierna ska innebära någon förändring.

Jämlikhet är därför en naturlig del av vår satsning Drive for Democracy. Våra ambassader ska följa frågor om jämlikhet, arrangera debatter och diskussioner och hjälpa till med att sprida svenska erfarenheter och expertis.

Sverige ska också vara drivande för att jämlikhetsfrågor tar större plats i globala forum som i FN, OECD, Världsbanken och IMF.

Vi ska också ha ett starkare fokus på fackliga rättigheter. Nu kommer våra landrapporter om mänskliga rättigheter alltid att innehålla en översyn också av fackliga rättigheter. Jag kommer att ta upp frågorna i mitt anförande i FN:s råd för mänskliga rättigheter i nästa vecka. Jag kommer också att se till att träffa fler fackliga företrädare under mina resor. Här i Sverige ska jag träffa ordförandena för LO, TCO och Saco, och diskutera hur vi gemensamt kan göra mer för de fackliga frågorna i världen.

Ja, låt mig stanna där. Jag ser fram emot att ta del av era synpunkter och svara på era frågor. Tack!

5.1.3. Utflykt

UTFLYKT

Av Kristina Sandberg

JAG SÄGER ATT jag tar ryggsäcken. Cecilia stoppar ner termoserna, går ut ur köket, in på toaletten tror jag. Och så är vi ensamma, Dagny och jag. Dagny säger att vi väl kan låna bilen och åka en bit, långt att gå hela vägen till boern, fåbodarna, förtydligar hon, jag säger — men du vet Cecilia har redan bestämt att vi ska gå, hon är bossen, skrattar jag. Men Dagny skrattar inte. Muttrar att det nog kan vara bra att veta vad man vill. Har hon fått veta något? Tycker att hon ser så granskande på mig, innan hon vänder sig mot fönstret igen, lutar sig mot arbetsbänken, ser ut, säger att det är synd att syrenerna skräpar så när de blommat över. Cecilia är hennes favoritbarnbarn, själv har jag bara vaga minnen av mormor. Var jag verkligen rädd för henne? Så går även Dagny sin väg utan att säga något.

Jag tittar ner i den öppna ryggsäcken, termos, bullar, smörgåsarna i glasslådan, till och med bananer, men de blir nog bara mosiga, ska jag föreslå att vi äter dem nu istället, energipåfyllning inför den långa promenaden, hon har fyllt en vattenflaska också. I fickan har jag två små chokladkakor, en ljus och en mörk, Mette tyckte om den mörka som jag. Knäna skakiga igen, jag tynger med handen mot stolsryggen, sväljer sur saliv.

—Är det nåt fel eller?

Cecilia står i dörröppningen och jag säger att det är en perfekt matsäck, du har verkligen tänkt på allt. Sedan syran i halsen, suget i maggropen, vänta, säger jag, jag ska bara hämta kameran. Jag går upp till vårt rum på övervåningen. De gröna medaljongtapeterna som alltid studsar emot mig här inne, vi har inte bäddat, om Dagny får för sig att gå hit in, det ser nyknullat ut, täcken och lakan i en hög, men vi har inte, Cecilia har mens. Mig gör det inget och förut har heller inte hon haft något emot det. Jag plockar upp kameran från skrivbordet vid fönstret och tar en bild av sängarna innan jag bäddar, ett mörkt streck av torkat blod, slätar lakanen, lägger på de bruna överkasterna, prydnadskuddarna, hennes dagbok på sängbordet. Vill hon att jag ska läsa? Det har blivit som en märklig, outtalad lek, men jag vill inte nu, är rädd för vad som står där. Att jag är en skit. Att hon ska hämnas. Lämna mig. Jag borde inte ha berättat, men när hon frågade rätt ut kunde jag plötsligt inte ljuga längre. Säger man inte: det man inte vet, det lider man inte av, men jag vet inte. Cecilia och sanningen, *det måste vara sant emellan oss*, så lätt att hålla med de orden, men vad betyder det, att vara sann, såra varandra, slå sönder.

Hittar samarinet i necessärens innerfack, spolar vatten i tvättstället. En unken lukt av jord, hon tycker att jag överdriver, men jag undviker vattnet här, att dricka det rent, tar saft eller lättöl, mjölk. Nu håller jag ändå två påsar samarin i duralexglaset med vitt som kalk på botten, tandkräm, har försökt skölja bort, om Dagnys löständer förvarats där, skärp dig nu, för fan, lägg av. Sms:ar *tänker på dig, mycket*, lägger till, *saknar!* Mette sa att jag inte ska höra av mig, inte nu i alla fall, jag borde inte, har ju lovat mig själv och Cecilia att inte, sist vi sågs sa Mette att det blir bäst så, för alla parter, att vi håller oss borta från varandra. Formell var hon, jag försökte få henne att förstå att resan till Cecilias mormor var planerad sedan länge. Kan inte slå undan tanken att hon bara ville testa hur långt hon kunde få mig att gå och nu, ja vad?

Väntar en stund sittande på toalocket, ser på hyllan i lackad furu, textilschampo och skurpulver från 60-talet tror jag, nötta tandborstar, tvålkoppen i gulnad plast, med lock till. Jag borde fotografera det. Sedan den skarpa värken i magen, pressen upp mot lungorna, stänger dörren, låser om mig, får ner jeansen, magen är bara kaos, vattnet, ska jag säga till Cecilia, jag tål ju inte vattnet här.

Helt tyst på nedervåningen. Ryggsäcken är borta, dörren till toan på glänt, ingen där. I tv-rummet ligger Dagny på soffan, på sidan, ser inte om hon blundar, sover hon verkligen? Den fräna lukten av urin, förut brukade det inte lukta, jag ska inte säga något. Kritik, Cecilia skulle ta det så, men så blir det väl för alla gamla. Jag riktar kameran mot henne, så talande på något sätt, den stickade västen som spänner över den böjda ryggen, de korviga ljusbruna stödstrumporna där långbyxorna hasat upp, det är inte meningen att göra Cilla illa, Dagny, det bara blev, kan du förstå? En inramad kolteckning som Cecilia gjort, en kroki av en naken man hänger på väggen ovanför soffan, har alltid tyckt om den förut, men nu tänker jag på Mettes explosiva skisser, skitiga, inte så förbannat precisa.

Jag går genom altandörren, ut på verandan, hon sitter på bron, ryggsäcken på ryggen.

—Då går vi, säger jag och hon reser sig, drar sig undan när jag försöker ta ryggsäcken ifrån henne.

—Det ska bli kul med utflykt, lägger jag till. Hon sätter av upp mot landsvägen, nästan småspringer, det svartfärgade håret i hästsvans, egentligen är det brunt, var mycket finare så,

hon färgade det i Barcelona. Skrev i ett av sina brev att hon hade gjort det, känt en sån frihet av den förvandlingen, *du kommer inte tycka om det*, skrev hon, det kom färre brev i slutet av resan. Den svänger, svansen, fram och tillbaka. Hon har inte tvättat det, sa det i morse, jag borde tvätta håret, men trycket i duschen är så dåligt att det tar en evighet att skölja ur schampot och jag sa att det inte syns på henne när det är fett, det är sant. Det är bara på lukten man kan känna det, det där aningen härskna, sötaktiga, jag har aldrig känt Mettes hår lukta så. Cecilia har några slags prassliga jympabyxor med muddar som hon inte skulle ta på sig hemma, i stan, hennes rumpa framträder på ett sätt som nästan är vulgärt, skulle jag tänkt så för ett år sedan?

Molnigt, varmt. Det är trots allt perfekt utflyktsväder. Jag skulle vilja fotografera björkdungen i utkanten av åkern. De raka, nästan helt vita stammarna, har tänkt fota dem varje gång vi är här, det är som en sån där rysk, långsam film. Vänta Cecilia, säger jag därför, det var så fint här, hon stannar faktiskt, men en bra bit bort. Jag vinkar, ställer in skärpan. Först på henne, men det där strecket mellan näsvingen och mungipan, missnöjd och leendet som kan vara så vackert, inte läge att be om det nu, men som en serie, dokumentation. Den första tidens skratt, kåthet i blicken, sedan de där pliktskyldiga leendena, för att sluta i det bistert sammanbitna, en stum ryggtavla. Samlade i ett album. Fokuserar på björkarna, kan bli bra, bättre om träden vore avlövade, i höst kanske, men får jag komma hit då?

Det är längre än jag trodde. Ganska tät trafik längs landsvägen, de kör fort, Cecilia hytter plötsligt med näven åt en gammal Saab. Det är bara killar i bilen, kepakillar. Cecilia, ropar jag, det är ju inte hon som råkar illa ut om de stannar, nu tutar de bara, ihållande, men försvinner snart nedför backen, bort. Jag säger att det var onödigt, det är ju det där dom ber om och hon svarar att jag inte bestämmer vad hon ska göra och inte.

—Kan vi inte gå i bredd, frågar jag och hon saktar in, men håller sig precis i kanten av asfalten så att jag måste gå i körfältet om jag inte ska tränga mig in på den smala vägrenen. Jag ser hur små svett droppar har pressats fram på hennes panna — vill du ha vatten frågar jag, hon stannar, vänder ryggen mot mig och jag öppnar säcken, tar vattenflaskan.

—Det smakar faktiskt jord, säger jag, mest på skoj och vattnet är fortfarande kallt, räcker henne flaskan. Hon tar den, torkar av öppningen med handen, det hugger till, så äcklig är jag alltså.

Avtagsvägen i grus och packad sand slingrar sig uppåt. På ena sidan en hage, tror att det är tjuvar, kalvar bara, de stirrar efter oss. Jag måste försöka ändå, hitta en väg fram. Jag muar, mullrande, men fel av mig för Cecilia tittar på mig, långsamt, sammanbitet och jag vill säga att hon överdriver sitt minspel, det där blir för enkelt, osofistikerat. Men jag säger inte det, jag säger att de är snälla, och måste vi bråka om allt, vi är ju på utflykt, som vi gillar båda två. När hon inte svarar tänker jag att tiger hon så tiger jag. Hon viftar avvärjande på handen och jag ser hur stora bromsar slagit följe med oss, från hyggena som brer ut sig på båda sidorna nu. Det är fult, inte alls vackert som det annars är här. De mörka granklädda bergen och ängarna som sluttar ned mot älven. Magiskt var det när jag kom hit första gången, vi sa att på den här platsen skulle vi kunna gifta oss, om några år, i träkapellet på höjden, bara för att Dagny inte skulle förstå en borgerlig vigsel, för mormors skull sa Cecilia, om jag friar till henne nu, kan hon förlåta mig då? Jag

sackar efter, matt och mjuk. Här är bara grusväg och hyggen med stubbar och slänig lövsly och bromsarna verkar långsammare än de små, trekantiga, men biter ändå snabbt, hårt, attackerar med precision. Cecilia viftar och jag tänker på Dagny, hur hon undvikit mig, inte som förut, då hon alltid verkade glad över att se mig. Jag har liksom lånat henne som mormor, varför måste du förstöra för mig med Dagny, du vet att hon är viktig i mitt liv. Du har ju allt Cecilia, jag vill säga det till henne, det är inte du som är svag, det är jag.

Men jag säger inget. Skulle hon märka om jag stannade här, lät henne gå ensam? Det är uppförsbacke, inte brant, men tillräckligt för att musklerna ska strama, börja protestera, nu är det åter skog, tätt av gran. Sådan skog som inte går att gå in i, bara mörk mylla på marken. Den där stumma nacken, en kraftig hals, muskulös som hennes axlar, att föra håret åt sidan och sätta läpparna där, jag måste befria henne. Bara vi kommer till bodarna ska jag säga det. Är hon inte värd någon bättre än jag? Hon viker plötsligt av, tar ett lite klumpigt hopp över ett smalt dike, in på en tomt verkar det som. Två sportstugor i vinkel, grålaserat trä, en plan gräsmatta, kortklippt och solur i koppar, krukor med sådana där små prästkragar som mamma brukade ha i balkonglådan.

— Ska vi verkligen gå på deras tomt, säger jag utan att få svar. Det är inte första gången hon tigger i timtal. Jag går runt, man kan väl ändå inte klampa på hur som helst i andras trädgårdar, kan jag ha missat något meddelande, tar upp telefonen när hon är utom synhåll, men nej. Så får jag upp Mettes nummer, liksom slinter med handen på den gröna luren, trycker, tonen som går fram. Men inget svar. *Abonnten du söker kan inte nås för tillfället...*

Ett enkelt vindskydd. Ved, en utbrunnen eldplats. Hon har stannat, kränger av sig ryggsäcken, en mörkfuktig rand i det ljust grå t-shirttyget, hon vänder sig, hennes nakna solbrända ansikte. Inget smink, när vi träffades brukade hon måla tjocka lager mascara, mörk kajal runt hela ögat, du borde inte ha slutat bara för att jag sa att det var fult. Hon sätter sig, jag ser på tallarna som skymmer utsikten över dalen, vänder mig mot vindskyddet istället, Cecilia tittar rakt in i kameran, tror att hon gråter nu, hör hur hon drar in snor, men jag zoomar, ställer in skärpan på den utbrunna eldstaden, hon kommer inte att vara med på bilden.

—Du har kontakt med henne, säger hon. Det var därför du dröjde.

—Lägg av, säger jag. Cecilia. Jag är här. Med dig hos din mormor.

KONSTEN ATT GÖRA EN HÖNA AV EN FJÄDER

"URFÅGELN" ARCHAEOANAS JAPONICA

Vissa fossil smäller högre än andra. Första, största och minsta av någon organism är typexempel på fynd som ofta uppskattas. Det är naturligtvis stort och kittlande att hitta de äldsta representanterna av en viss organism och kanske få en inblick i dess anatomiska grundbyggplan och hur den med tiden har förändrats. Helt enkelt att få en ny uppfattning om ursprunget och utvecklingshistorian. Men, ju mer anmärkningsvärt ett fossil potentiellt är, eller ju mer det kan komma att kullkasta vår uppfattning om urtiden, desto viktigare är det att identifieringen, tolkningarna och slutsatserna är så rigorösa och vetenskapligt underbyggda som möjligt. Kort sagt, viss försiktighet är nog att rekommendera vid djärva utsagor.

När det kommer till fågelfossil och fåglarnas utvecklingshistoria så vet vi en hel del, men inte lika mycket som om många andra vertebrater eftersom deras fossila arkiv är ganska sparsamt. Dels lever fåglar sällan i miljöer som är gynnsamma för fossilisering vilket typiskt är akvatiska miljöer, som hav och sjöar, med kontinuerlig sedimentation och även möjlighet för snabb övertäckning av de döda organismerna. Fåglar måste alltså dö i, eller transporteras till, lämpliga miljöer för att ha chans att bli ett fossil. Dessutom är fåglars ben ihåliga och därför ömtåliga, vilket ytterligare försämrar bevaringspotentialen.

Hur som helst uppstod fåglarna under dinosauriernas era mesozoikum och de äldsta fåglarna vi känner till kommer från juraperioden (omkring 200—145 miljoner år sedan). Om man då, som japanen Chonosuke Okamura 1977, publicerar ett fynd av en fågel som kommer från silurperioden (omkring 443—416 miljoner år sedan), och alltså är ett par hundra miljoner år äldre än den äldsta kända fågeln — ja då är det ett STORT fynd.

Inte nog med det. Okamura identifierade nämligen inte bara skelettdelarna och fjädrarna hos fågeln, som han döpte till *Archaeoanas japonica*, han lyckades även urskilja dess inre organ som mage, lever, njurar, hjärta och så vidare! Förvisso känner vi till unikt välbevarade fågelfossil och befjädrade dinosaurier där man även identifierat delar av mjukvävnaden, men långt ifrån i den här utsträckningen. Och, den typen av fossil är minst sagt ovanliga. En annan anmärkningsvärd sak med *A. japonica* är att fågeln mäter blyga tio millimeter vilket kan jämföras med världens minsta nulevande fågel, en art av kolibrier, som är mellan fem och sex centimeter lång.

Även om många fossil kan vara oerhört svårtolkade och trots Okamuras eländiga fotografi av exemplaret så kan inte detta betraktas som annat än århundradets glädjetolkning (alternativt monumental sinnesförvirring). Även med mina paleontologiska glasögon vilandes på nästippen så kan jag inte ens i min vildaste fantasi avgöra vad det är för eventuellt fossil jag ser på bilden. En sak kan jag dock säga säkert, och det är oavsett åldern på stenen: det är ingen fågel...

Tycker du att den här historien är märklig? Kanske inte om man betraktar den i ljuset av Okamuras övriga fynd. Under 1970- och 80-talet beskrev han även hundratals nya arter och underarter av utdöda människor, dinosaurier, drakar, hästar, prinsessor och gorillor. Samtliga av mikroskopisk storlek.

Okamura menade också djärvt att alla ryggradsdjur, inklusive människan, uppstod i silurperioden och att människokroppen inte har förändrats sedan dess bortsett från en storleksökning från 3,5 till 1700 millimeter...

När andra forskare kanske "bara" ser mineralkorn av olika former genom mikroskopens okular så upptäckte alltså Okamura en hel lilliputvärld i sina kalkstenar. Konsten att göra en höna av en fjäder eller koka soppa på en spik behärskade han med andra ord till fulländning.

Med tanke på de omfattande rapporterna som publicerades från Okamura Fossil Laboratory i Nagoya, Japan, så verkar åtminstone Okamura ha visat ett brinnande intresse för och var förmodligen djupt stimulerad av sina studier. Och vikten av det ska sannerligen inte underskattas. Som kurios (som om inte hela den här krönikan vore kurios) kan även nämnas att Okamura 1996 tilldelades IG Nobel-priset i kategorin biodiversitet för sitt arbete.



Okamuras fossila fågel *Archaeoanas japonica* och tillhörande rekonstruktion med tolkningar (från Okamuras originalpublikation från 1977).



MATS E. ERIKSSON

Professor i paleontologi vid Geologiska institutionen, Lunds universitet.

Mats forskar främst på mikroskopiska fossil och försöker bland annat rekonstruera flera hundra



milijoner år gamla ekosystem.

5.2. Översättningar till kroatiska

5.2.1. Mijenjajte društvo – a ne čovjeka

KULTURA | DEMOKRACIJA

Mijenjajte društvo – a ne čovjeka



Smatra se da je čovjek prilagodljiv, piše Lena Andersson. Međutim, ona smatra da se čovjek ne može promijeniti dovoljno. Proces promjene ponašanja u tolikoj mjeri da priroda i kulturni revolucionari budu zadovoljni, zahtijeva totalitarnu ekodiktaturu ili diktaturu jednakosti. Foto: Björn Abelin/ Agencija TT

U našem pozitivističkom dobu pojavljuje se neka magična vjera, proizašla iz podataka u kombinaciji s uvjerenjem o ljudskoj promjenjivosti, piše književnica Lena Andersson. Politika je postala švedski stol s jelima koja svatko slaže po vlastitoj volji. Ipak, Andersson smatra da se čovjek ne može promijeniti dovoljno. Nikada neće biti dovoljno.

PIŠE: **LENA ANDERSSON** | 11. LIPNJA 2020.

Eventualna mišljenja i zaključci u tekstu pripadaju autoru.

POSLUŠAJ TEKST

UKRATKO

PODRŽI KVARTAL

NEWSLETTER

VRIJEME ČITANJA: 14 MIN

Svakoga dana čitam kako pisci etabliranih švedskih novina u kulturnim rubrikama objavljuju kako živimo u najgorem od svih svjetova. U tom je slučaju više nego logično željeti promijeniti stari i utemeljiti novi svijet. Ako nam to nije bilo očito prije, pandemija koronavirusa razotkrila nam je da je jedno drugačije društvo nužno, jer ovo je bijedno.

Tako je malo vrijedio prijašnji slobodni život da je Kent Wisti, karikaturist švedskih novina *DN*, nakon mjesec i pol dana života u karanteni, njegovu besmislenost interpretirao sljedećim prikazom u kulturnoj rubrici: „Kvragu, kad se sve ovo svrši, kako će biti lijepo moći ponovno početi lizati rukohvate.“ (3/5-20)

Apokaliptični mentalitet

Wisti je jednako vjeran kritičar društva liberalnog tržišta kao i pisci drugih kulturnih rubrika, ono što on nedjeljom iznosi obično je prevladavajuće raspoloženje civilizacijske kritike. Pandemija je izazvala apokaliptični mentalitet koji podrazumijeva sljedeće: „Sve što smo imali bilo je nepotrebno i beznačajno, napustimo to i učinimo od društva nešto bolje“.

„Čini se da mnogi čeznu za vladavinom stručnjaka.“

Tijekom proljeća ovu je ideju zagovaralo i podupiralo izrazito mnogo pisaca. Međutim, ne može se željeti pobjeći od neke situacije ili državnog ustrojstva, a da se ne želi nešto drugo. Što, dakle, oni žele?

Čini se da mnogi čeznu za vladavinom stručnjaka. Press konferencije Švedske agencije za javno zdravstvo, svakog dana u dva sata, s krivuljama pandemije i na njima utemeljenim odredbama, poslužile su kao vjerska obnova, rasplamsavajući novu viziju o tome kako bi to moglo izgledati. Znanost, ta sama izmjerena istina, mogla bi stajati na podiju prezentirajući posljednje mjerenje ugljikova dioksida u atmosferi, nakon čega bi slijedila direktiva o tome kako trebamo voditi svoje živote narednih mjeseci.

Vladavina stručnjaka jest tehnokracija, a to je drugačija -kracija od demokracije, samo konceptualna je zbrka velika, što se i može očekivati nakon posljednjih desetljeća i raspada kategorija, pa zbog toga u debati zvuči kao da vladavina stručnjaka stvarno jest demokracija. Figura misli izgleda ovako: „Demokracija je dobra, znanost je istinita, narod je zaslužio istinu, dakle demokracija je da znanstveni rezultati upravljaju društvom“.

Na štetu mudrosti

Francuski filozof August Comte (1798 – 1857) smatrao je da čovječanstvo u potrazi za znanjem prolazi kroz tri faze, od niže prema višoj to su: teološka, metafizička i pozitivistička. Na koncu njegova vremena dosegnuta je pozitivistička faza. U njoj se samo pouzdano znanje i prikupljanje podataka priznaju kao pravo znanje. (Pozitivizam proizlazi iz francuske riječi za riječ „pouzdan“, a ne označava vedru narav i pozitivan stav prema životu). Pozitivizam se povezuje sa skepticizmom, dakle sa skepsom prema filozofskoj spekulaciji i uzročno-posljedičnim vezama, bez obzira na to koliko one bile logički utemeljene. Zbog toga je u potpunosti usredotočen na mjerljivost i time na ograničena pitanja, jer se jedino ono ograničeno može mjeriti znanstvenom

metodom. Nerijetko se to ograničeno mjerenje i prikupljanje podataka zbiva na štetu razmišljanja, pažljivog razmišljanja u filozofskom smislu, onog što Platon naziva dijalektikom, a mi možemo nazvati cjelovitim pristupom, uvidom ili mudrošću.

„Smatramo da pravu nadu trebamo ili možemo polagati jedino u pouzdane podatke unutar ograničenih pitanja.“

Komtovska podjela utemeljena na vjeri u napredak ostavila je dubok trag u švedskom pogledu na svijet. Smatramo da pravu nadu trebamo ili možemo polagati jedino u pouzdane podatke unutar ograničenih pitanja. Odatle nada da su stručnjaci i znanstvenici ti koji nam mogu osvijetliti put. Na moralnom pak polju teško je mjeriti. Tamo bi se, prema Comteu i njegovim sljedbenicima, pozitivizam trebao udružiti s altruizmom, programatskom požrtvovnom brigom za druge. Živjeti se mora za druge.

Naprimjer, nikada se ne čuje da kakav stručnjak za viruse u svojim izjavama pretpostavlja da se ljudi brinu za vlastito zdravlje; polazišna točka nije to da čovjek želi izbjeći da se razboli, već to da želi izbjeći da zarazi druge. Mislim da je to krivo zamišljeno i lažno. Obzirnost je nesumnjivo vrlina, ali uključuje i čuvanje vlastitog zdravlja i brigu o sebi. Obzirnost nije isto što i altruizam, koji je danas prevladavajući ideal – u retorici. Primjerice, oni koji su doživjeli iskustvo blisko smrti i koji su se vratili, rijetko ili nikada ne kažu da im je bilo žao što će njihov vlastiti život završiti. Jedino žalosno kod umiranja bilo je ne biti više pri ruci. Čovjek smije željeti nastaviti sa životom samo zbog djece i drugih ljudi, ali ne zato što želi sačuvati vlastiti život.

Doba znanosti

Kao nikada prije, živimo u dobu znanosti. Pozivamo se na istraživačke izvještaje i na empirijske podatke u pitanjima koja prije traže razmišljanje, senzibilitet, sposobnost zapažanja, samosvijest i sposobnost da se odvagne za i protiv.

Ako slijedimo Augustea Comtea i njegov pogled na razvoj znanja, upravo bi tehnokracija udružena s altruizmom trebala biti ona vlast prema kojoj je povijest napredovala. Na političkom polju „metafizičkoj fazi“ odgovara ustavna liberalna demokracija sa snažnom zaštitom osobne slobode. Nema ničega znanstvenog glede takvog državnog ustrojstva, ono je filozofski, ili ako hoćete: metafizički, utemeljeno.

„...snažna čežnja za pozitivističkom tehnokracijom, za vladavinom istine; istine u značenju virusnih čestica, čestica ugljikova dioksida, izmjerenih koncentracija, izračunatih kruna i öre...“

Suvremeni kulturni revolucionari s pravom snažno kritiziraju ovaj tip vlasti, jer on štiti privatno vlasništvo i time proizvodi nejednakost ishoda. Kako se u isto vrijeme visoko drži uvjerenje o napretku znanja, smatra se, pogrešno i naivno, da je ovaj oblik vlasti zastario i da pripada jednoj

minuljoj fazi koja se treba zamijeniti nečim modernijim. Tako se javlja snažna čežnja za pozitivističkom tehnokracijom, za vladavinom istine; istine u značenju virusnih čestica, čestica ugljikova dioksida, izmjerenih koncentracija, izračunatih kruna i *öra* koje bi ljudi trebali imati toliko i toliko na bankovnom računu. Učinkovito planiranje i socijalni inženjering postaju tada zadanom metodom.

Zakovitost i ljudski obrasci

Postavlja se pitanje koji zakoni trebaju biti na snazi u društvu kojim upravljaju znanost i istraživanje. To je, između ostalog, bilo ono čime su se bavili mislioci tijekom antike i prosvjetiteljstva, a pitanje nikada nije bilo odvojeno od poimanja ljudske prirode. Ne može se preispitivati društvo, a da se ne preispita ljudska egzistencija, kakav čovjek jest i kakav bi trebao biti, pojedinačno i u grupi.

Platon i Aristotel u svojim spisima detaljno raspravljaju o samoj osnovi društvenog poretka, zašto su određeni zakoni nužni, a drugi ne, čemu pogoduju, a čemu bi trebali pogodovati. Obojica uspoređuju oblike vlasti kao cjelovite i zakonite, a ne kao nešto djelomično i podijeljeno što čovjek slaže prema vlastitom nahođenju. Odabere li se populistička demokracija, dolazi do ovog, tiranija pak izgleda ovako, a iz oligarhije proizlazi nešto treće. Platon ističe da „mora postojati jednako mnogo tipova ljudi koliko postoji tipova država“. „Ili vjerujete da oblici države proizlaze iz ' hrasta i kamena' , a ne iz karaktera državljana, koji, da tako kažem, prevagne i povuče za sobom sve ostalo.“ (prema švedskom prijevodu Jana Stolpea)

„Ključ takvog pristupa jest u tome da čovjek nije nešto sam po sebi, nego se treba mijenjati.“

Naše pozitivističko doba odbacuje takvu vrstu zakonitosti i ljudskih obrazaca. Umjesto toga, pojavljuje se neka magična vjera, proizašla iz nepovezanih podataka u kombinaciji s uvjerenjem o beskonačnoj ljudskoj promjenjivosti. Uz dobru volju ono najbolje iz svih društvenih poredaka može se spojiti u nešto novo i blistavo. Ključ takvog pristupa jest u tome da čovjek nije nešto sam po sebi, nego se treba mijenjati. Čovjek ne postoji kao takav i nema prirodu, nego se oblikuje podražajima i vanjskim utjecajem. On je prazna ploča, stoga ako okolina samo upiše stvari na neispisan list pojedinca (bolji stavovi, više altruizma, neovisnost o normi), on će promijeniti ponašanje i stvoriti jedno drugačije društvo.

Politika je postala švedski stol

Nespojive stvari mogu se tako spojiti ako postoji volja, pogotovo uzme li se u obzir to da nijedno znanstveno istraživanje nije pokazalo da je to nemoguće. Politika je postala švedski stol s ukusnim zalogajima koje svatko slaže po vlastitoj volji. Ako se čini da je što u suprotnosti sa zakonitosti, to je zato što je osoba sputana predrasudama. Na njima se može poraditi putem sustavne kritike ponašanja, izjava i izbora riječi.

„Vjera u magičnu moć politike i čežnja za izvanrednim stanjem čine se posebno jakima među kulturnjacima.“

Stojeći pred tim stolom punim mogućnosti pozitivist-altruist vjeruje da je moguće eliminirati konkurenciju u društvu, a da pritom svatko nastavi imati pravo na odabir zanimanja i slobodu da vlada sobom; da možemo sačuvati duhovnu slobodu i individualnu kreativnost u planiranom gospodarstvu usmjerenom na jednaki ekonomski ishod; vjeruje da ekonomija uređena s ciljem da uguši „nepotrebnu potrošnju“ i „astronomsku nejednakost“ ne vodi k ukočenom i usahnulom društvu s političkim povjerenicima i sankcijama protiv svega što nije u skladu s ciljem.

Vjera u magičnu moć politike i čežnja za izvanrednim stanjem čine se posebno jakima među kulturnjacima. Možda zbog toga što im je posao izmišljati nove svjetove. U tim fantastičnim svjetovima oni sami jesu ti koji vladaju, a komponente koje se inače međusobno odbijaju, mogu ondje živjeti u savršenom jedinstvu. Po tomu određeni tip umjetnika nalikuje djetetu koje ispituje i pokušava prekoračiti granice stvari i pojava. Prepušteno pravilima odraslih, čiji uzrok i dublje razloge još uvijek ne može sagledati, dijete rado sanja o tome da život treba biti lunapark preplavljen sladoledom, slatkišima i balonima, dakle jedno vječito izvanredno stanje.

Kultura traži suzdržavanje

Kompleksno i mukotrпно izgrađeno društvo kao što je naše suvremeno, izlaže se riziku kada dopušta da djetinjasta pamet u toliko velikoj mjeri vlada nad vizijama i društvenom analizom. Čežnja kulture za izvanrednim stanjem ne očituje se u snovima o slatkišima i sladoledu, upravo suprotno, to je ono što raskalašeno kapitalističko društvo nudi u izobilju. Zajedničko pročišćenje prije podrazumijeva suzdržavanje.

„Budući da se u ovom izvanrednom stanju ne bismo više trebali zabavljati, sada bismo se umjesto toga trebali radovati dobru koje donosi askeza.“

Jer, baš kao dijete, kulturni revolucionar bez logičkih ograničenja sanja o najboljem što zna: o apsolutnoj pravdi i jednakosti. Da bi se to postiglo, lunapark se mora zatvoriti, a baloni moraju odlepršati. Budući da se u ovom izvanrednom stanju ne bismo više trebali zabavljati, sada bismo se umjesto toga trebali radovati dobru koje donosi askeza.

Jedan od otvorenijih predstavnika takvog stava jest Carsten Jensen: „Trebamo cjepivo. Cjepivo treba i prirodi, a čudan je paradoks da mi ljudi, koji jesmo bolest, možemo također biti cjepivo. Možemo promijeniti svoj način života.“ (DN 12/5-20)

Mi ljudi smo bolest

Mi ljudi smo bolest. Ne može se reći jasnije. Čujemo to svakodnevno, ali većinom kao neartikulirano mrmljanje: čovjek je problem, čovjek je gnusan. Zaključak da smo također toliko

fantastični i prilagodljivi da možemo promijeniti svoj način života, ubacuje se najviše zbog toga što se moderni čovjek napretka nerado pojavljuje kao crni pesimist.

Istina je ta da se čovjek ne može promijeniti dovoljno. Nikada neće biti dovoljno. Još gore jest to da proces promjene ponašanja u tolikoj mjeri da priroda i kulturni revolucionari budu zadovoljni, zahtijeva totalitarnu ekodiktaturu ili diktaturu jednakosti, drugim riječima vrlo snažno zakonodavstvo.

Ako si umjesto toga, kao nerealističan misaoni eksperiment, predočimo da smo na dragovoljnom putu promjene ponašanja naučili živjeti tako da se priroda ne razbolijeva i da se emisija ugljikova dioksida dovoljno smanji, svi bismo postali duboko nesretni zbog te sveobuhvatne ekozajednice ili zajednice jednakosti. Razlog je tomu taj da čovjek ima prirodu, nekakav je sam po sebi, a nije prazna ploča. Neke su stvari stoga razumnije i izvedivije od drugih. Ako dugo vremena idemo protiv sebe, činimo nasilje nad samima sobom.

„Ako postoji nešto što uništava društvo, to nisu kapitalizam i sloboda unutar zakonskih okvira, već upravo to samozavaravanje.“

Da je čovjek u potpunosti promjenjiv, čuvena je misao modernog projekta. Ona je pridonijela mnogočemu dobronamjernom i dobrom, ali također i katastrofama na političkom polju tijekom 20. stoljeća. Sve one provele su se u uvjerenju da čovjek oblikuje samog sebe i da mu nedostaje postojanost. Ako postoji nešto što uništava društvo, to nisu kapitalizam i sloboda unutar zakonskih okvira, već upravo to samozavaravanje.

Čovjek je takav kakav je, funkcionira na određene osnovne načine i to se neće promijeniti. Stoga postoji nešto nalik na prirodni zakon, koji je u skladu s prirodnim, vječnim i univerzalnim idealima čovjeka i čovječanstva.

Björn Wiman u DN-u

Ako želimo sniziti prosječnu temperaturu na Zemlji, koronakriza potrebna nam je jednom godišnje u periodu od deset godina, napisao je Björn Wiman u jednoj kronici u švedskim novinama *Dagens Nyheter* (2/5-20). Pritom je mislio da takve toplinske učinke sami moramo pokušati postići, a ne da nam je potreban virus svake godine. Ipak, to zvuči kao zastrašujuća prognoza s obzirom na to kako je pandemija korone narušila društvo, slobodu, slobodnu trgovinu, mogućnost zapošljavanja, privatni sektor, radost i zadovoljstvo.

Ako je izjava točna, mora se donijeti odluka ili da to nije poželjno jer tako ginemo iz drugih razloga i vjerojatno na okrutniji način nego što su poplave, suša i vrućina; ili se pak mora odlučiti da bi svjetski oblik vladavine trebao biti klimatska tiranija. Drugim riječima, tehnokracija racionalno prilagođena temperaturnom cilju i ničemu drugom. Ne možemo istovremeno dopustiti slobodu. Sloboda stoji u načelnom sukobu s ciljem. Ne može se sve ujediniti. Ako društvo ima istaknut cilj kojemu teži, drugo se mora podrediti tom cilju.

„Zločin postoji u svakom društvu koje nije policijska država. Zločin time nije cilj slobodnog društva.“

Sloboda u klasičnom liberalnom smislu nije cilj kojem društvo teži, nego temelj, postulat na kojem ono počiva. Zakoni su predviđeni da čuvaju slobodu, a ne da je postignu. Takvo društvo ne može imati i cilj – osim kao san i nadu. Prirast nije cilj liberalnog kapitalističkog društva, kako tvrde kulturni revolucionari. To što nešto proizlazi iz individualne slobode, ne znači da je to društveni cilj. Nejednaki prihodi proizlaze iz slobode upravljanja vlastitim životom. Nejednaki prihodi zbog toga nisu cilj društva. Zločin postoji u svakom društvu koje nije policijska država. Zločin time nije cilj slobodnog društva.

Klimatski aktivizam i sloboda

Kako bi poruka klimatskog aktivizma bila što više u skladu sa slobodom, u nekoj se mjeri smanjenje temperature pokušava iz cilja preoblikovati u temelj, postulat. Temperatura tada nije cilj kojemu se moramo podvrgnuti, koliko sami preduvjet svega ostalog, kao što je to sloboda u liberalnoj pravnoj državi.

„Život s ciljem smanjenja temperature i ispuštanja otpadnih tvari ne može nikada biti ono oko čega se gradi kvalitetno društvo. To može biti izvanredno, ali nikada normalno stanje.“

Cilj smanjenja temperature koji za posljedicu ima podređivanje pojedinaca, preobražen je tako da bi izgledao kao prirodni zakon. To je trik sa zrcalima.

Život s ciljem smanjenja temperature i ispuštanja otpadnih tvari ne može nikada biti ono oko čega se gradi kvalitetno društvo. To može biti izvanredno, ali nikada normalno stanje. Život s ciljem da nadolazeće još nerođene generacije dobiju iste prirodne uvjete kao mi, ili s ciljem potpune jednakosti ili s kojim drugim ciljem koji si postavimo, nije nešto čemu se možemo prilagoditi, a da pritom ne budemo okovani. Život s ciljem smanjenja broja umrlih tijekom pandemije virusa, problem je iste vrste, to može biti samo iznimka.

Društvo ne može svoje temelje graditi oko cilja da se ugasi požar. Požari se gase kako bismo mogli dobro živjeti, ali gašenje požara ne može predstavljati ideal dobrog života, u tom slučaju želimo stalnu vatru i stalnu paniku. To su mislioci političke znanosti oduvijek znali, ali u ovoj pozitivističkoj fazi taj uvid kao da je izgubljen.

Takva je ljudska priroda

Čovjeku je za život uvijek potrebno nešto više od pukog preživljavanja. Izvanredno stanje, prema tome, nikada ne može vladati društvom dugo vremena bez pomoći represije, što za posljedicu ima materijalno i duhovno siromaštvo. Polazeći od ljudske prirode i načina na koje čovjek u pravilu funkcionira i reagira na okolinu, te su stvari logički neizbježne.

Vjera u to da se čovjek može promijeniti iz temelja, ipak je danas neshvatljivo jaka u javnosti. Nema ničega logički neizbježnog, nikakve ljudske prirode i nikakve osnove misli. Stoga nitko ne može tvrditi da izvanredno stanje ne može postati stanje normalnosti, jer prema konstruktivističkom pogledu na čovjeka koji dominira suvremenošću, sve je samo pitanje prilagodbe, utjecaja i navika.

„Lako je izmisliti i stvoriti društvo koje je, umjesto da omogućuje kvalitetan život, uređeno s obzirom na kakav cilj. Ipak, da se takvo društvo održi, nužna je uvijek tiranija.“

Platonovi *Zakoni* počinju raspravom o korijenima zakona, dakle što Zakon za koga jest i zašto postoji. U Sparti i na Kreti zakoni su prilagođeni ratu, ustanovljuju tri sugovornika, ali jedan od njih, Atenjanin, predlaže da zakoni trebaju biti oblikovani za društvo u stanju mira te pogodni za stvaranje mira.

Kako se to onda događa? Putem zakona koji pogoduju prirodnim pravilima igre koja se temelji na određenim neospornim ljudskim vrlinama, bez detaljnih odredbi koje su usmjerene k mjerljivom cilju. Lako je izmisliti i stvoriti društvo koje je, umjesto da omogućuje kvalitetan život, uređeno s obzirom na kakav cilj. Ipak, da se takvo društvo održi, nužna je uvijek tiranija.

Lena Andersson autorica je teksta.

5.2.2. Govor švedske ministrice vanjskih poslova Ann Linde

Iz švedskog [Ministarstva vanjskih poslova](#)

Govor švedske ministrice vanjskih poslova Ann Linde, održan 20. veljače 2020. na Švedskom institutu za međunarodne poslove (UI)

Objavljeno 20. veljače 2020.

Izgovorena verzija smatra se službenom.

Velika hvala na pruženoj prilici da ovdje govorim o vanjskopolitičkim prioritetima naše vlade.

Prije dva tjedna pročitala sam u Riksdagu vladinu vanjskopolitičku deklaraciju. Sigurna sam da su mnogi od vas u međuvremenu stigli pomnije proučiti njezin sadržaj.

Deklaracija o vanjskoj politici poprilično je širok pregled politike, stoga ću iskoristiti ovu priliku kako bih detaljnije prokomentirala određene prioritete koje sam ondje iznijela.

No, prije nego što to učinim, voljela bih spomenuti dva aktualna pitanja koja su u ovom času na dnevnom redu vanjske politike, to su Sirija i Libija.

U objema zemljama vidimo posljedice krajnjeg neuspjeha međunarodne zajednice. Osnovna zadaća diplomacije upravo je spriječiti ovakve situacije.

Jučer je o Siriji raspravljalo UN-ovo Vijeće sigurnosti. Sastanak je započeo izaslanik Ujedinjenih naroda za Siriju Pedersen, koji je opisao svoje viđenje situacije. Prvo što je rekao, bilo je:

„Nakon informacija koje sam podijelio s vama prije dva tjedna, ne mogu izvijestiti o nekom napretku što se tiče okončanja nasilja na sjeverozapadu Sirije ili ponovnog pokretanja političkog procesa.“

Jezik Ujedinjenih naroda ponekad djeluje tako da zapravo ne reagiramo na značenje riječi. Da zapravo ne vidimo te zastrašujuće slike pred sobom – u ovom slučaju iz Idliba, gdje je sirijski režim, uz potporu Rusije i Irana, sada pojačao nasilje. Radi se također o napadima na civile. O bombardiranju bolnica.

900 000 ljudi je u bijegu, pola milijuna djece.

Prošlog ponedjeljka sastala sam se ministrima vanjskih poslova Europske unije i istaknula tada potrebu da se zahtijeva prekid vatre, da se zahtijeva da strane poštuju međunarodno pravo te da se nastavi vršiti pritisak na Damask.

Najvažniji kratkoročni cilj jest osigurati pristup humanitarnoj pomoći – kako bi se pomoglo ljudima koji se trenutno nalaze u prijeko potrebi. U ovom trenutku humanitarne organizacije ne mogu doći do izbjeglica jer se na njih puca.

Sada dajemo pet milijuna kruna kao brzu pripomoć sjeverozapadnoj Siriji, uz 374 milijuna humanitarne pomoći koliko je ove godine namijenjeno za krizu u Siriji.

Ipak, ne može se reći ništa drugo osim da je situacija izuzetno teška.

Drugu akutnu situaciju predstavlja Libija. U posljednje vrijeme došlo je do eskalacije nasilja pa je humanitarna situacija postala vrlo teška.

I ovdje vidimo kako strane sile zaoštravaju sukob. Naime, i vladu i pobunjeničke skupine potpomaže netko izvana. Kao što je čest slučaj, radi se o sukobu koji je pokrenut napetostima i interesima koji nemaju nikakve veze s onim što je najbolje za libijski narod ni za Libiju kao zemlju.

Pokušava se doći do rješenja, uglavnom putem takozvanog Berlinskog procesa, s ciljem uspostave funkcionalnog primirja. Iza toga su stali EU i UN-ovo Vijeće sigurnosti. Iako je put do stabilne situacije još uvijek dug, to je velik korak naprijed.

EU djeluje dakako i putem operacije Sofija, koja, između ostalog, za zadaću ima nadzirati embargo na oružje za Libiju i pružati potporu libijskoj obalnoj straži.

Na sastanku ministara vanjskih poslova Europske unije prošlog ponedjeljka odlučeno je da je potreban novi paket potpore Libiji, što uključuje ukidanje tekuće operacije Sofija. Umjesto toga, planira se nova operacija s ciljem održanja embarga na oružje i naftu. Dobro je da se ide u tom smjeru i nadam se da ćemo pri idućem razmatranju ovog pitanja moći donijeti daljnje odluke.

I ovdje bih željela ponoviti kako je važno poštivati međunarodno pravo i kako ne postoji vojno rješavanje ovog sukoba.

Prijatelji,

dopustite mi da napustim trenutno aktualna pitanja i da se posvetim širim prioritetima naše vanjske politike.

U nekoliko navrata u posljednje vrijeme spomenula sam kako će se, sa mnom kao ministricom vanjskih poslova, naša vanjska politika snažno usredotočiti na Europu i na naše susjedstvo. To se postiže kontinuiranim stavljanjem naglaska na UN, kako sam navela u Deklaraciji ministarstva vanjskih poslova.

Takav naglasak razumljiv je iz nekoliko razloga. Europska unija naša je glavna arena vanjske i sigurnosne politike. Ni jedan drugi politički sudionik nije u toliko velikoj mjeri jamac naše ekonomije, naše sigurnosti, našeg mira.

Što se tiče susjedstva – da, imamo samo jedno susjedstvo i ono što se događa u našoj neposrednoj blizini ima direktan utjecaj na našu sigurnost i zaštitu.

Budući da ćemo sljedeće godine predsjedavati Organizacijom za europsku sigurnost i suradnju, OESS-om, taj će fokus dodatno doći do izražaja. Već ove godine dio smo trojke koja vodi Organizaciju. Radi se o dobroj prilici da utječemo na najvažnija sigurnosna pitanja naše regije.

Osnovna načela OESS-a podržavaju europski sigurnosni poredak. To je vitalni interes sigurnosne politike naše države. Uzevši u obzir to da se europski sigurnosni poredak danas dovodi u pitanje i krši, ovo će predsjedanje biti izuzetno teško i izuzetno važno.

U tijeku je izrada programa predsjedništva. Nitko se neće iznenaditi kada kažem da će bitne sastavnice našeg predsjedanja biti zalaganje za europski sigurnosni poredak, ali i za OESS-ovu zadaću poticanja demokracije i vladavine prava.

Da se dotaknem nečeg lokalnijeg, moj je temeljni stav da sigurnost gradimo putem snažne i aktivne diplomacije, ali također putem osnaživanja vlastite nacionalne obrane te produblјivanjem suradnje.

O suradnji se mnogo govori na području obrambene politike, ali i u okviru vanjske politike jačamo veze s ključnim državama. Prošle smo jeseni njemački ministar vanjskih poslova i ja predstavili dublju suradnju, a kada se idući tjedan ponovno sastanemo u Berlinu, razmotrit ćemo kako suradnju možemo konkretizirati. Održavam blizak kontakt sa svojim nordijskim kolegama, u načelu se sastajemo svakog tjedna, a u bliskom sam kontaktu i s drugim državama, poput baltičkih država, Poljske i Francuske.

Ipak, diplomacija također podrazumijeva vođenje dijaloga s državama čije vrijednosti uvijek ne dijelimo. To je također sastavnica naše sigurnosne politike.

Prije nekoliko tjedana bila sam u Moskvi gdje sam vodila duge pregovore s ministrom vanjskih poslova Lavrovom. U studenom sam posjetila Bjelorusiju i sastala se s predsjednikom Lukašenom te s ministrom vanjskih poslova Makeiem.

Treba biti oprezan kada se u isti mah govori o Rusiji i Bjelorusiji. Što se pak tiče naše politike prema ovim zemljama, postoje dvije zajedničke značajke.

Prva je da dosljedno zastupamo svoje vrijednosti i da jasno i čvrsto naznačujemo ponašanja koja ne prihvaćamo. Podržavamo sankcije EU-a protiv Rusije i osuđujemo naprimjer bjelorusku zloupotrebu ljudskih prava.

Druga je zajednička značajka da su nam obje zemlje u blizini. Trebamo njegovati dijalog i suradnju u određenim pitanjima. Naprimjer, kada je riječ o klimi i okolišu u području Baltičkog mora. Ili jednakosti. Trgovini. Pa čak i kada su posrijedi sigurnosna pitanja.

Bit ću ovdje vrlo jasna: takav dijalog nije povlađivanje. On je u osnovi način da se smanji rizik od nesporazuma i pogrešnih tumačenja, da se razumije tuđi način razmišljanja, a to pridonosi našoj sigurnosti.

Drugo pitanje kojim se želim pozabaviti jest feministička vanjska politika, koja je i dalje jedan od visokih prioriteta vlade. Ovdje smo u dobrom, i rastućem, društvu. Obično govorimo o Francuskoj i Kanadi, ali u posljednje vrijeme čak su Meksiko, Luksemburg i, prije nekoliko dana, Malezija izjavili kako je potrebno provoditi feminističku vanjsku politiku!

Pitanja ravnopravnosti u svojevrsnom su zamahu. Zamislite, polovinu etiopske vlade koju vodi premijer Abiy, čine žene. Obratite pozornost na interes u Indoneziji, najvećoj muslimanskoj državi na svijetu.

Pogledajmo statistiku. Sve više djevojaka ima pristup obrazovanju. Sve manje žena umire pri porodu.

Istovremeno se krenulo u pogrešnom smjeru. To se u prvom redu odnosi na pitanja o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, o pravima žena i djevojki na vlastito tijelo.

Vidimo da niz zemalja ciljano ide u smjeru ograničenja tih prava. To nisu samo Iran i Saudijska Arabija... Pokret predvođe SAD i Brazil – dvije države koje smo ranije doživljavali kao saveznike u borbi za rodnu ravnopravnost.

Upravo je pravo žena i djevojki da same odlučuju o svom tijelu, ono što sada trebamo staviti u žarište interesa.

Mogu navesti tri važna faktora te zadaće. Prvi je nastavak nadoknađivanja zaostatka kada SAD i druge države povuku novac namijenjen organizacijama koje se bave pobačajem, seksualnim odgojem i drugim pitanjima koja se tiču seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, SRZP-a. Ovakva pripomoć naročito je važna.

Drugi je faktor da se u okviru međunarodnih organizacija, posebno UN-a, bavimo pitanjem potpore SRZP-a te da osiguramo da se ono napomene u različitim rezolucijama i deklaracijama. Naročito u situacijama sukoba, što se onda naziva Programom za žene, mir i sigurnost. To je za Švedsku bio visok prioritet u Vijeću sigurnosti UN-a.

Treće je nastaviti raditi na tome da nas slijedi što više država. Sljedeći tjedan susrest ću se s indonezijskom ministricom vanjskih poslova i tada sam je namjeravala obavijestiti o tome da je njihova susjedna država Malezija upravo poduzela navedeni korak. Na svim forumima nastavit ćemo postavljati pitanje: gdje su žene? Nastavit ćemo se svesrdno zalagati za ženska prava u UN-u, ali i u drugim kontekstima.

Nadalje, reći ću koju riječ o našem angažmanu u borbi protiv organiziranog kriminala, što je već predstavljeno u Deklaraciji Ministarstva vanjskih poslova.

Ovo pitanje povezuje vanjsku politiku s unutarnjom. Ako vanjska politika može doprinijeti rješavanju jednog od naših većih društvenih izazova u Švedskoj danas, to ćemo i učiniti.

Konkretno, zadatak koji sam dala upravi Ministarstva vanjskih poslova jest ustanoviti kako najefikasnije možemo pomoći nadležnim institucijama u borbi protiv organiziranog kriminala.

Stoga su sva naša veleposlanstva dobila zadatak da, za početak, pojačano prate ova pitanja. Također, manji krug veleposlanstava bit će posebno zadužen za borbu protiv organiziranog kriminala, odnosno za aktivniju pomoć drugim švedskim institucijama u ovom poslu. Prvi je korak da u dijalogu s Ministarstvom pravosuđa i s njegovim institucijama, osmislimo zajednički plan rada.

Također ćemo u Ministarstvu vanjskih poslova imenovati posebnog veleposlanika koji će koordinirati poslove vezane uz organizirani kriminal. To će, razumije se, biti ključna osoba kako u odnosu s veleposlanstvima, tako i u odnosu s drugim institucijama. Očekujem da ću imati blizak kontakt s veleposlanikom kako bismo, po potrebi, mogli brzo davati znakove upozorenja.

Demokratizacija i snažniji fokus na sindikalna prava i jednakost posljednje je prioritarno područje kojemu bih se voljela posvetiti.

Moje je mišljenje da su demokracija i jednakost međusobno povezane. S jedne strane, društveni i ekonomski uvjeti utječu na mogućnost građana da sudjeluju u demokratskim pravima i obvezama. S druge strane, ne može se zanemariti da se nazadovanje demokracije, širenje nacionalizma i populizma zbiva paralelno s produbljivanjem društvenog jaza.

Zato teško da je riječ o slučajnosti kada osobe s nesigurnim radnim mjestom ili u nesigurnoj ekonomskoj situaciji ono strano doživljavaju kao prijetnju.

Isto tako, možda nije slučajno ni to da osobe s niskim dohotkom u zapadnom svijetu, primjerice osobe u SAD-u kojima se realne plaće nisu povisile četiri desetljeća, izgube vjeru u to da će promjena vlasti između etabliranih političkih stranaka donijeti kakvu promjenu.

Jednakost je zbog toga sastavni dio naše inicijative *Drive for Democracy*. Naša veleposlanstva pratit će pitanja koja se tiču jednakosti, organizirati javne debate i pomoći u širenju švedskog iskustva i stručnog znanja.

Također, Švedska bi trebala igrati ključnu ulogu u sve većem isticanju pitanja jednakosti na globalnim forumima poput UN-a, OECD-a, Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda.

Isto tako, trebamo se snažnije usredotočiti na sindikalna prava. Odsada će naša izvješća o ljudskim pravima po zemljama uvijek sadržavati i pregled sindikalnih prava. Ovo ću pitanje razmotriti u svom govoru na sjednici UN-ova Vijeća za ljudska prava koja se održava idućeg tjedna. Također ću se pobrinuti da se tijekom svojih putovanja sastanem s još više sindikalnih predstavnika. Ovdje u Švedskoj sastat ću se s predsjednicima LO-a, Švedske konfederacije sindikata, TCO-a, Konfederacije profesionalnih zaposlenika i Saco-a, Konfederacije profesionalnih udruženja. Raspravljat ćemo o tome kako zajedničkim snagama možemo učiniti više za sindikalna pitanja u svijetu.

Dopustite mi da ovdje stanem. Veselim se čuti vaše mišljenje i odgovoriti na vaša pitanja. Hvala!

5.2.3. Izlet

IZLET

Kristina Sandberg

Ja ću ponijeti ruksak, kažem. Cecilia spremi unutra termosicu pa izađe iz kuhinje, mislim da ide na zahod. Tako ostanemo sami, Dagny i ja. Dagny kaže da bismo ipak mogli posuditi auto i odvesti se dio puta, ima mnogo pješačiti do koliba, do katuna, objašnjava ona. Kažem – ali vi znate da je Cecilia već odlučila da idemo pješke, ona je šefica, smijem se. Ali Dagny se ne nasmije. Promrmlja kako ne bi bilo loše znati što čovjek želi. Da nije štogod saznala? Čini mi se da me pogledala vrlo sumnjičavo prije nego što se ponovno okrenula prema prozoru, naslonila se na radnu plohu, pogledala van i rekla da je šteta što jorgovani tako brzo propadnu nakon cvatnje. Cecilia joj je najdraže unuča, osobno imam samo nejasna sjećanja na svoju baku. Jesam li je se doista bojao? Na to i Dagny napusti kuhinju bez riječi.

Bacim pogled u otvoreni ruksak, termosica, peciva, sendviči u kutiji od sladoleda, čak i banane, ali one će se samo kašiti, hoću li predložiti da ih radije pojedemo odmah, treba napuniti tijelo energijom prije tako dugačke šetnje, napunila je i bocu vodom. U džepu imam dvije čokoladice, jednu bijelu i jednu tamnu, Mette je poput mene voljela tamnu. Dršću mi ponovno koljena, stisnem rukom naslon stolice, progutam kiselu pljuvačku.

— Nešto nije uredu ili?

Cecilia stoji na vratima, uzvratim joj kako je ovo savršena hrana za put, stvarno si na sve mislila. Zatim kiselina u grlu, probadanje u želucu, čekaj, kažem, samo da donesem kameru. Odem u našu sobu gore na katu. Ovi zeleni tapeti s uzorkom medaljona oduvijek su mi bili odbojni, nismo namjestili krevete, da Dagny kojim slučajem uđe, izgledalo bi joj kao da smo se maloprije ševili, pokrivač i posteljina zgužvani na hrpi, ali nismo, Cecilia ima mengu. Meni to ne bi smetalo, a ni ona prije nije imala ništa protiv. Uzmem kameru s radnog stola kraj prozora i uslikam krevete prije nego što ih namjestim, jedna tamna linija osušene krvi, poravnam plahte, nabacim preko smeđe prekrivače, ukrasne jastuke, njezin dnevnik na noćnom ormariću. Želi li da ga pročitam? Ovo je postalo nešto poput čudne, prešutne igre, no trenutno to ne želim, bojim se onoga što u njemu piše. Da sam seronja. Da će mi se osvetiti. Ostaviti me. Nisam joj trebao reći, ali kada me je izravno pitala, odjednom više nisam mogao lagati. Zar se ne kaže: što ne znaš, to

te ni ne boli, ipak, nisam u to siguran. Cecilia i istina, *između nas mora vladati istina*, tako je lako složiti se s time, ali što to znači, biti iskren, povrijediti jedno drugo, razoriti nas.

Pronađem prašak za žgaravicu u unutarnjem džepu nesesera, pustim vodu na umivaoniku da teče. Ustajao miris zemlje, ona misli da pretjerujem, ali ja izbjegavam ovdje piti običnu vodu, pijem sok ili lagano pivo, mlijeko. Međutim, sada istresem dvije vrećice praška u plastičnu čašu koja na dnu ima nešto bijelo poput kamenca, ili paste za zube, pokušao sam isprati, možda je Dagny tu držala zubnu protezu, saberi se više, jebeno prestani. Pišem poruku: *mislim na tebe, puno*, dodajem: *fališ!* Mette je rekla da joj se ne javljam, barem ne sad, ne bih trebao, obećao sam sebi i Ceciliji da neću, zadnji put kad smo se vidjeli, Mette je rekla da je tako najbolje, za sve, da se držimo podalje jedno od drugog. Bila je formalna, pokušao sam joj objasniti da je putovanje k Cecilijinoj baki bilo isplanirano davno prije. Ne mogu si izbiti iz glave misao da je samo željela ispitati dokle bih za nju išao, a sada, što sad?

Pričekam koji trenutak sjedeći na zahodskoj dasci, gledam lakiranu policu od borovine, sredstvo za čišćenje tapeciranog namještaja i prašak za ribanje iz, vjerujem, 60-ih, istrošene četkice za zube, posudica za sapun od požutjele plastike, s poklopcem. Trebam to uslikati. Potom oštra bol u želucu, pritisak gore prema plućima, zatvorim vrata, zaključam se, spustim traperice, teški kaos u truhu, voda, hoću li reći Ceciliji, naprosto ne podnosim vodu ovdje.

Potpuna tišina u prizemlju. Nema ruksaka, odškrinuta vrata zahoda, nikoga unutra. Na kauču u boravku leži Dagny, na boku, ne vidim jesu li joj oči zatvorene, spava li zaista? Jak miris mokraće, prije nije smrdjelo, bolje da ništa ne spominjem. Kritika, Cecilia će to tako doživjeti, ali tako to bude kod svih starih ljudi. Usmjerim kameru prema njoj, prizor, na neki način, govori mnogo, pleteni prsluk razvučen preko pogrbljenih leđa, visoke svjetlosmeđe kompresijske čarape navučene preko dugih hlača, Dagny, nije mi bila namjera povrijediti Cillu, samo se dogodilo, možeš li razumjeti? Uokviren Cecilijin crtež nacrtan ugljenom, kroki crtež nekog golog čovjeka visi na zidu iznad kauča, prije mi se uvijek sviđao, ali sada se sjetim Mettinih eksplozivnih skica, neurednih, a ne tako prokleta preciznih.

Kroz vrata terase izađem van, na trijem, ona sjedi na stepenici, s ruksakom na leđima.

– Idemo – kažem, a ona se ustane, uzmakne kada joj pokušam uzeti ruksak.

– Veselim se izletu – dodam. Ona se uputi gore prema cesti, gotovo trčeći, crno obojana kosa zavezana u konjski rep, u stvari je smeđa, takva je bila puno ljepša, obojala ju je u Barceloni. U jednom svom pismu napisala je da je to učinila, da je zbog te promjene osjetila takvu slobodu,

tebi se neće svidjeti, napisala je, krajem putovanja stizalo je sve manje pisama. Njiše se, rep, naprijed-nazad. Nije ju oprala, rekla je jutros, trebam oprati kosu, ali pritisak vode u tušu tako je slab da je potrebna čitava vječnost da bi se isprao šampon, rekao sam da se ne primijeti kada joj je kosa masna, to je istina. Može se osjetiti samo po mirisu, blago užeglom, slatkastom, nisam nikada osjetio da Mettina kosa tako miriše. Cecilia ima neku šuškvu donju trenirku s manšetama koju ne bi nosila da je kod kuće, u gradu, njezina guzica ističe se na gotovo vulgaran način, bih li tako mislio prije godinu dana?

Oblačno, toplo. Unatoč svemu, ovo je savršeno vrijeme za izlet. Želio bih uslikati brezov šumarak na rubu polja. Ravna, gotovo potpuno bijela debla, namjeravam ih slikati svaki put kad smo ovdje, prizor kao iz jednog od onih ruskih, usporenih filmova. Zato kažem: čekaj, Cecilia, tako je lijepo ovdje, ona zbilja stane, ali na dobroj udaljenosti. Mahnem, namjestim fokus. Prvo na nju, ali ta crta od nosnica prema rubu usana, nezadovoljstvo i osmijeh koji može biti tako krasan, trenutno nije vrijeme da ga tražim, ali mogao bih napraviti niz, dokumentirati. Prvi smijeh, napaljenost u pogledu, onda oni osmijesi iz osjećaja dužnosti, da bi se završilo osmijehom okrutno suzdržanim, nijemo okrenutim leđima. Sve sakupljeno u albumu. Izoštrim na breze, može ispasti dobro, bolje bi bilo da su stabla ogoljela, možda na jesen, no hoću li onda smjeti doći ovdje?

Dalje je nego što sam mislio. Na cesti dosta gust promet, automobili voze brzo, Cecilia odjednom zaprijeti šakom prema nekom starom Saabu. Unutra su samo dečki, dečki s kapama. Cecilia, viknem, neće ona nastradati ako se zaustave, oni pak samo trube, uporno, ali ubrzo nestaju na nizbrdici, daleko. Kažem da je to bilo nepotrebno, to je upravo ono što oni traže, a ona odgovori kako ja ne odlučujem o tome što će ona činiti ili ne.

– Možemo li ići jedno uz drugo? – pitam, ona uspori, ali ostane točno na rubu asfalta tako da moram hodati po prometnoj traci ako se ne želim naguravati na uskom rubu ceste. Vidim kako joj se male kapi znoja cijede niz čelo – Hoćeš li vode? – pitam, ona stane, okrene mi leđa, a ja otvorim ruksak, izvadim bocu vode.

– Stvarno ima okus zemlje – kažem više iz šale, voda je i dalje hladna, pružim joj bocu. Uzme je, rukom obriše otvor boce, time mi zabode nož u srce, znači toliko sam odvratn.

Puteljak od šljunka i zbijenog pijeska vijuga prema gore. Na jednoj strani ograđen pašnjak, mislim da su to bikovi, samo telci, bulje za nama. Međutim, moram nešto pokušati, moram

pronaći put prema naprijed. Mučem, gromoglasno, no tu sam pogriješio jer me Cecilia pogleda, polagano, odlučno i želim joj reći kako pretjeruje u mimici, to je bilo čisto onako, nesofisticirano. Ne kažem to, već kažem kako su bikovi baš dobri, moramo li se oko svega svađati, pa na izletu smo, oboje volimo izlete. Budući da ne odgovara, pomislim da je odlučila šutjeti pa zašutim i ja. S odbojnošću odmahne rukom i ja vidim kako nam veliki obadi, s iskrčenih šuma što se sad protežu objema stranama, prave društvo. Ružno je ovdje, uopće nije lijepo kao inače. Mračne smrekom presvučene planine i livade što se spuštaju prema rijeci. Magično je bilo kad sam prvi put došao ovdje, rekli smo si da bismo se na ovom mjestu mogli vjenčati, za nekoliko godina, u drvenoj kapelici na brežuljku, samo zato što Dagny ne bi razumjela građanski brak, radi bake, rekla je Cecilia, ako je sada zaprosim, hoće li mi onda moći oprostiti? Zaostajem, shrvan i nježan. Ovdje je samo šljunčani put i iskrčena šuma s panjevima i tanko listopadno šiblje i obadi što se čine sporijima od onih malih, trokutastih, ali ipak grizu brzo, jako, napadaju precizno. Cecilia maše, a ja mislim na Dagny, kako me je izbjegavala, nije kao prije, prije se uvijek činila sretnom što me vidi. Kao da sam je posudio za baku, zašto mi moraš upropastiti odnos s Dagny, znaš da mi ona mnogo znači. Ti imaš sve, Cecilia, htio bih joj to reći, nisi ti slaba, ja sam slabić.

Ali ne kažem ništa. Hoće li primijetiti ako se zaustavim ovdje, pustim je da ide sama? Uzbrdica je, nije strma, ali dovoljno da se mišići zategnu, počnu negodovati, ponovno smo u šumi, gustoj od smreka. Jedna od onih šuma po kojoj se ne da šetati, samo zemlja crnica pod nogama. Taj nijemi zatiljak, snažni vrat, mišićav kao i njezina ramena, da mi je maknuti joj kosu sa strane i priljubiti ondje svoje usne, moram je osloboditi. Samo da dođemo do koliba i reći ću joj to. Zar nije zavrijedjela nekog boljeg od mene? Ona odjednom skrene s puta, lagano i nespretno preskoči uzak jarak i nađe se na nečijem zemljištu, čini se. Dvije vikendice, jedna do druge pod kutom, sivo lakirano drvo, ravan travnjak, nisko pokošen, bakreni sunčani sat, glineni lonci s onakvim malim ivančicama kakve je mama obično imala na balkonu.

– Hoćemo li stvarno hodati po njihovom zemljištu? – pitam, ali ne dobijem odgovor. Nije joj prvi put da šuti satima. Prošetam naokolo, ipak se ne bi smjelo tek tako upadati u tuđe vrtove, možda sam propustio kakvu poruku, čim nje nije bilo na vidiku, provjerim telefon, ali ništa. Pronađem Mettin broj, nekako kliznem prstom preko zelene slušalice, pritisnem, zvoni. Nema odgovora. *Korisnik trenutno nije u mogućnosti prihvatiti poziv...*

Jednostavno sklonište od vjetra. Drva, ugaslo ognjište. Ona se zaustavi, strgne ruksak s leđa, tamni tragovi znoja na svjetlosivoj majici, okrene se, njezino golo preplanulo lice. Bez šminke, kad smo se tek upoznali nanosila je debele slojeve maskare, tamnom olovkom obrubila bi cijelo oko, nisi trebala prestati samo zato što sam ja rekao da je to ružno. Ona sjedne, a ja promotrim borove koji zaklanjaju pogled na dolinu pa se, umjesto toga, okrenem prema skloništu, Cecilia gleda ravno u kameru, mislim da plače, čujem kako šmrca, ali zumiram, izoštrim na ugaslo ognjište, ona neće biti na slici.

– Čuo si se s njom – kaže. – Zbog toga ti je toliko trebalo.

– Dosta više – kažem. – Cecilia. Ovdje sam. S tobom kod tvoje bake.

5.2.4. Umijeće kako od muhe napraviti slona

KRONIKA // SVE O ZNANOSTI

UMIJEĆE KAKO OD MUHE NAPRAVITI SLONA

„PRACTICA“ ARCHAEOANAS JAPONICA

Neki fosili vrijede više od drugih. Prvi, najveći i najmanji fosili kakvog organizma tipični su primjeri cijenjenih nalaza. Dakako, velika je i fascinantna stvar pronaći najstarije predstavnike nekog organizma, dobiti možda uvid u njegovu temeljnu anatomsku strukturu i u to kako se ona s vremenom mijenjala. Drugim riječima, steći nove spoznaje o porijeklu i povijesnom razvoju organizma. No, što je fosil osobitiji, odnosno što potencijalno snažnije može narušiti naše poimanje prapovijesnog doba, to je važnije da identifikacija, tumačenja i zaključci budu, koliko je moguće, strogi i znanstveno utemeljeni. Ukratko, pri odvažnim izjavama preporučuje se određeni oprez.

Kada je riječ o fosilima ptica i o povijesti razvoja ptica, o tome znamo mnogo, ali s obzirom na to da je zbirka ptičjih fosila poprilično oskudna, ne onoliko koliko znamo o mnogim drugim kralježnjacima. S jedne strane, ptice rijetko žive u okolišu koji je povoljan za fosilizaciju, što je tipično vodeni okoliš, poput mora i jezera, s kontinuiranom sedimentacijom te s mogućnošću brzog pokrivanja mrtvih organizama. Da bi postale fosilima, ptice dakle moraju umrijeti u pogodnom okolišu ili tamo biti premještene. Osim toga, ptičje su kosti šuplje i zato lako lomljive, što dodatno smanjuje mogućnost očuvanja.

U svakom slučaju, ptice se pojavljuju tijekom ere dinosaura, mezozoika, a najstarije ptice koje znamo potječu iz perioda jure (prije otprilike 200-145 milijuna godina). Ako tko onda, kao Japanac Chonosuke Okamura 1977. godine, objavi nalaz ptice iz silurskog perioda (prije otprilike 443-416 milijuna godina), koja je dakle par stotina milijuna godina starija od najstarije poznate ptice - ta to je VELIK nalaz.

Međutim, postoji još nešto. Naime, Okamura je identificirao ne samo dijelove kostura i perja ptice koju je nazvao Archaeoanas japonica, već je uspio raspoznati i njezine unutarnje

organe poput želudca, jetre, bubrega, srca i tome slično! Uistinu znamo za posebno dobro očuvane fosile ptica i pernatih dinosaura, gdje su čak identificirani dijelovi mekog tkiva, ali nipošto u ovakvom opsegu. Ovakav je tip fosila blago rečeno neobičan. Još jedna zanimljiva stvar kod ptice *A. japonica* jest to da je dugačka skromnih deset milimetara, što se može usporediti s najmanjom trenutno živućom pticom na svijetu, vrstom kolibrića, koja je dugačka između pet i šest centimetara.

Iako mnoge fosile može biti izuzetno teško protumačiti i usprkos Okamurinoj jednoj fotografiji primjerka, to se ne može smatrati ničim drugim nego nadobudnim tumačenjem stoljeća (ili monumentalnim ludilom). Čak ni sa svojim paleontološkim naočalama naslonjenima na vrh nosa, ne mogu ni uz najbujniju maštu odrediti kakav to eventualni fosil vidim na slici. Sa sigurnošću mogu reći tek jedno, i to neovisno o starosti stijene: to nije ptica...

Mislite da je ova priča čudna? Možda i nije, ako se promotri u svjetlu Okamurinih ostalih nalaza. Okamura je tijekom 1970-ih i 80-ih opisao čak stotine novih vrsta i podvrsta izumrlih ljudi, dinosaura, zmajeva, konja, princeza i gorila. Svi su bili mikroskopske veličine.

Okamura je također odvažno smatrao da svi kraljeznjaci, uključujući i ljude, potječu iz silurskog perioda i da se ljudsko tijelo odonda nije mijenjalo, osim povećanja veličine od 3.5 do 1700 milimetara...

Dok drugi istraživači kroz okular mikroskopa vide možda „samo“ mineralna zrna raznih oblika, Okamura je dakle u svom vapnencu otkrio cijeli jedan svijet Liliputanaca. Umijeće kako od muhe napraviti slona ili kako stvoriti nešto ni iz čega, svladao je on do savršenstva.

S obzirom na opsežna izvješća što ih je objavio Laboratorij za fosile "Okamura" u Nagoyi, u Japanu, čini se kako je Okamura u najmanju ruku pokazivao živo zanimanje za svoja istraživanja i kako su ga ona vjerojatno duboko golicala. Važnost toga zbilja ne treba podcjenjivati. Kao kuriozitet (kao da cijela ova kronika nije kuriozitet), može se spomenuti kako je Okamura za svoj rad 1996. godine dobio IG Nobelovu nagradu u kategoriji „bioraznolikost“.

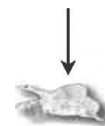
Okamurina fosilna ptica *Archaeoanas japonica* i pripadajuća joj rekonstrukcija s objašnjenjima (iz originalne Okamurine publikacije iz 1977. godine).



MATS E. ERIKSSON

Profesor paleontologije na Geološkom fakultetu Sveučilišta u Lundu.

Prirodna veličina „ptice“.



Mats se u prvom redu bavi mikroskopskim fosilima i pokušava, između ostalog, rekonstruirati nekoliko stotina milijuna godina stare ekosustave.

6. Översättningar från kroatiska till svenska

6.1. Kroatiska källtexter

6.1.1. Kolkata – City of Joy

Kolkata City of Joy

Kategorija: Vaša putovanja



U Kolkatu, glavni grad Zapadnog Bengala, države na istoku Indije sletjeli smo u petak poslijepodne iz Delhija.

Nadajući se kako ćemo upravo u Kolkati odmoriti malo i dušu i tijelo od vreve, buke i intenzivnosti glavnog grada Indije, debelo smo se prevarili. Kolkata je grad koji prožima, a život na njezinim ulicama iscrpi i one psihički najjače. Mnogi taj grad i dalje nazivaju njegovim starim imenom Calcutta, koja je sve do 1912. bila glavni grad britanske Indije.

Zanimljivost je da je danas Kolkata jedini grad u Indiji koji ima tramvaje te je u proteklih nekoliko desetljeća u ekonomskom smislu značajno evoluirala. Ipak, količina ljudi u kombinaciji s prometom i životinjama, nije jednostavna za izdržati.

Kad smo došli u Indiju, kao uostalom i na dosadašnjim putovanjima, došli smo biti promatrači. Znali smo da nismo doma i da nema smisla uspoređivati nove svjetove s onima nama dobro poznatima.

Isto tako, pazili smo da ne zapadnemo u poznatu zamku žaljenja ovdašnjih ljudi. Jednom sam davno čitajući neki putopis o Indiji pročitao kako Indijci, a posebice građani Kolkate, ne vole kad su strancima prva asocijacija na Kolkatu, siromasi i bolesni te Majka Tereza.

Građani Kolkate ponose se svojim gradom, njegovim umjetničkim i kulturnim dometima, kao i statusom „veselog grada“ (Kolkata, “City of Joy“), slogan koji se u turističkim promotivnim materijalima veže uz Kolkatu.

Iz zračne luke do hotela došli smo Uberom, koji se i ovdje pokazao kao definitivno najisplativije prijevozno sredstvo. Za razliku od taksista koji proizvoljno lupaju cijene svojih vožnji (čim primijete da se radi o strancima, cijene su još više), Uber vam daje fiksnu cijenu, a iznimno je praktičan i zbog činjenice da vožnje jednostavno plaćate karticom.

Cijene su suludo niske pa smo tako od zračne luke do našeg hotela The Peerless Inn Kolkata, što je otprilike 13 kilometara i nekih 45 minuta vožnje zbog nenasosnih gužvi, platili tek 40- tak kuna.

Za razliku od Delhija, u Kolkati nas je dočekaao vruć zrak i temperatura od 30 stupnjeva pa nam je klimatizirani lobi hotela vrhunski pasao. Hotel The Peerles Inn u Kolkati smo na zaista raznolikoj, kvalitetnoj i povoljnoj ponudi smještaja na platformi Booking.com, izabrali zbog njegove sjajne lokacije – u neposrednoj blizini najpoznatije ulice u Kolkati, Park street, kao i općenitih pozitivnih ocjena gostiju.

Gladni i umorni, odlučili smo da ćemo istraživanje grada ostaviti za sutra rano ujutro. Doručkovali smo u restoranu hotela i ostali ugodno iznenađeni raznolikošću ponuđene hrane.

Uz lagano ispijene kave, napravili smo okvirni plan kretanja i onoga što želimo vidjeti i krenuli. Najprije smo prošetali do NewMarketa, živahnog i bučnog područja u kojem se prodaje baš sve što možete zamisliti.

Iako su nas iz prepoznatljivih žutih taksija stalno dozivali, mi smo odlučili hodati. U Kolkati ulica je život, a suživoti se podrazumijevaju – na licima ljudi nema nervoze ni ljutnje, a mnogi će vam u prolazu mahnuti, osmjehnuti se i lijepo vas pozdraviti.

Također, primijetili smo da nas većina lokalnog stanovništva gleda sa znatiželjom, a mnogi su nas zaustavljali i htjeli se fotografirati s nama. To nas je iznenadilo jer smo u restoranima, muzejima i drugim mjestima redovito viđali turiste pa sebe nismo doživljavali kao egzotičnu pojavu.

No, činjenica jest da na ulicama Kolkate stranaca nema puno. Zaključili smo da je to zbog toga što većina putnika u Indiju dolazi u organiziranim aranžmanima, koristeći usluge turističkih agencija pa dvoje bijelaca koji pješače po Kolkati i nisu toliko uobičajen prizor.

Uskoro smo stigli do Victoria Memorial – raskošnog spomenika izgrađenog u čast kraljice Viktorije, nakon njezine smrti 1901. godine. Za izgled ovog monumentalnog zdanja zaslužan je britanski arhitekt William Emerson. Prekrasna građevina u cijelosti izgrađena od bijelog mramora unutar svojih zidina čuva brojne povijesne predmete i spise koji svjedoče o zanimljivim, ali često i vrlo teškim godinama britanske vlasti u Indiji.

Nas su od unutrašnjosti više fascinirali ogromni i nevjerovatno uredni vrtovi koji okružuju Victoria Memorial. Unatoč jakom suncu i velikoj vrućini, prošetali smo se zelenim kompleksom i istinski uživali.

Povratak u kaotičnu gužvu ulica Kalkute nije nas pretjerano veselio, no vrlo brzo stigli smo ulaza u **Indijski nacionalni muzej** koji je vrvio brojnim školarcima na školskom izletu te strancima, što i ne čudi s obzirom na to da je Indijski muzej, jedna od najpopularnijih turističkih atrakcija Kolkate.

Osnovan 1814. godine, ovaj je muzej ujedno i najstariji i najveći muzej u Indiji. Sastoji se od šest različitih odjeljaka – za arheologiju, umjetnost, antropologiju, geologiju, zoologiju i botaniku.

Mi smo ga obišli cijelog, a nismo odoljeli fotografirati se u prepoznatljivom unutrašnjem vrtu muzeja. Naš smo obilazak nastavili šetnjom do **Malik Ghat Flower Marketa** – ogromne tržnice cvijeća.

Ovo je mjesto unatoč teškoj prohodnosti, zaista posebno. Prodavači prodaju cvijeće svih vrsta, boja, mirisa i oblika. Sve je vrlo intenzivno, bučno, prljavo, ali istovremeno i stvarno i životno te se zaista osjećate dobro na tom mjestu.

S tržnice puca pogled na još jedan prepoznatljivi znak Kolkate – Most Howrah, koji predstavlja jedno od najprometnijih mjesta u Kalkuti.

Svakodnevno ga prelaze tisuće pješaka i automobila, a iako zanimljiv i tijekom dana, svakako ga se preporučuje posjetiti u večernjim satima zbog niza boja zahvaljujući kojima most zablista. Prešli smo ulicu i cjenkanjem se uspjeli izboriti za korektnu vožnju do možda najpoznatijeg odredišta u Kolkati – **kuće Majke Tereze**.

O najpoznatijoj misionarki 20. stoljeća nagrađenoj Nobelovom nagradom za mir, kojoj se poklonio svijet, u Kolkati svi govore s velikim poštovanjem.

Kuća u kojoj je živjela, radila i na kraju umrla, danas je djelomično pretvorena u muzej posvećen ovoj svetici, koju za života i nakon smrti nisu zaobišle ni određene kontroverze.

Na stranu jeste li vjernik ili ateist, ovo mjesto vrijedi posjetiti. Inspirativni citati o ljubavi, prihvaćanju drugačijih, odbačenih, siromašnih i bolesnih, zaista vas tjeraju na razmišljanje o vlastitoj percepciji života i svega onoga što imamo, a što često uzimamo zdravo za gotovo.

Kraj dana ostavili smo za večeru u Peter Cat restoranu, jednom od najpoznatijih restorana u Kolkati u kojem se provjereno jede dobro. Dokaz tome je i činjenica da je u restoranu uvijek gužva te da ne primaju rezervacije pa je čekati u redu za dobiti stol ovdje, uobičajena pojava. Iako prilično popunjeno, mi smo stol uspjeli dobiti relativno brzo.

Umor i glad prevarili smo jednim whiskeyjem, i to domaće, indijske proizvodnje. Blenders Pride jedan je od najpoznatijih indijskih whiskeyja i to s razlogom.

Za glavno jelo odlučili smo se za specijalitet kuće – Chelo Kabab, iransko nacionalno jelo koje se sastoji od riže kuhane na pari s maslacem, mljevenim mesom sa brojnim začinima, povrćem i jajem.

Na povratku do hotela, promatrali smo ulice koje su jednako bile napučene ljudima i jednako bučne baš kao i jutros kad smo njima prolazili.

Prvi put u šest dana otkako smo na putovanju, umor nas je u nedjelju očito svladao i to toliko da smo odlučili cijelo jutro provesti ne radeći ništa. Konstantna buka, gužve na ulicama, mijenjanje gradova, cjelodnevno tumaranje...sve je to učinilo svoje pa nam je ideja opuštenog nedjeljnog jutra u kojem kavu ispijamo satima, savršeno odgovarala.

Vrijeme odmora od istraživanja grada posvetili smo sebi te smo se počastili spa tretmanima i masažama koje nudi naš hotel The Peerles Inn. Osim masaže, naš je hotel opremljen iznenađujuće dobrom teretanom, no toliko ambiciozni ipak nismo bili.

S obzirom na to da naša hotelska soba ima pogled na jedan od najdinamičnijih dijelova centra Kolkate koji se nalazi u neposrednoj blizini ulične šoping destinacije NewMarketa, s devetog kata okolne ulice činile su se mirnijima no inače pa smo se ponadali da je u Kolkati nedjeljom sve za barem 30 posto manje intenzivno.

No, bili smo u krivu. Život ovdje teče jednakom intenzivnošću neovisno o danu i satu, a mi smo s već s prvim koracima još jednom uronili u njega.

Jedna od najpoznatijih **turističkih atrakcija u Kolkati je Eco Park**, ogroman kompleks vrtova, zelenih površina, zabavnih sadržaja i food courtova koji se nalazi u New Townu, satelitskom gradu Kolkate koji se užurbano širi i u kojem niče sve više poslovnih zgrada i luksuznih hotela.

Među imenima koja predstavljaju standard u hotelijerskom poslovanju poput Marriotta i WestIna, izgledom i uređenjem ipak odskače ITC Royal Bengal Luxury Collection Hotel koji se također nalazi u tom dijelu grada, a kojega možete pronaći i u ponudi na Booking.com gdje na fotografijama možete vidjeti koliko je prekrasan.

Prema određenim predviđanjima već do kraja ove godine Indija bi mogla preteći Veliku Britaniju i postati jedna od pet najvećih svjetskih ekonomija.

Očekuje se da će bruto domaći proizvod Indije dostići 5.900 milijardi dolara do 2025. godine, a sve više svjetskih tvrtki i poznatih brendova dio svojeg poslovanja prebacuje u Indiju. U ovom dijelu grada napredak je zaista vidljiv.

U blizini Eco Parka nalazi se i aerodrom, a vožnju od centra grada u kojoj smo prešli 14-tak kilometara platili smo manje od 30 kuna.

Na ulazu u Eco Park dočekala nas je solidna gužva, no na kupnju ulaznice nismo dugo čekali. Ulaz smo platili točno 2 indijska rupija, odnosno 19 lipa. Ne primaju kartice, a iako je iznos ulaznice zaista smiješno mali, sve dodatne atrakcije koje park nudi plaćaju se posebno pa iznos koji možete potrošiti u parku na kraju može biti značajno veći.

Zamišljen kao urbana oaza u kojoj dominira zelenilo i u kojoj se posjetitelji Kolkate i njezini stanovnici mogu istinski odmoriti, park u čijem središtu se nalazi jezero i mali otok, otvoren je 2012. godine.

Eco park sa svojih 190 hektara površine najveći je park u cijeloj Indiji, a podijeljen je u tri tematska dijela: ekološku zonu s brojnim travnjacima i biciklističkim stazama, tematske vrtove te urbanu rekreacijsku zonu sa zabavnim sadržajima.

U parku se nalaze i replike sedam svjetskih čuda, a mogu se rentati i bicikli. Sve površine su zaista čiste i svojom uređenošću Eco Park definitivno odskaka od drugih dijelova grada.

Minus je dosta loša i generička ponuda hrane te izostanak lijepih klupica i stolova ispred kafića na kojima možete uživati u kavi i pogledu na jezero te zalazak sunca.

U parku smo proveli dosta vremena, a s obzirom da je već bilo kasno poslijepodne, zamolili smo prvog turista na kojeg smo naišli da s nama podijeli svoj mobilni Internet kako bismo naručili Uber do Park street ulice.

Ne sluteći da će nam upravo ta vožnja postati jedna od zanimljivijih epizoda našeg puta u Indiju, zaputili smo se večerati u domaću filijalu Hard Rock Cafea. No, točno na polovici puta, na brzooj cesti Service Road, naš se vozač u tišini zaustavio. S obzirom da nije govorio engleski, nismo ga ništa pitali, a i sami smo vrlo brzo shvatili o čemu se radi. U vožnji mu je naime pukla guma.

Ono što je i mene i Anu pritom najviše iznenadilo jest činjenica da se taj čovjek nije niti najmanje iznervirao ili naljutio. Bez ijedne izgovorene psovke, puštenog glasa ili demonstrativnog pokreta, on je iz svojeg prtljažnika odmah izvadio sve potrebno – novu gumu i alat te se bacio na posao. Mi smo stajali sa strane i trudili smo se ne smetati mu.

Po završetku posla čovjek je staloženo sve vratio na svoje mjesto pa smo mogli nastaviti dalje. Nismo se mogli oteti dojmu kako bi bilo koji prosječan Hrvat u tom trenutku rigao vatru i sipao salve psovki, no to ne vrijedi za miroljubive i vesele stanovnike Kolkate.

Za sve koje zanima, Hard Rock Cafe u Kolkati izgledom i uslugom ne odskāče od drugih u tom tematskom restoranskom lancu. Nudi standardna američka jela koja su izrazito zadovoljavajućeg okusa pa ako ste na proputovanju Indijom te se pritom ipak zaželite poznatih okusa comfort fooda, ovo je mjesto za vas.

Nakon večere još jednom smo prošetali sad već dobro poznatom rutom do hotela, a osim trgovaca koji vas dozivaju i nude svoje proizvode, zaustavljale su nas i brojne žene koje su nam htjele gatati i čitati sudbinu.

No, mi smo ih sve glatko odbili. U mislima već smo se oprostili s Kolkatom koju napuštamo sutra rano ujutro. Razmišljajući o letu, istovremeno smo, svatko za sebe i u tišini, razmišljali kako zapravo nemamo pojma što nas tamo čeka. I ta nas je misao zabavljala.

6.1.2. Intervju sa Željkom Špoljarom

Emanuel Željko Špoljar: “Nisam gonio fabulu nego život”

"Treba imati muda, želuca i besramlja da se ogoli vlastiti život", kaže nam Špoljar u velikom intervjuu u kojem smo ga pokušali ogoliti na sve moguće teme - od novog romana sve do Vilija Beroša koji je, priznaje, na početku "novog normalnog" bio njegova udarna fascinacija.

Dorijan Klarić – stu 30, 2020

Ima nešto voajersko, pomalo i prljavo, u čitanju “**Petokoronaša**” Emanuela Željka Špoljara – i to vjerojatno ima veze s činjenicom da se ova priča o životu u Zagrebu u doba korone besramno otvara čitatelju, nudeći jedan komad života otvoren širom kao kuća ili prizor nesreće.

“Petokoronaš” je prvi korona-roman u regiji, paralelno objavljen u Hrvatskoj i Srbiji, a prati, opsesivno i u stopu, pisca Emanuela koji nakon više godina napokon pronalazi svoj glas i želju za pisanjem. Priča je obična i poznata, a opet totalno luda i minirana sitnim fabularnim obratima, komunikacijskim nezgodama koje prizivaju misao na fazu retrogradnog Merkura, humorom koji titra iznutra... Obožavateljima Špoljarova lika i djela, naviklima na iznenađenja, “Petokoronaš” donosi neke nove stvari – ime pisca, za početak, a zatim i drugačiji stil, priču određenu falcijom a ne fikcijom. Željko Špoljar u “Petokoronašu” postaje Emanuel, ne odustaje od društvenog života makar se on svodi na lunjanja po Novom Zagrebu i oko HNK, krši epidemiološke mjere, pritom perom baratajući kao kamerom koju usmjerava na sve strane, snimajući i sebe i sve oko sebe. Ovo je Hrvatska 2020.

Od događaja opisanih u romanu Petokoronaš do njegove objave, paralelno u Srbiji i u Hrvatskoj, prošlo je manje od šest mjeseci. Taj ste proces opisali kao utrku s vremenom? Kao što sam ja gonio život da bih dobio ovaj roman, utrkivao sam se s vremenom da bi roman mogao biti objavljen u doba u kojem bi još bio aktualan. Moj beogradski izdavač, Dušan Janić, koji inače objavljuje filozofsko-mističnu literaturu i književnost koja istražuje ono nesvjesno u ljudskim povijestima i kretanjima, bio je od početka sa mnom u toj misiji. Prepoznao je i u ovom romanu nešto od te mistike, sile nesvjesnog. Akteri romana stalno razgovaraju o tome hoće li biti drugog vala epidemije, karantene. I evo, nagađanja su bila uglavnom točna. Nadahnuli su me i “Bjesovi” Dostojevskoj, roman u kojem su zavjere mladih nihilista i anarhista opisivane simultano s njihovim kovanjem u Rusiji. Dostojevski je govorio da je spreman žrtvovati književnost tendencioznosti. Naravno da je to ispalo kao kad je Abraham htio žrtvovati sina Jahvi: književost je u posljednjem trenutku spašena, pero se u zraku zaustavilo kao bodež nad tijelom žrtve.

“Petokoronaš”: Zarazno surfanje po amplitudama grandioznosti i samoponižavanja

Razgovaramo u kvartovskom kafiću, u Utrinama, nedaleko od vaše zgrade. Na ovom prostoru događa se radnja romana; eno klupice na kojoj Emanuela i Nikicu u razgovoru prekidaju dva policajca. U “Petokoronašu” ste ispjevali hvalospjev Utrinama i Zaprudu. Ne bih to nazvao hvalospjevom... Uostalom, Utrine je opisivalo valjda deset pisaca prije mene, samo u mojoj zgradi živi troje hrvatskih pisaca... Čekao sam da oni izgule travu na toj temi kao što smo mi, kao klinci, gulili travu po parkovima igrajući nogomet, šturlek, pikulajući se, da izgule dakle pisanjem tu temu, a da ja onda dođem na kraju s kantom benzina, polijem to sve benzinom i zapalim. Prije nego hvalospjevnim, rekao bih da sam nihilističkim, pomalo niskim stilom ispisivao kroz bljeskove Emanuelovih sjećanja kratku povijest Utrina u razdoblju od osamdesetih do danas.



Petokoronaš se u Hrvatskoj zasad ekskluzivno može kupiti u Bookari

Vaš je književni opus podijeljen na dva dijametralno suprotna dijela. Svirac i Špoljar su, kao u Klubu boraca, dva po svemu različita lika koja se međusobno šamaraju,

premlaćuju... Mnogi su vam postavljali dijagnozu podvojene ličnosti. Kako odgovarate na to?

Ako je to bolest, zahvalan sam na njoj. Patricia Highsmith, autorica Ripleyeve igre, kad su je pitali želi li se riješiti psihičkih smetnji, odgovorila je da nipošto ne želi. Razumijem to. Špoljar ima jednu publiku, Svirac drugu. Nekad se one i preklapaju. Nedavno mi je montažer Ivor Šonje, kojeg sam upoznao gostujući u showu Daria Juričana, rekao da u mojim prijašnjim romanima, Štakorbaru i Teškoćama pri gutanju, vidi popločavanje puta prema Svircu, a sva tri romana koja sam napisao pod imenom Željko Špoljar smatra trilogijom kojoj je Petokoronaš vrh (njegova poruka) meta knjiga.

Kad ste i zašto odlučili pisati o životu u Zagrebu u doba korone i tako prekinuti deset godina književne šutnje, koliko ih je prošlo otkako je objavljeno vaše posljednje djelo, roman Štakorbar?

Već par godina, negdje oko Božića bi me počelo vući da napišem nešto drugačije od onoga što piše Pavle Svirac, da se vratim temama kojima sam se prestao baviti nakon što je izišao "Štakorbar" prije deset godina. Počeo bih pisati i shvatio da mi je stil isti kao prije, u tim romanima koji nisu Svirac. Počeo sam tako i prošle zime, u stilu Štakorbara. Kad je krenula korona, krenuo sam se sprdati s ta tri poglavlja, napisana od Božića do trenutka kad se rasplamsala epidemija. Obuzela me malograđanska tjeskoba da se nešto mora napraviti. Paralelno s razvojem te tjeskobe, razvijao se i moj poriv da i to izvrnem ruglu. Odjednom sam imao dvije stvari kojima se mogu rugati, a književnost baš tako i nastaje, Rimbaud je to rekao, da je pisanje konstantno rušenje, to je od njega preuzeo i Knausgaard. Došao sam u stanje u kojem čovjek, pišući, ne pazi na stil – napokon sam se uspio osloboditi tereta stila pod kojim su prikliješteni takozvani analni pisci, poput Flauberta, Hemingwaya, Henryja Jamesa.

Onda biste i vi za sebe rekli da ste analni pisac?

U početku sam to bio. Sve sto sam izvana primao u sebe, cijedio sam positno kao tinejdžer gnojni prišt. Takve sam pisce uglavnom i čitao, na njima gradio svoju poetiku. Sve se daje u nagovještajima, nema izravnoga. Kiš, a ne Celine. Potreba da se sve najvažnije kaže u prazninama između rečenica. Od toga sam se uspio izliječiti čitanjem Balzaca. Njegova Ljudska komedija je protuotrov za analnu flaubertovsku književnost.

Pavle Svirac je potegnuo malo jaču dozu iz bočice tog protuotrova.

Da, je. Ja sam se ipak htio zadržati negdje na pola puta. U Svircu me izmorilo pisanje o izmišljenim situacijama u koje sam stavljao stvarne likove. Ovdje sam stvarne likove stavljao u stvarne situacije.

Čak i u poglavlju o Nini Obuljen koja, skršena tjeskobom u izbornoj noći, razmišlja o fotelji koju bi mogla izgubiti?

To je iznimka, mali homage Svircu. Svi ostali događaji su baš u dlaku onakvi kakvi su se stvarno i dogodili, to mi je bilo važno, da u romanu bude život, takav kakav je, bez krevljenja, bez fejkjanja, bez straha da ću biti dosadniji od Svirca. Pisao sam kao kad kabare pijanist nakon nastupa, nakon što je publika već otišla iz bara, ostaje supijano pinglati neku svoju melodiju, onako za sebe.



“Možda u idućem budem i Emanuela, dosadilo mi je pisati iz muške perspektive” (Foto: Daniela Mikičić)

Neki likovi su se jednostavno iz Svirčevih Facebook statusa i kolumni u Nacionalu ‘ladno preselili k Špoljaru i nastavljaju s njime tumarati po Zagrebu, dok normalna čeljad zatvorena u stanovima opsesivno prati izvještaje stožera o sve većem broju zaraženih. Tih prvih dana karantene nisam se micao iz Novog Zagreba, nalazili smo se po klupicama. Kad je zatopilo, krenuli smo prema gradu, HNK je bio epicentar. Nikica Maro je tada već bio u poodmakloj fazi dokumentarca o meni, zapravo o Svircu, o životu pisca u Hrvatskoj. Dugo me je pratio u stopu s kamerom, snimao razgovore, izlaske. Paralelno sam ja pisao dokumentarni roman, okrenuo objektiv prema vani, prema njemu; dok je on mene gledao kroz oko kamere, ja sam njega preko vrha olovke, preko nišana pera.

Zapravo vam je onda korona dobro došla, vi ste korona profiter? Ha, dugo sam čekao... Kao što je Nabokov vrebao rijetke leptire za svoju egzotičnu zbirku, tako sam ja vrebao prilike da mi sam život omeđi vrijeme radnje i odredi mjesto i svaki dan mi servira male fabularne zaplete. Čak mi je i sad, dok razgovaramo, neugodno govoriti o kome sam i što pisao, možda je i to jedan od razloga zašto sam knjigu odlučio objaviti u Beogradu, a u Hrvatskoj u ograničenoj nakladi kod malog izdavača, u Bookari, da što manje ljudi ovdje to pročita. To je bilo ono što sam htio postići, osloboditi se patetike pisanja, književnosti kakva mi je sve više vonjala na iznošenu usidjeličinu haljinu. Pisati takvu književnost najednom mi je nalikovalo kao da na sebe stalno iznova navlačim pokojnikovo odijelo prožeto snažnim vonjem naftalina.

Žar penzionerki prema Berošu prešao je i na mene. Čak sam počeo komunicirat na njegov način, na svakom sam kurcu počeo zahvaljivat...

Ispalo je da se taj vaš zaokret u opusu “sretno” preklopio s koronom?
Ovaj je virus savršen za pisce. Namjesti život po mjeri pisca, zatvori te i osami, sačuva te od izlaženja, od jalove potrebe za druženjem.

Nešto kao pisac u Misery?

Baš tako, korona je za mene bila kao Misery koja je pisca zatočila u kolibi zametenoj snijegom, samog za strojem za pisanje. S druge strane, doba karantene je u kulturnom životu značilo potpunu prazninu, izostanak kulturnih događaja, tome svjedočimo i sad, u takozvanom drugom valu. Baš zato u tome profitira najniža vrsta kulture, umjetnosti. Kao kad je Isus rekao da zadnji postaju prvi. U teška doba prolazi samo realizam. Voditelj jednog knjižarskog lanca mi je rekao da je u doba korone, proljetos, morao zaposliti ljude u dostavi, potražnja je porasla. Takvo je to vrijeme. Jer samo s knjigom možeš biti osamljen na planini, kao što sam ja bio.

Sad, evo pitanje koje dio publike možda i najviše zanima. Kako je i zašto, i na koliko dugo, Željko postao Emanuel?

Bezvezno ime i prezime može utjecati na recepciju. Janko Polić, zvuči kao pisar u općini, ali kad si je dodao još i Kamov, to je odmah druga stvar. Knut Hamsun se zvao Pederson. Zimus, baš u vrijeme dok sam pisao Petokoronaša, bila je na televiziji neka reportaža o Emanuelu Macronu, njegova je žena govorila kako je u mladosti htio postati pisac. Svidio mi se zvučni efekt tog imena: Emanuel. Odjednom mi se Željko Špoljar učinilo kao ime nekog nadobudnog periferijskog kovid redara.

Hoćete li i iduće romane objaviti pod tim imenom?

Ne namjeravam tako skoro napisati novi roman. Možda u idućem budem i Emanuela, dosadilo mi je pisati iz muške perspektive. Idući bi roman mogao biti i o piscu koji u crowdfunding kampanji skuplja novce za promjenu spola. Pisati o životu je kao da pokraj živog slapa potežeš iz hrdave čaturice.



“Korona je za mene bila kao Misery koja je pisca zatočila u kolibi zametenoj snijegom, samog za strojem za pisanje” (Foto: Daniela Mikičić)

O stilu govorite kao o teretu kojeg ste se oslobodili. Jedan od pisaca koje iznimno cijenite je Karl Ove Knausgaard s kojim na nekoliko mjesta u romanu polemizirate?

Prije bih rekao da se oslanjam na njegovu biografiju, da sam preko njega zapravo osmislio novi postupak: oslanjajući se na tuđu biografiju, govoriš o sebi. Uvijek mislim da se tekst mora domisliti nečemu novome, uvijek je efektno referirati se na nekoga tko je donio nešto novo. U tome mi je puno pomoglo čitanje Itala Calvina. U “Ako jedne zimske noći neki putnik” isprepliće se u jednom romanu više romana, i fikcija i stvarnost. Kao što je u jednoj radijskoj emisiji o Petokoronašu rekao urednik Ozren Štiglić, kroz cijeli se roman i provlači sjena Itala Calvina. Knausgaard je uostalom učio od Calvina, to sam priznaje. Od njega se može naučiti kako se, i kad pišeš o životu, moraš služiti uvjerljivim, suverenim tehnikama pripovijedanja. To je nešto što Knausgaard ima, a recimo njegova žena Linda Bostrom nema. Oboje pišu o istome, o komadu stvarno proživljenog života, ali kod nje je taj život prebačen u književnost u formi spomenarskih zabilježki buntovne i agresivne vječne tinejdžerice, dok se Knausgaard čita kao, recimo, roman o Drakuli. (To je također jedan od njemu najdražih romana iz mlade dobi.) Treba imati muda, želuca i besramlja da se ogoli vlastiti život kako to čini Knausgaard.

Muda, želuca i besramlja – ima li to isto i Emanuel?

Na mahove ima, da. Ali ako bismo usporedili njihovu zajedničku borbu protiv zvijeri fikcije, onda bi to bilo kao da Knausgaard u borbu kreće naoružan šmajserom i bombama, a Emanuel iza njega tapka naoružan džepnim nožićem i damskim pištoljčićem.

Sve sto sam izvana primao u sebe, cijedio sam positno kao tinejdžer gnojni prišt. Takve sam pisce uglavnom i čitao, na njima gradio svoju poetiku. Sve se daje u nagovještajima, nema izravnoga.

Pridržavate li se epidemioloških mjera? Nosite li masku propisno navučenu preko nosa?

U tom prvom valu baš se i nisam pridržavao. Čak sam jednu noć završio u Alkatrazu i tamo pio do iza ponoći s neka dva Rusa. Ujutro sam se probudio s teškom malaksalošću, kašljem i bolovima u nogama. Na trenutke sam bio potpuno uvjeren da sam popušio koronu. To isto popodne majka me zvala na ručak... Trebalo je odlučiti hoću li otići na ručak koji mi je baš trebao i riskirati da zarazim majku koja, po godinama, spada u rizičnu skupinu ili neću. Tu pomalo raskoljnikovsku dvojbu Emanuel ima na kraju romana. Ta scena je možda bila i ključna za odabir naslova Petokoronaš.

Jeste li u prvom valu korone bili opčinjeni Krunoslavom Capakom?

Nisam bio opčinjen Capakom, više Vilijem Berošem, kao i sve penzionerke u mojoj zgradi. Morao sam im donositi sve političke tjednike koji su pisali o njemu. Žar tih penzionerki prema Berošu prešao je i na mene. Čak sam počeo komunicirati na njegov način, na svakom sam kurcu počeo zahvaljivati... Kao i sve pomodnosti, i to je prošlo. Beroševa zvijezda danas je tamnija od pomrčine Merilin Monroe u trenutku kad se bolesna nagutala tableta.

U jednoj od rijetkih domaćih knjiga takozvane stvarnosne satire, “Opet lažeš, Fiumanski”, Vid Barić se često žali što su pisani mainstream mediji potpuno izbacili satirične tekstove kakvi su se nekad pisali, primjerice u Feralu. Vi ste izborili svoj prostor za satiru, i to u više medija, na Facebooku, na Arteistu, u Nacionalu. Da, to o čemu mašta Barićev lik, meni je omogućeno u Nacionalu, kroz stvarnosno-satiričan način u kolumni opisujem događaje koji su u politici, kulturi i društvu obilježili tjedan. Radim to već pet godina. Nekad ti tekstovi nalikuju na ogromni roman rijeku. Pogotovo mi je bilo zanimljivo na takav, satiričan način, ispisivati zapise o prvom i drugom valu korone, na način obrnut od onoga kako sam to radio u Petokoronašu. Možda će i ti tekstovi, ako ih objavim u knjizi, biti jednog dana kao otisak masnog palca na ogledalu vremena.

***NARUČI “Petokoronaša” na info@arteist.hr, za 100 kuna, uz besplatnu ekspresnu dostavu i gratis primjerak prve knjige Željka Špoljara “Teškoće pri gutanju”**

6.1.3. Bosiljak

Zdrava prehrana - 4. listopada 2017.

AUTOR ČLANKA - *Redakcija*

Bosiljak – začin s kojim svaki obrok postaje kraljevski

Bosiljak je definitivno daleko više od začina i ukrasne biljke, on je fantastična pomoć iz prirodne ljekarne za niz raznih tegoba, od ublažavanja grčeva do uklanjanja nemira i nerveze



Bosiljak (*Ocimum basilicum L.*) je aromatična jednogodišnja biljka, poznati začin, ali i lijek. Prvobitna domovina bosiljka je Indija i Iran, gdje uspijeva kao višegodišnja biljka. Basilicon je grčka riječ i znači vladar (kralj) pa neki kažu da je obrok s bosiljkom kraljevski obrok.

Što su sorte bosiljka niže, to su aromatičnije. Naš mediteranski bosiljak ima blagi okus limuna i omiljen je začin.

Još je važnije da je bosiljak znanstveno ispitana biljka i dokazano je njezino začinsko, mirisno, ali i ljekovito djelovanje. To znači da bosiljak nije samo začim jelu i ukrasna biljka, već pomaže i našem zdravlju.

Što su sorte bosiljka niže, to su aromatičnije. Naš mediteranski bosiljak ima blagi okus limuna i omiljen je začim. Kao začim koriste se osušeni cijeli ili usitnjeni listovi i cvjetni vršci bosiljka, a najbolji su svježii listovi. Bosiljak sadrži u listićima 0,3-0,8 posto eteričnog ulja s glavnim sastojkom metil avikolom, koji podsjeća na aniš, saponine, timol, gorke tvari, tanine.

Ljekovito djelovanje

Bosiljak u hrani ili kao čajni napitak pomaže:

- kod upala unutarnjih organa,
- potiče probavu,
- otvara apetit,
- uklanja upale, grčeve i katar želuca i crijeva te probavne plinove.

Čaj od bosiljka pomaže i kod:

- prehlade,
- kašlja,
- astme i
- općenito bolesti dišnih puteva

Naime, eterična ulja djeluju dezinfekcijski i antibakterijski. Ako se čaj pije prije spavanja, olakšava san i smiruje, uklanja nemir i nervozu.

>>Dobro poznat kao začim, đumbir je iznimno ljekovit i upravo ga to izdvaja od mnogih drugih biljaka. Najpoznatiji je kao lijek protiv mučnine, no njegova svojstva ublažavaju i liječe mnoge bolesti i stanja.<<

Bosiljak na 101 način

- Dvije kapi eteričnog ulja bosiljka u žličici meda uklonit će mučnine i smiriti nagon na povraćanje (slično djelovanje na mučnine i povraćanje ima i đumbir).
- U Indiji listovima bosiljka trljaju mjesta uboda kukaca, a smatraju ga i afrodisijakom. Stare recepture naših baka preporučuju nam da uz postelju stavimo grančice bosiljka i tako rastjeramo dosadne komarce.
- Ako je vaša kosa ili koža masnija ili na koži imate osip i/ili crvenilo, pripremite čaj od bosiljka i okupajte se u njemu, tj. isperite kosu.
- Bosiljak možete kombinirati s komoračem, kaduljom i borovnicom te smiriti upalu želuca i crijeva te smanjiti mučnine.
- Ako ga kombinirate s odoljenom, osigurat će vam miran san, dobar odmor i oslobađanje od stresa i napetosti.

- Možete ga pomiješati i sa sljezom, majčinom dušicom i nekim drugim ljekovitim biljem što će vam pomoći kod astme i bronhitisa.

Savjet

Sve čajeve kuhajte u količini od jedne litre. Na litru vode stavite dvije jušne žlice čaja, zasladite medom i pijte u gutljajima, malo po malo kroz cijeli dan. Tako će se ljekovite tvari bolje resorbirati u organizmu i ostvariti svoju punu ljekovitost. Ako čaj pripremate za probavne tegobe, svakako ga pijte nezaslađenog.

Bosiljak kao začin

Bosiljak je začin za mnoge umake, tjesteninu, povrće, jela od rajčice, graška i graha. Stavljamo ga u juhe, svježe salate, namaze, u tekućinu za kuhanje ribe i na pržene ribe. Idealan je uz sir i češnjak kao namaz za predjelo.

Trgajte ga prstima jer metalni nož oduzima bosiljku većinu najvažnijih sastojaka. Kao začin jelu dodajte ga na kraju kuhanja kako se vrijedni i ljekoviti sastojci ne bi raspali dugim kuhanjem. Bosiljak možete kupiti u rasadnicima, a u svom domu ga postavite na sunčano, svjetlo i toplo mjesto i zalijevajte ga. Njegujte ga i budite pažljivi s njim, a on će vam to svojom ljepotom, mirisom i ljekovitošću trostruko vratiti.

6.2. Översättningar till svenska

6.2.1. Kolkata – Glädjens stad

Kolkata – Glädjens stad

Kategori: Era resor



I fredags kom vi från Delhi till Kolkata, huvudstad i den östra indiska delstaten Västbengalen.

Efter folkvimlet, bullret och intensiteten i Indiens huvudstad hoppades vi att det var i Kolkata som vi skulle få lite vila för kropp och själ, men vi hade helt fel. Kolkata är en fängslande stad, men livet och rörelsen på dess gator tröttar ut även de mentalt starkaste. Många kallar fortfarande denna stad Calcutta, vilket är dess gamla namn. Calcutta var Brittiska Indiens huvudstad fram till 1912.

Det är intressant att Kolkata idag är det enda staden i Indien som har ett spårvagnsnät och att staden under de senaste årtiondena har utvecklats avsevärt i ekonomisk mening. Trots detta är mängden människor i kombination med trafiken och djuren inte lätt att utstå.

När vi kommer till Indien, liksom på tidigare resor, kommer vi för att vara observatörer. Vi är inte hemma och vi vet att det är meningslöst att jämföra dessa nya världar med dem som vi känner till så väl.

Vi är också försiktiga med att inte gå i fällan att tycka synd om folket här. En gång för länge sedan läste jag i en reseskildring om Indien att indierna, särskilt invånarna i Kolkata, inte tycker om när utlänningar i första hand förknippar Kolkata med de fattiga, de sjuka och Moder Teresa.

Invånarna i Kolkata är stolta över sin stad, över dess konstnärliga och kulturella räckvidd, jämte dess status som ”glädjens stad” (Kolkata, ”City of Joy”), en slogan som förbinds med Kolkata i reklammaterial för turister.

Från flygplatsen till hotellet tog vi en Uber, som visade sig vara det absolut mest kostnadseffektiva transportmedlet också här. Till skillnad från taxichaufförer som godtyckligt sätter sina färdpriser (så snart de märker att de har med utlänningar att göra, blir priserna ännu högre), erbjuder Uber ett fast pris. Dessutom är Uber ganska praktiskt på grund av möjligheten till enkel kortbetalning.

Priserna är vansinnigt låga, så vi betalade bara ungefär 55 kronor från flygplatsen till vårt hotell The Peerless Inn Kolkata, vilket är ungefär 13 kilometer och cirka 45 minuters restid till följd av outhärdliga trafikstockningar.

Till skillnad från vädret i Delhi, hälsade varmluften och en temperatur på 30 grader oss välkomna i Kolkata, så hotellets luftkonditionerade lobby passade oss väldigt bra. Hotellet The Peerless Inn Kolkata valde vi från ett riktigt bra, varierat och fördelaktigt utbud på plattformen Booking.com. Vi valde det på grund av dess fantastiska läge – det ligger i närheten av den mest berömda gatan i Kolkata, Parkgatan, men också på grund av allmänt positiva gästbetyg.

Hungriga och trötta bestämde vi oss för att vänta med utforskningen av staden tills morgonen därpå. Vi åt frukost på hotellets restaurang och blev positivt överraskade över det varierade utbudet av mat.

Medan vi långsamt smuttade på kaffet, utarbetade vi en grov plan om vad vi ville besöka och se och snart var vi på väg. Först promenerade vi till New Market, ett livligt och bullrigt område där man säljer allt man kan tänka sig.

Trots att taxichaufförer ständigt kallade på oss från de igenkännliga gula bilarna, bestämde vi oss för att gå. Kolkatas gator är så levande och att man måste samexistera med andra tas för givet – det finns ingen oro eller vrede i dessa människors ansikten och många passerande kommer att vinka till dig, le mot dig eller hälsa på dig.

Vi märkte också att de flesta av lokalinvånarna tittade på oss med nyfikenhet och många stoppade oss och ville ta en bild med oss. Vi blev förvånade över detta eftersom vi ofta träffade turister på restauranger, museer och andra platser, därför såg vi inte oss själv som något exotiskt fenomen.

Faktum är dock att det inte finns så många utlänningar på Kolkatas gator. Vi har dragit slutsatsen att detta beror på att en majoritet av resenärerna som kommer till Indien bokar arrangerade paketresor och använder resebyråernas tjänster, det är väl därför man inte vanligtvis ser två vita personer som går runt i Kolkata.

Snart nådde vi Victoria Memorial – ett pampigt monument som byggdes till drottning Victorias ära, efter hennes död 1901. Den brittiska arkitekten William Emerson var ansvarig för denna monumental byggnads utseende. Den vackra byggnaden, byggd helt av vit marmor, huserar innanför dess murar många föremål och skrifter av historiskt värde, som vittnar om de intressanta, men ofta mycket svåra åren under det brittiska styret i Indien.

Ännu mer än av byggnadens interiör, blev vi fascinerade av de enorma och otroligt prydliga trädgårdar som omger Victoria Memorial. Trots den starka solen och den tryckande hettan, tog vi en promenad i det gröna komplexet och njöt verkligen av den.

Återkomsten till det kaotiska folkvimlet på Kolkatas gator gjorde oss inte alltför glada, men vi kom snabbt fram till ingången till det **Indiska museet**, som var fullt av turister och skolbarn på skolresor. Det var inte så överraskande med tanke på att Det indiska museet är en av Kolkatas populäraste turistattraktioner.

Museet grundades 1814 och det är det äldsta och dessutom största museet i Indien. Det innehåller sex olika sektioner – för arkeologi, konst, antropologi, geologi, zoologi och botanik.

Vi gick runt det hela och kunde inte motstå att ta bilder i museets utmärkande innergård. Vi fortsatte vår tur och tog en promenad till **Malik Ghat Flower Market** – en stor blomstermarknad.

Trots att denna plats är svårframkomlig, är den sannerligen speciell. Försäljarna där säljer blommor av alla typer, färger, dofter och former. Allt är väldigt intensivt, bullrigt, smutsigt, men samtidigt realistiskt och livligt och man mår verkligen bra på den platsen.

Från marknaden har man utsikt över en annan välbekant symbol för Kolkata – Howrahbron, som är en av de mest trafikerade platserna i staden.

Tusentals fotgängare och bilar korsar bron varje dag och fastän den också är intressant på dagen, rekommenderas det starkt att besöka den på kvällen eftersom bron då lyser i en mängd olika färger. Vi gick över gatan och genom prutning lyckades vi få ett rimligt pris för en resa till den kanske mest kända destinationen i Kolkata – **Moder Teresas hus**.

Om 1900-talets mest kända missionär, som tilldelades Nobels fredspris och som var vördad över hela världen, talar alla i Kolkata med stor respekt.

Huset där hon bodde, arbetade och till slut dog, har idag delvis gjorts om till ett museum tillägnat helgonet, som under sitt liv och efter sin död inte undvek vissa kontroverser.

Oavsett om du är troende eller ateist, är denna plats värd ett besök. Inspirerande citat om kärlek, om acceptans av de som är annorlunda, övergivna, fattiga och sjuka, får en verkligen att tänka på ens egna uppfattningar om livet och om allt man har, men ofta tar för givet.

Vid dagens slut avsatte vi tid till en middag på restaurangen Peter Cat, en av Kolkatas mest kända restauranger och en omvittnad plats där man äter gott. Ett bevis på detta är att det alltid är trängsel på restaurangen och att de inte tar emot bokningar, så det är mycket vanligt att vänta i kö för att få ett bord här. Trots att det var ganska trångt, lyckades vi få bord relativt snabbt.

Vi lurade tröttheten och hungern med en whisky, av inhemsk, indisk produktion. Blenders pride är en av de mest kända indiska whiskysorterna och det av goda skäl.

Till huvudrätt valde vi husets specialitet – Chelo Kebab, en iransk nationalrätt bestående av ångkokt ris med smör, köttfärs med många kryddor, grönsaker och ägg.

På vägen tillbaka till hotellet betraktade vi gatorna som var lika fulla av människor och lika bullriga som de hade varit på morgonen när vi hade gått där.

Den söndagen, för första gången på sex dagar sedan vi var på resa, kände vi oss så förbi av trötthet att vi bestämde oss för att tillbringa hela morgonen med att göra ingenting. Ett ständigt buller, folkmassor på gatorna, att resa från stad till stad, att gå hela dagen... allt detta gjorde sin verkan, så tanken på en avslappnad söndagsmorgon då vi kan dricka kaffe i timmar, passade oss perfekt.

Vi tog en paus från att utforska staden och ägnade tid åt oss själva, vi unnade oss spabehandlingar och massage som erbjuds av vårt hotell The Peerles Inn. Förutom att erbjuda massage är hotellet dessutom utrustat med ett otroligt bra gym, men vi var inte så ambitiösa.

Från vårt hotellrum har man utsikt över en av de mest dynamiska delarna av stadens centrum som ligger i närheten av den gatemarknaden New Market. Från nionde våningen verkar de omkringliggande gatorna vara lugnare än vanligt, därför hoppades vi att allt i Kolkata är åtminstone 30 procent mindre intensivt på söndagarna.

Men vi hade fel. Livet här flyter på med samma intensitet oavsett vilken dag och vilken timme det är, och med de första stegen blev vi ännu en gång försjunkna i det.

Eco Park är en av Kolkatas mest kända turistattraktioner, ett stor komplex av trädgårdar, grönområden, nöjesfaciliteter och matställen som ligger i New Town, Kolkatas snabbt växande satellitstad i vilken fler och fler kontorsbyggnader och lyxhotell växer fram.

Bland de namn som representerar en standard för hotellbranschen, såsom Marriott och Westin, utmärker sig ITC Royal Bengal Luxury Collection genom sitt utseende och inredning. Hotellet ligger också i den delen av staden och man kan hitta det i utbudet på Booking.com och se på fotografierna hur vackert det är.

Enligt vissa prognoser kan Indien redan i slutet av året överträffa Storbritannien och bli en av de fem största ekonomierna i världen.

Indiens bruttonationalprodukt förväntas nå 5900 miljarder dollar till år 2025, dessutom flyttar fler och fler globala företag och välkända varumärken en del av sin verksamhet till Indien. I den här delen av staden syns utvecklingen tydligt.

Det finns också en flygplats nära Eco Park. För en resa på cirka 14 kilometer från stadens centrum till Eco Park betalade vi mindre än 40 kronor.

Det var en solid folkmassa vid ingången till parken, men vi väntade inte länge på att köpa biljetter. Vi betalade exakt 2 indiska rupier i inträde, det vill säga 23 ören. De tar inte kort, och fastän biljettpriserna är så löjligt låga, betalas varje extra attraktion som parken erbjuder separat, därför kan det totala beloppet spenderat i parken bli mycket högre.

Parken, som har en sjö och en liten ö i mitten, öppnades 2012 och den är avsedd som en urban oas där grönskan dominerar och där både Kolkatas besökare och invånare verkligen kan koppla av.

Eco Park med en yta på 190 hektar är den största parken i hela Indien och den är uppdelad i tre tematiska delar: en ekologisk zon med många grasmattor och cykelbanor, tematrädgårdar och urbana rekreatiomsområden med nöjesfaciliteter.

Det finns reproduktion av världens sju underverk i parken och man kan också hyra cyklar där. Alla ytor är riktigt rena och med sin ordning sticker Eco Park tveklöst ut från andra delar av staden.

Nackdelen är ett ganska dåligt och generiskt matutbud, samt bristen på fina bänkar och bord framför restauranger där man kan njuta av sitt kaffe, av utsikt över sjön och solnedgången.

Vi tillbringade mycket tid i parken, men eftersom det redan var sent på eftermiddagen, bad vi den första turisten vi träffade att dela sin internetanslutning med oss för att vi skulle kunna beställa en resa med Uber till Park Street gatan.

Omedvetna om att just den här Uber-resan skulle bli en av de mest intressanta episoderna under vår resa i Indien, åkte vi till en inhemsk filial till Hard Rock Café för att äta middag. Men precis halvvägs, på motorvägen Service Road, stannade vår chaufför bilen i tystnad. Eftersom han inte talade engelska, frågade vi honom ingenting, men vi insåg ganska snart vad det handlade om. Han fick nämligen punktering.

Det som förvånade både Ana och mig mest var att mannen inte alls blev irriterad eller arg. Utan en enda svordom, utan ett ord eller några demonstrativa gester, tog han omedelbart ut allt han behövde ur bagageutrymmet – ett nytt däck och verktyg och han satte igång. Vi stod vid sidan och försökte inte störa honom.

Efter att mannen hade avslutat med jobbet, lade han lugnt tillbaka allt på sin plats, så vi kunde köra vidare. Vi kunde inte komma ifrån intrycket att en vanlig västerlänning skulle ha blivit arg som ett bi och svurit som en borstbindare i denna situation, men detta gäller inte Kolkatas fredliga och glada invånare.

För alla intresserade, skiljer Hard Rock Café i Kolkata sig inte från de andra restaurangerna inom restaurangkedjan när det gäller dess utseende och tjänster. Cafét erbjuder amerikanska standardrätter som smakar särskilt tillfredsställande, så om man önskar sig de bekanta smakerna av tröstmat under en resa till Indien, är den här platsen nog passande.

Efter middagen promenerade vi en gång till på den redan välkända vägen till hotellet. Förutom försäljarna som ropade på oss och erbjöd sina produkter, stoppades vi också av många kvinnor som ville spå oss och läsa vår framtid.

Men vi avböjde det enkelt. I våra tankar hade vi redan sagt adjö till Kolkata som vi skulle lämna dagen efter. När vi tänkte på flygningen, tänkte vi samtidigt på, var för sig själv och i tystnad, att vi faktiskt inte hade någon aning om vad skulle vänta oss där. Och den tanken roade oss.

6.2.2. Intervju med Željko Špoljar

Emanuel Željko Špoljar: ”Jag jagade inte intrigen, utan livet”

”Man måste både ha stake och mage och dessutom vara skamlös för att blotta sitt eget liv”, säger Špoljar i en stor intervju där vi försökte blotta honom med alla tänkbara ämnen – från den nya romanen till Kroatiens sjukvårdsminister Vili Beroš, som var, erkänner han, hans huvudfascination i början av det nya normala.

Dorijan Klarić, 30 november 2020

Det känns nästan voyeuristiskt och lite smutsigt att läsa Emanuel Željko Špoljars *Petokoronaš* (”Femtecoronaren”). Detta har förmodligen att göra med det faktum att denna berättelse om livet i Zagreb under coronatiden skamlöst öppnas för läsaren och erbjuder en bit av livet, öppen på vid gavel som ett hus eller en olycksplats.

Petokoronaš är den första coronaromanen i Balkanregionen, publicerad parallellt i både Kroatien och Serbien, och den följer, tvångsmässigt och överallt, författaren Emanuel som efter många år äntligen finner sin röst och önskan att skriva. Intrigen är allmän och välkänd, men ändå helt galen, minerad med små oväntade vändningar, kommunikationsmissförstånd som för tanken till kvicksilvers retrograda fas, av humorn som vibrerar inifrån... Till alla fans av Špoljars person och verk, som redan är vana vid överraskningar, ger *Petokoronaš* några nya saker – först författarens namn, sedan en annan stil, en berättelse definierad av faktion, inte fiktion. Željko Špoljar blir Emanuel i *Petokoronaš*, han bryter mot epidemiologiska åtgärder och ger inte upp det sociala livet, fastän det bara handlar om att strosa runt i Nya Zagreb och runt Kroatiska nationalteaterns byggnad (HNK). På samma gång använder han sin penna som en kamera och riktar den i alla riktningar, filmar både sig själv och allt omkring sig. Detta är Kroatien 2020.

Mindre än sex månader har gått sedan de händelser som beskrivs i romanen *Petokoronaš* till dess parallella publicering i både Serbien och Kroatien. Du har beskrivit den processen som en kamp mot klockan?

På samma sätt som jag jagade livet för att få till den här romanen, kämpade jag mot klockan för att romanen skulle kunna publiceras medan den fortfarande var aktuell. Min förläggare i Belgrad, Dušan Janić, som i vanliga fall publicerar filosofisk-mystisk litteratur och litteratur som utforskar det omedvetna i mänsklighetens historia och rörelser, har varit med på det uppdraget från början. Han upptäckte också i den här romanen något av den mystiken, det omedvetnas kraft. Karaktärerna i romanen pratar ständigt om ifall det kommer att bli en ny epidemivåg, en karantän. Och se nu, spekulationerna var till stor del korrekta. Dostojevskijs ”Onda andar” inspirerade mig, en roman där unga nihilisters och anarkisters konspirationer beskrivs samtidigt som deras planering i Ryssland. Dostojevskij brukade säga att han var redo att offra litteraturen för tendensen. Det visade sig förstås vara liknande det när Abraham ville offra sin son till Jahve: litteraturen räddades i sista stund, pennan stannade i luften som en dolk över offrets kropp.

Petokoronaš: en smittsam surfing på amplituder mellan storslagenhet och självförnedring

Vi sitter och pratar på ett lokalt kafé i Utrine, inte långt från din byggnad. Romanen utspelar sig i det här området, där finns den bänk där två poliser avbryter samtalet mellan Emanuel och Nikica. I *Petokoronaš* har du skrivit en lovsång till stadsdelarna Utrine och Zaprude.

Jag skulle inte kalla det en lovsång... Förresten, tio författare har troligen beskrivit Utrine före mig, bara i min byggnad bor tre kroatiska författare... Jag väntade på att de skulle nöta ner gräset på detta tema, på samma sätt som vi, när vi var barn, nötte ner gräset i parker genom att spela fotboll, leka med träkäppar, spela kula. Jag väntade alltså på att de med sitt skrivande skulle nöta ner detta tema, så att jag till slut kan komma med en hink bensin, hälla den över allt detta och sätta eld på det. Istället för lovsånger, skulle jag snarare säga att jag, med en nihilistisk och lite lägre stil och genom Emanuels minnesglimtar, har skrivit en kort historia om Utrine under perioden från 1980-talet fram till idag.



Man kan nu köpa *Petokoronaš* exklusivt i bokhandeln *Bookara*.

Ditt litterära verk är uppdelat i två diametralt motsatta delar. Svirac och Špoljar är, som i *Fight Club*, två helt olika karaktärer som slår varandra, bankar skiten ur varandra... Många har diagnosticerat dig med personlighetsklyvning. Hur skulle du svara på det?

Om det är en sjukdom, så är jag tacksam för den. När man frågade Patricia Highsmith, som skrivit boken *Ripley's Game*, om hon ville bli av med sina psykiska besvär, svarade hon att hon absolut inte hade velat bli det. Det förstår jag. Špoljar har en publik, Svirac har en annan. Ibland överlappar de även varandra. Filmklipparen Ivor Šonje, som jag träffade när jag var gäst på Dario Juričans show, sade nyligen till mig att han såg hur mina tidigare romaner, *Štakorbar* ("Råttabar") och *Teškoće pri gutanju* ("Besvär med att svälja"), banade väg för Svirac. Han anser också att de tre romanerna som jag har skrivit under namnet Željko Špoljar utgör en trilogi, i vilken *Petokoronaš* (dess budskap) står på toppen som en metabok.

När och varför bestämde du dig för att skriva om livet i Zagreb under coronatiden och därmed bryta tio års litterär tystnad? Tio år har nämligen gått sedan ditt sista verk, romanen *Štakorbar*, publicerades.

I ett par år vid juletid har jag dragits till att skriva något annorlunda än vad Pavle Svirac skriver, att återgå till de ämnen som jag slutade behandla efter *Štakorbar* som gavs ut för tio år sedan. Jag brukade börja skriva och då insåg jag att min stil var likadan som förut, i de romaner som inte är Svirac. Så började jag igen i vintras, i *Štakorbars* stil. När coronaviruset började spridas, började jag leka med de tre kapitel skrivna från jul till det ögonblick då epidemin blossade upp. Jag blev överväldigad av den småborgerliga ångesten, för att något måste göras. Parallellt med utvecklingen av denna ångest, utvecklades också min lust att förlöjliga även det. Plötsligt hade jag två saker att håna, och det är precis hur litteraturen blir, Rimbaud sade det, att skriva är att ständigt riva, det har Knausgård också tagit efter. Jag har försatt mig i det tillstånd där man skriver utan att hålla reda på stil – jag har äntligen lyckats befria mig från den bördan av stil, under vilken de författare som jag kallar anala, såsom Flaubert, Hemingway och Henry James, var fastklämda.

Skulle du då säga om dig själv att du också är en anal författare?

Det var jag i början. Allt jag tog in utifrån, pressade jag ut sakta som en tonåring pressar en mogen finne. Och sådana författare har jag mestadels läst, på dem har jag byggt min poetik. Det ges bara antydningar, det finns inget uppenbart. Danilo Kiš, men inte Louis-Ferdinand Celiné. Behovet att säga det viktigaste i mellanrummet mellan meningarna. Jag har lyckats bota mig från det behovet genom att läsa Balzac. Balzacs Mänskliga komedi är ett motgift mot den anala flaubertiska litteraturen.

Pavle Svirac har druckit en lite starkare dos ur den flaskan med motgift.

Ja, det är sant. Jag ville dock stanna någonstans halvvägs. När det gäller Svirac har jag blivit trött på att skriva om påhittade situationer där jag satte verkliga karaktärer. Här har jag satt verkliga karaktärer i verkliga situationer.

Även i kapitlet om Nina Obuljen, Kroatiens minister för kultur och medier, där hon, nedbruten och bekymrad på valkvällen, tänker på den fåtölj hon kan förlora?

Det är ett undantag, en liten hyllning till Svirac. Alla andra händelser är exakt sådana som de verkligen utspelade sig, det var viktigt för mig, att det fanns liv i romanen, livet som det var, utan att fåna mig, utan att fejka, utan fruktan att jag skulle bli tråkigare än Svirac. Jag har skrivit på samma sätt som en kabaré pianist som efter föreställningen, efter att publiken har lämnat baren, stannar kvar och lätt berusad pinglar en egen melodi, bara för sig själv.



”Kanske blir jag Emanuella i nästa roman, jag är trött på att skriva ur ett manligt perspektiv.”
(Foto: Daniela Mikičić)

Vissa karaktärer har helt enkelt flyttat från Sviracs Facebook-status och kolumner i tidningen ”Nacional” till Špoljar och med honom fortsatte de att vandra runt i Zagreb, medan de normala människorna stannar instängda inomhus och som besatta följer den nationella stabens rapporter om det växande antalet smittade personer.

Under de första karantändagarna rörde jag mig inte från Nya Zagreb, vi möttes på parkbänkar. När vädret blev varmare, var vi på väg till staden, HNK var någon slags epicentrum. Då var Nikica Maro redan i ett långt framskridet skede av en dokumentärfilm om mig, egentligen om Svirac, om en författares liv i Zagreb. Längre har han följt efter mig överallt med kameran, filmat

mina samtal, träffar. Parallellt har jag skrivit en dokumentärroman och vänt mitt objektiva utåt, mot honom; medan han tittade på mig genom kamerans öga, tittade jag på honom genom pennspetsen, genom pennans sikte.

Egentligen har du haft nytta av coronaepidemin, du är en coronaprofitör?

Ha, jag har väntat länge... Precis som Nabokov lurade sällsynta fjärilar för sin exotiska samling, så har jag lurat ett tillfälle när livet skulle begränsa tidpunkten och bestämma platsen och servera små intriger till mig varje dag. Även nu när vi pratar, är jag generad över att prata om vad och vem jag har skrivit om, det kan också vara en av orsakerna till att jag bestämde mig för att publicera boken i Serbien, och i Kroatien bara i en begränsad upplaga på ett litet förlag, på *Bookara*, för att så få människor här skulle läsa den. Det var det jag ville uppnå, jag ville befria mig från det patetiska skrivandet, från den litteratur som mer och mer luktar som någon nuckas utslitna klänning. Att skriva sådan litteratur verkade plötsligt som om jag om och om igen tog på mig den avlidnes kostym genomsyrad av en stark naftalenlukt.

”Pensionärens glöd för ministern Beroš överfördes också till mig. Jag började till och med att kommunicera på hans sätt, började tacka fan för varje liten sak...”

Det visade sig att den här vändningen i ditt konstnärliga skapande ”tursamt“ överlappade med coronaepidemin?

Detta virus är perfekt för författarna. Det skapar ett liv anpassat efter författarna, det låser in oss och isolerar oss, besparar oss det meningslösa behovet av att gå ut och umgås.

Ungefär som författaren i filmen ”Lida”?

Precis, för mig var coronaepidemin som den kvinnan i ”Lida” som fängslade författaren i en insnöad stuga, ensam vid en skrivmaskin. Å andra sidan, i kulturlivet innebar karantäntid ett fullständigt tomrum, frånvaron av kulturella händelser, och det bevitnar vi ännu idag, i den så kallade andra vågen. Det är därför den lägsta typen av kultur, av konst, drar nytta av denna situation. Som när Jesus sa att de sista skulle bli de första. Bara realism fungerar i svåra tider. Ledaren av en bokhandelskedja berättade för mig att han behövde anställa nya leverantörer under coronatiden, i våras, eftersom efterfrågan ökade. Det är sådana tider. För man kan vara ensam på berget med bara en bok, som jag var.

Här är en fråga som en del av publiken kanske är mest intresserad av. Hur och varför blev Željko Emanuel och hur länge ska han vara Emanuel?

Om namn och efternamn suger, så kan det påverka mottagningen. Janko Polić, det låter som en kontorist i en kommun, men när han lade till Kamov, är det en helt annan sak. Knut Hamsun hette Pedersen. I vintras, precis när jag skrev *Petokoronaš*, var det ett reportage om Emmanuel Macron på TV, hans hustru berättade om att han ville bli författare när han var ung. Jag gillade det namnets ljudeffekt: Emanuel. Plötsligt verkade Željko Špoljar som ett namn på en dryg covidvakt från förorten.

Ska du publicera nästa roman under det här namnet också?

Jag tänker inte skriva en ny roman så snart. Kanske blir jag Emanuella i nästa roman, jag är trött på att skriva ur ett manligt perspektiv. Nästa roman kan också handla om en författare som, genom gräsrotsfinansiering, samlar in pengar till könsbyte. Att skriva om livet är som att dricka ur en rostig fältflaska bredvid ett levande vattenfall.



”För mig var coronaepidemin som den kvinnan i ”Lida” som fångslade författaren i en insnöad stuga, ensam vid en skrivmaskin.” (Foto: Daniela Mikičić)

Du pratar om stil som om en börda du har befriat dig från. En av de författare du uppskattar mycket är Karl Ove Knausgård som du diskuterar med på flera ställen i romanen?

Jag skulle hellre säga att jag hänvisar till hans biografi, att jag faktiskt har utformat en ny metod genom honom: med hjälp av någon annans biografi, berättar man om sig själv. Jag har alltid tyckt att en text måste komma med något nytt, det är alltid effektivt att hänvisa till någon som har gjort något nytt. Det som hjälpte mig är att läsa Italo Calvino. Flera romaner, både fiktion och verklighet, är sammanflätade i romanen ”Om en vinternatt en resande”. Som redaktören Ozren Štiglic sa i ett radioprogram om *Petokoronaš*, löper skuggan av Italo Calvino genom hela romanen. Knausgård lärde sig förresten av Calvino, detta erkänner han själv. Av honom kan man lära sig att, även när man skriver om livet, måste man använda övertygande, moderna berättartekniker. Det är något Knausgård har, men till exempel hans hustru Linda Boström har inte det. De båda skriver om samma sak, om en bit av ett liv de verkligen levde, men hos henne överförs det livet till litteratur i form av klippboksanteckningar av en upprorisk och aggressiv evig tonåring, medan man läser Knausgård som, till exempel, romanen om Dracula. (Den är också en av hans favoritromaner från ungdomstiden.) Man måste både ha stake och mage och dessutom vara skamlös för att blotta sitt eget liv på samma sätt som Knausgård.

Ha både stake och mage och dessutom vara skamlös – har Emanuel också det samma?

Ibland har han det, ja. Men om vi ska jämföra deras gemensamma kamp mot fiktionens odjur, så skulle det vara som om Knausgård går i strid beväpnad med en kulsprutepistol och bomber, och Emanuel trampar sakta efter honom beväpnad med en fickkniv och en liten dampistol.

”Allt jag tog in utifrån, pressade jag ut sakta som en tonåring pressar en mogen finne. Och sådana författare har jag mestadels läst, på dem har jag byggt min poetik. Det ges bara antydningar, det finns inget uppenbart.“

Följer du de epidemiologiska åtgärderna? Bär du en ansiktsmask ordentligt placerat över näsan?

I den första vågen följde jag inte riktigt dem. En kväll hamnade jag till och med på baren Alkatraz och drack där med två ryssar till efter midnatt. Jag vaknade på morgonen med svår trötthet, hosta och värk i benen. Ett ögonblick var jag helt övertygad om att jag hade blivit smittad av corona. Min mor bjöd mig på lunch samma eftermiddag... Jag hade behövt avgöra om jag skulle gå på den lunch jag verkligen behövde och riskera att smitta modern, som enligt åldern tillhör en riskgrupp, eller om jag inte skulle göra det. Emanuel har det här, till något slags raskolnikovska, dilemmat i slutet av romanen. Den scenen var nog avgörande för att välja titeln *Petokoronaš* ("Femtecoronaren").

Blev du under den första coronavågen fascinerad av Krunoslav Capak, direktör för Institutet för folkhälsa?

Jag blev inte fascinerad av Capak, snarare av Vili Beroš, som alla pensionärerna i min byggnad. Jag var tvungen att hämta de alla politiska veckotidningar som hade skrivit om honom till dem. Pensionärernas glöd för ministern Beroš överfördes också till mig. Jag började till och med att kommunicera på hans sätt, började tacka fan för varje liten sak... Som allt nymodigt, är det över. Beroš stjärna är mörkare idag än Marilyn Monroes förmörkelse när hon sjuk hade svält en handfull piller.

I en av de få inhemska böckerna inom så kallad verklighetssatir, i "Du ljuger igen, Fiumanski", klagar Vid Barić ofta över att de skriftliga mainstreammedierna helt har strukit satiriska texter som förr brukade skrivas, till exempel i Feral Tribune. Du har vunnit ditt utrymme för satir i flera medier, på Facebook, i Arteist, i Nacional.

Ja, det Barićs karaktär fantiserar om, det gjorde Nacional möjligt för mig, på ett verklighetssatiriskt sätt beskriver jag i kolumnen de händelser som har kännetecknat veckan inom politik, kultur och samhälle. Det har jag gjort i fem år. Ibland liknar dessa texter en stor flodroman. För mig var det särskilt intressant att skriva anteckningar om den första och den andra coronavågen på ett satiriskt sätt, på ett motsatt sätt från det jag har gjort i *Petokoronaš*. Dessa texter skulle kanske, om jag publicerade dem i en bok, en dag vara som ett flottigt tumavtryck på tidsspegeln.

BESTÄLL *Petokoronaš* ("Femtecoronaren") på info@arteist.hr, för **100 kuna** (ca 130 kronor), med **gratis expressleverans** till Kroatien och **ett gratis exemplar** av Željko Špoljars första bok *Teškoće pri gutanju* ("Besvär med att svälja")

6.2.3. Basilika

Hälsokost – 4 oktober 2017

Skribent: *Redaktionen*

Basilika – en krydda med vilken varje måltid blir kunglig

Basilika är definitivt mycket mer än en krydda och prydnadsväxt. Den är en fantastisk hjälp från det naturliga apoteket och kan användas för att lindra allt från kramper till nervositet och oro



Basilika (*Ocimum basilicum L.*) är en aromatisk ettårig växt, en välkänd krydda, men också ett läkemedel. Basilika kommer ursprungligen från Indien och Iran, där den växer som flerårig växt.

Basilicon är ett grekiskt ord och det betyder härskare (kung). Därför säger vissa att en måltid med basilika är en kunglig måltid.

Ju lägre basilikasorter, desto mer aromatiska är de. Medelhavsbasilika har en mild citronsmak och för många är den en av älsklingskryddorna.

Vad som är ännu viktigare är att basilika är en utforskad växt och dess kryddiga, doftande och till och med medicinska verkan har bevisats. Detta innebär att basilika inte bara är en krydda till rätter och en prydnadsväxt, utan den hjälper också vår hälsa.

Ju lägre basilikasorter, desto mer aromatiska är de. Medelhavsbasilika har en mild citronsmak och för många är den en av älsklingskryddorna. De torkade hela eller sönderdelade basilikabladen och blomtopparna använder man som krydda, men de färska bladen är bäst. Basilika innehåller 0,3–0,8 procent eterisk olja med huvudkomponenten metylchavicol, som påminner om anis, saponiner, tymol, bitterämnen, tanniner.

Läkande verkan:

Basilika i mat eller som tedryck hjälper till att:

- lindra inflammationer i de inre organen
- stötta matsmältningen
- öka aptiten
- ta bort inflammationer, kramper och mag- och tarmkatarr samt matsmältningsgaser.

Basilikateet hjälper också mot:

- förkylning
- hosta
- astma
- och andningssjukdomar i allmänhet.

Eteriska oljor har nämligen desinficerande och antibakteriell verkan. Om teet dricks före sängdags, underlättar det sömnen och lugnar, tar bort oro och nervositet.

>> *Ingefära, en välkänd krydda, har unika läkande egenskaper och det är just det som får den skilja sig från många andra växter. Den är mest känd som ett läkemedel mot illamående, men dess egenskaper lindrar och botar många sjukdomar och tillstånd.<<*

Basilika på 101 sätt

- Två droppar av basilikans eteriska olja i en tesked honung tar bort illamående och lindrar kräkreflexer (ingefära har en liknande effekt på illamående och kräkning).
- I Indien används basilikablاد för att gnugga insektsbett, men där betraktas dessa blad också som ett afrodisiakum. Våra mormödrars gamla recept rekommenderar oss att lägga basilikakvistar bredvid sängen och därmed avvisa irriterande myggor.
- Om du har fetare hår eller hy, eller om du har hudutslag och/eller hudrodnad, gör basilikate och bada i det, dvs. skölj håret med det.

- Du kan kombinera basilika med fänkål, salvia och blåbär för att få ner mag- och tarminflammationer och lindra illamående.
- Om du kombinerar den med läkevänderot, kommer det att ge dig en fridfull sömn, en ordentlig vila och frigöra dig från stress och spänningar.
- Du kan också blanda den med malva, backtimjan och några andra läkeörter, detta kommer att hjälpa till vid astma och bronkit.

Ett råd

Koka alla teer i en liter vatten. Lägg två matskedar te per liter vatten, söta med honung, ta små klunkar och drick lite i taget under hela dagen. På så sätt kommer de medicinskt verksamma substanserna att bättre absorberas i kroppen och att förverkliga sitt fulla medicinska värde. Om du tillreder teet för matsmältningsbesvär, drick det naturligtvis osötat.

Basilika som krydda

Basilika är en krydda som används i många såser, pastarätter, grönsaker, rätter med tomater, ärtor och bönor. Vi har den i soppor, färska sallader, bredbara pålägg, fiskspad och på stekt fisk. I kombination med ost och vitlök är den perfekt som bredbara pålägg till förrätt.

Riv sönder bladen med fingrarna eftersom en metallkniv gör att de flesta av de viktigaste egenskaper försvinner. Som krydda, tillsätt den i slutet av tillagningen så att de värdefulla och medicinska egenskaperna inte försvinner under lång tillagning. Du kan köpa basilika i plantskolor och då placera den på en solig, ljus och varm plats i ditt hem och vattna den. Vårda den och var försiktig med den, så kommer växten att belöna dig tre gånger om med sin skönhet, doft och sina goda hälsoeffekter.